

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

ODCHYLKY PŘI PSANÍ PÍSMEN V 1. ROČNÍKU ZŠ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Darina Dusíková

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Stříbrná, 25. června 2023

.....

Darina Dušíková

Poděkování:

Děkuji PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D. za vedení diplomové práce. Dále velice děkuji

Mgr. Lence Winkelhöferové za podporu a konzultace.

Obsah

Úvod	1
1. Vázané písmo a jeho vývoj	3
1.1 Vznik písma.....	3
1.2 Vývoj písma	4
1.3 Vázané písmo a jeho vývoj.....	6
2. Pisanky, jejich proměna a variabilita.....	9
2.1 Kategorizace písanek v českém školství.....	9
2.2 Provázanost písanek s dalším obsahem učiva.....	10
2.3 Různorodost metodiky nácviku psaní.....	11
2.4 Ostatní faktory ovlivňující osvojování dovednosti psaní	12
3. Vývoj dítěte ve vztahu k psaní a vývoj grafomotoriky	14
1.4 Počáteční grafomotorika a její vývoj.....	14
3.1 Specifika prvopočátků dětského písma.....	15
4. Metodologie	18
5. Vyhodnocení.....	20
5.1 Osvojování psané podoby znaku <i>i</i>	23
5.2 Osvojování psané podoby znaku <i>u</i>	27
5.3 Osvojování psané podoby znaků <i>e</i> a <i>l</i>	32
5.4 Osvojování psané podoby znaků <i>m</i> a <i>n</i>	37
5.5 Osvojování psané podoby znaku <i>a</i>	42
5.6 Osvojování psané podoby znaku <i>o</i>	44
5.7 Osvojování psané podoby znaku <i>s</i>	47
5.8 Osvojování psané podoby znaku <i>p</i>	50
5.9 Osvojování psané podoby znaku <i>t</i>	53
5.10 Osvojování psané podoby znaku <i>j</i>	56

5.11	Osvojování psané podoby znaku <i>y</i>	59
5.12	Osvojování psané podoby znaku <i>v</i>	62
6.	Shrnutí výsledků a vlastní doporučení.....	65
	Závěr.....	67
	Resumé.....	69
	Resume.....	70
	Seznam literatury.....	71
	Internetové zdroje.....	72
	Seznam obrázků.....	74
	Přílohy	78
	Příloha A.....	78
	Příloha B.....	79
	Příloha C.....	80
	Příloha D.....	81
	Příloha E.....	82
	Příloha F.....	83
	Příloha G.....	84
	Příloha H.....	85
	Příloha CH.....	86
	Příloha I.....	87
	Příloha J.....	88
	Příloha K.....	89

Úvod

V dnešní době hovoříme o naší společnosti jako o vyspělé, pokrokové a moderní. Často to může být vnímáno zejména v souvislosti s používáním moderních technologií, inteligentních zařízení nebo s celkovou úrovní poznání. V rámci vývoje naší společnosti došlo k mnoha zásadním milníkům, které úroveň poznání významně posunuly směrem kupředu. Jedním z těchto velmi zásadních milníků, respektive objevů s obrovským přínosem pro naši společnost, je vznik písma.

Písmo posunulo komunikaci do nové vizuální úrovně, a zároveň bylo dlouhodobě jedinou možností, jak uchovat obsáhlé informace a sdílet je beze změny. Písmo je z toho důvodu i pro historii, jakožto vědní disciplínu, velmi důležitým pramenem při historickém bádání. Navíc je třeba zdůraznit také to, že písmo je dlouhodobým nositelem vzdělanosti. Ač si to tedy dnes možná sami nemusíme ani uvědomovat, tak písmo, ať jej gramotný člověk vnímá jakkoli banálně, je klíčovou součástí komunikace a má dlouhodobě obrovský přínos pro naši společnost.

Za nejrozšířenější druh písma je označována latinka, kterou používáme také v naší zemi. Zároveň však tento druh písma nabízí další obměny pro psaní jednotlivých písmen a znaků. Mezi tyto obměny se řadí tzv. vázané písmo, lidově označováno jako tzv. „psací“ písmo, které se uvádí jako alternativa pro lidové označení „tiskacího“ písma.

Problematika vázaného písma byla v této práci pojata z více úhlů. Proto, aby bylo možné lépe pochopit jeho specifika i význam jeho osvojování, bylo nejprve důležité obecně vysvětlit, co je to písmo jako takové, jak vznikalo, jaká je jeho historie a význam pro lidstvo. Po základním vysvětlení teorie související s písmem a jeho vývojem bylo přesněji definováno přímo písmo vázané. Také nechybí ani kapitola věnovaná vývoji samotného vázaného písma.

V návaznosti na obsah praktické části byla v rámci teoretické části rovněž popsána problematika písanek, jejich kategorizace, proměn a variability. A to proto, aby bylo zřejmé, že se jedná o nehomogenní oblast, a zároveň i to, že pro nácvik psaní není tak důležitá samotná písanka, jako míra grafomotorických dovedností. Tím se podrobněji zabývá poslední teoretická kapitola, která se zaměřuje právě na vývoj dítěte ve vztahu k psaní a na jeho grafomotorický vývoj, jakožto základní předpoklad pro snazší a efektivnější průběh osvojování si vázaného písma.

Na grafomotorický vývoj v teoretické rovině pak plynule navazuje praktická část diplomové práce, která byla zpracována konkrétně takovým způsobem, že byly vyhodnoceny

písanky používané v prvním ročníku, a to pouze první díl, obsahující vstupní část písmen. Písanky byly z několika tříd i let, aby bylo možné, prostřednictvím většího počtu zkoumaných písanek dosáhnout přesnějších výsledků. Postupně byla hodnocena jednotlivá písmena a nedostatky, kterých se zde žáci v hojném počtu dopouštěli. Tyto chyby byly popsány a byla vyjádřena i jejich četnost.

Hlavním cílem této diplomové práce je identifikovat možné odchylky při psaní písmen v prvním ročníku ZŠ. Tento cíl bude dosažen prostřednictvím realizace vlastního průzkumu. Je pravděpodobné, že když už se nějaká odchylka v písmu žáka projeví, bude se vyskytovat ve většině písmen.

1. Vázané písmo a jeho vývoj

Písmo je dnes běžnou součástí života lidí ve vyspělých společnostech a je velmi úzce spojováno s gramotností. Pokud bychom písmo chtěli definovat, můžeme hovořit o grafické či vizuální podobě jazyka. Písmo slouží ke komunikaci, jelikož je využíváno k přenosu informací prostřednictvím určitého jazyka využívaného v dané společnosti. Zároveň je písmo specifickou formou dorozumívání, během kterého není používána řeč. Je formou verbální komunikace, během které je mluvená řeč nahrazena jejím vizuálním vyjádřením.¹ Pro písmo je specifická určitá míra stálosti, neboť, na rozdíl od dynamické řeči, není pomíjivá (vyjma případů využití audiovizuálních záznamů nebo jiné techniky dnešní doby), ale hodnotu komunikačního sdělení může za určitých okolností uchovávat dlouhodobě.² Příkladem stálosti komunikačního sdělení s využitím písma jsou knihy, které uchovávají informace i stovky let. Právě díky tomu se se vznikem písma zásadně změnily historické prameny, které informují o naší historii. Vznik písma má proto zásadní přínos na kvalitu historických pramenů.

1.1 Vznik písma

Jeho počátky jsou spojovány s obdobím starověku. Ten je datován přibližně mezi 5. až 4. tisíciletím před naším letopočtem (konec pravěku) a 600 až 700 lety našeho letopočtu (počátek středověku). A právě objev písma je jedním z hlavních milníků ukončujících dějinnou epochu pravěku, díky tomu, že se jedná o dosažení pokroku a vyspělosti v rámci úrovně tehdejších civilizací.³ Nicméně písmo bylo postupně objevováno v jednotlivých civilizacích a kulturách, které měly jeho vlastní podobu, jež využívaly. Tyto starověké civilizace písmo obvykle vynalézaly samostatně a izolovaně, bez vázanosti na jiné společnosti, jelikož objevy se nešířily tak bezprostředně jako v dnešní době.⁴ Zároveň bylo užívání písma obvykle výsadou pouze omezené sociální vrstvy (obvykle kněží nebo jiných významných hodnostářů). Za nejstarší druh písma je považováno klínové písmo. Pomineme-li piktogramy a další obrazce, které se dochovaly z doby pravěku, například v podobě jeskynních maleb.⁵ Postupně vznikaly různé druhy písma a z těch, o kterých se dochovaly

¹ ELIŠKA, J. *Vizuální komunikace - písmo*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2005, s. 6.

² ČAPKA, F. *Vývoj písma v kostce*. Brno : Učebnice a knihy, 1994, s. 7-10.

³ ČAPKA, F.; SANTLEROVÁ K. *Z dějin vývoje písma*. Brno : 1998, s. 24-30.

⁴ PRŮŠOVÁ, J. *Vznik a vývoj písma*. 2. přepracované vydání. Praha : Jana Průšová, 2017, s. 15-16 a 25-30.

⁵ ČAPKA, F.; SANTLEROVÁ K. *Z dějin vývoje písma*. Brno : 1998, s. 24-30.

důkazy do dnešní doby, můžeme zmínit písma užívaná ve starověké Mezopotámii, Číně nebo Egyptě.⁶

1.2 Vývoj písma

V rámci historie se písma dále vyvíjela a dnes můžeme písmo rozdělit do tří základních skupin písemných systémů, kterými je logografický systém písma, dále jeho sylabarická podoba a alfabetský písemný systém. Logografické písmo obvykle zachycuje každé jedno slovo skrze vlastní – speciální znak. Příkladem takového písma jsou znaky používané v čínštině, nebo arabské číslice, které jsou navíc v písemné podobě srozumitelné pro mnoho rozdílných světových jazyků. Sylabarické písmo zachycuje pomocí znaků slabiky a je vhodné zejména pro ty jazyky, které nemají příliš vysokou rozmanitost v kombinacích hlásek a samohlásek. Poslední, logografické písmo, využívá jedinečných znaků pro každou hlásku. Je také označováno i jako hláskové, alfabetské nebo abecední písmo.⁷ Jedná se o nejrozšířenější typ písemného systému v současné době, a to zejména i díky tomu, že z něj vychází druh písma zvaný latinka. Nicméně každý z oněch tří zmiňovaných písemných systémů se dále větví a nabízí další možnosti konkrétních druhů písma, jež jsou obvykle příznačné pro určitý druh jazyka nebo kulturu.⁸

Právě latinka neboli latinské písmo je dnes nejrozšířenějším a nejobvyklejším konkrétním druhem písma. Pro komunikaci je využívána i v naší zemi. Historický vývoj dnešní latinky je spjat se západním typem řeckého písma (tzv. kumejské abecedy), z něhož vznikla. Tento původní typ písma byl užíván přibližně tisíc až pět set let před naším letopočtem v určitých částech starověkého Říma, kde sloužil k přepisu jazyka z latiny.⁹ Z toho byl tedy odvozen i název latinka.

I přesto že mluvený jazyk latina je považován za mrtvý, tak jeho písmo se používá dodnes. Aktuálně je to i díky nejrozšířenějšímu světovému jazyku – angličtině, která jej rovněž převzala v rámci historického šíření písma latinky. Její první dochované prameny jsou přibližně z období 7. století před naším letopočtem. Vznik je spojován s kmenem Etrusků a rovněž s tzv. fénickým jazykem. Toto písmo bylo výraznou inspirací a většina písmen byla

⁶ PRŮŠOVÁ, J. *Vznik a vývoj písma*. 2. přepracované vydání. Praha : Jana Průšová, 2017, s. 15-16 a 25-30.

⁷ ROBINSON, A. *Writing and script: a very short introduction*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 74-80.

⁸ PRŮŠOVÁ, J. *Vznik a vývoj písma*. 2. přepracované vydání. Praha : Jana Průšová, 2017, s. 15-20.

⁹ LOUKOTKA, Č. *Vývoj písma*. I. vydání. Praha : Orbis, 1946, s. 125-130.

touto cestou převzata.¹⁰ Později se připojila i další písmena, jako například řecké Y a Z, nebo další písmena potřebná pro naplnění všestranného využití tohoto písma (např. ch nebo w). Specifikem jsou číslice, které nebyly převzaty z latinky (římské číslice I, II, III, IV, V, ...), ale převažuje používání arabských číslic, a ty jsou dnes běžně kombinovány s latinským písmem.¹¹

Postupně bylo latinské písmo dále rozšiřováno i mimo území antického Říma mezi další civilizace a kultury, a to nejen na území, které Římané dobyli. Je možné zmínit například postupné šíření během středověku do oblastí, kde byly užívány románské jazyky, keltské nebo baltské jazyky, ale také jazyky germánské, nebo dokonce ugrofinské. Postupem času se latinka rozšířila po celém světě. Z dlouhodobého historického vývoje se latinka nejen šířila mezi jednotlivými národy a později i kontinenty, ale rovněž se i vyvíjela zejména v reakci na potřeby jednotlivých jazyků, například i používání velkých písmen. Významným milníkem byl vynález knihtisku, který udal zcela nový rozměr pro zhmotnění písma a především pro šíření písemných děl.¹²

Na našem území byla mezi barbarské kmeny nejprve rozšířena hlaholice (eventuálně cyrilice). Jde o druh písma, pro který byl zásadní příchod věrozvěstů Cyrila a Metoděje, kteří mimo šíření víry a tohoto písma mezi pohany významně přispěly i v oblasti vzdělanosti. Později však, vlivem historických událostí, byla i na našem území nahrazena rovněž latinkou, to zejména v souvislosti se zánikem Velkomoravské říše a nástupem Přemyslovců.¹³ Nicméně se jednalo o dlouhodobější proces a latinka na našem území dlouhodobě pronikala již v předcházejících obdobích. Latinka je aktuálně písmem, které u jednotlivých jazyků dominuje nejen v rámci Evropy. Původní latinka, jakožto základ dnešního písma, byla originálním podkladem, jenž nebyl nahrazen, ale pouze dále upravován, vyvíjen, zlepšován, rozšiřován nebo jinak pozměňován v ohledu na potřeby použití tohoto písma, jeho účel i praktickou aplikaci, nejen v souvislosti s měnící se společností a jejími potřebami.¹⁴

¹⁰ FASNEROVÁ, M. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 28-34.

¹¹ MAREČKOVÁ, M. *Přehled vývoje písma*. Brno : Masarykova univerzita, 2005, s. 16.

¹² FASNEROVÁ, M. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 28-34.

¹³ ČAPKA, F. *Vývoj písma v kostce*. Brno : Učebnice a knihy, 1994, s. 62-69.

¹⁴ FASNEROVÁ, M. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 28-34.

1.3 Vázané písmo a jeho vývoj

Vázané písmo je takové písmo, které spojuje jednotlivé znaky ve slovech. Takto propojované znaky, respektive písmena ve slově, se někdy označují i jako spojitě písmo.¹⁵ U vázaného písma se jinak samostatné znaky ve slovech propojují postupně za sebou, mezi slovy pak toto propojení končí a je nahrazeno patřičnou mezerou. Při psaní tak pero (nebo jiný nástroj používaný pro psaní) prakticky vytváří jednotný tah pro více písmen a zároveň se neodchyluje od podložky (např. papíru, na který je psáno).¹⁶

Co se pak týče vázaného písma, jde o písmo psané nastojato s využitím samostatných znaků. Aby ručně psaný písemný projev mohl lépe konkurovat knihtisku, začala se upřednostňovat písmena vzájemně propojená. Jeho rozvoj je spjat se zmiňovaným vynálezem knihtisku. Zprvu se totiž mohlo zdát, že knihtisk nahradí ručně psané písmo.¹⁷ To se však nestalo, namísto toho se ručně psaný písemný projev transformoval. Nejčastější původní podoba písemných dokumentů totiž využívala naklonění doprava. Tedy písmena psaná tzv. kurzívou, která jsou vzájemně provázaná v rámci jednotlivých slov.¹⁸

Tato změna byla především aktivní reakcí na potřebu zrychlení ručně psaného písemného projevu. Jednalo se tedy o transformaci písemného projevu do takové podoby, která bude rychlejší než dosavadní psaní. V historii, zejména v ručně psaných kronikách, totiž některá písmena byla písaři zpracována do velmi pečlivé, až dokonalé grafické podoby, což však současně vyžadovalo i značné časové nároky na psaní. Nehledě na to, že zejména ve středověkých písemných dílech bylo zcela běžné, že například každé první písmeno v jednotlivých kapitolách bylo zpracováno s velmi výraznými grafickými prvky. Často mělo charakter spíše malířského díla či alespoň drobného obrázku. Obvykle tento obrázek zároveň souvisel i s tématem následujícího textu.¹⁹

Zmiňovaná kurzíva, tedy nakloněné písmo, má svůj původ a rozvoj datován do období 15. století. Z tohoto důvodu někdy může být nazývána jako tzv. renesanční kurzíva. Vázané písmo se historicky dlouhodobě vyvíjelo, než byla vytvořena jeho aktuální podoba. Dnešní podoba vázané latinky byla do systému vzdělávání oficiálně přijata v roce 1849, k čemuž se

¹⁵ SOLPERA, J. *Klasifikace typografických písem latinkových*. Praha : Revolver Revue ve spolupráci s Vysokou školou uměleckoprůmyslovou v Praze, 2019, bez číslování.

¹⁶ TOŽIČKA, B. *Písmo: Latinka, písmo provázkové a stužkové se 34 příklady v textu a 13 tabulkami*. 2., rozš. vyd. Praha : Nová škola, 1927, s. 3-8.

¹⁷ MAREČKOVÁ, M. *Přehled vývoje písma*. Brno : Masarykova univerzita, 2005, s. 29.

¹⁸ KOŠEK, K.; BARTOŠOVÁ, I. *Elementární gramotnost a písmo ComeniaScript*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2014, s. 51.

¹⁹ MAREČKOVÁ, M. *Přehled vývoje písma*. Brno : Masarykova univerzita, 2005 : s. 27-30.

příčinil zejména František Jan Tomsa. Pramenem byla zejména krasopisná písma užívaná v anglické latině, která se upravila tak, aby je bylo možné aplikovat pro jazyk český. Díky celkové složitosti, ergonomické náročnosti a tomu odpovídajícím časovým nárokům došlo k zjednodušení této verze. Konkrétně to bylo na základě školní reformy v roce 1932. Posunem byla například absence stínování písmen. Obecně je možné říci, že na základě této reformy zanikla výuka krasopisu.²⁰

V období první republiky byla například na českých školách vyučována taková podoba vázaného (psacího) písma, která není zcela shodná s tou dnešní. Jednalo se o zdobenější a současně i náročnější podobu písma v ohledu na jeho technickou proveditelnost. K dalším větším změnám došlo přibližně v letech 1953 až 1958. Byla vytvořena nová, zjednodušená a vylepšená předloha pro vázané písmo.²¹ Autorem této předlohy, která byla používána přibližně až do 80. let minulého století, byl Václav Penc. Nová úprava jednotlivá písmena zeštíhlila (či zúžila) a zároveň upravila do takové podoby, aby jejich provedení (realizace) bylo snazší, včetně podoby jednotlivých číslic. Díky tomu se dnešní psací písmo částečně blíží i tiskací podobě, jelikož se jedná o takovou formu, která je co do pohybů ruky úsporná a zároveň ekonomická. Následující úpravy pak byly spíše drobné a je možné jmenovat například úpravy písmen m a n tak, aby jejich grafické vyobrazení u vázaného písma lépe korespondovalo s jejich podobou malých tzv. tiskacích písmen.²²

Spojování písmem je pak z hlediska rozšíření této metody psaní často vázáno na změny psacích potřeb. Původně totiž bylo nejrozšířenějším nástrojem brko, které vyžadovalo časté namáčení do inkoustu nebo jiného materiálu na psaní. Také to nahrávalo právě tomu, aby psaná písmena byla vzájemně oddělena. Nicméně hlavním motivem pro vznik a rozvoj vázaného písma byla již zmiňovaná rychlost psaní.²³

Vázané písmo je nejčastěji používáno pro vlastní rukopisy. Je s ním spjata i určitá autentičnost a originalita jedince, jelikož i přes snahu o unifikaci písemného projevu v rámci školního systému dochází k tomu, že každý člověk si jej částečně individualizuje, a tím se vyskytuje různé provedení. Vliv na finální podobu písemného projevu má například

²⁰ FASNEROVÁ, M. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 28-34

²¹ KOŠEK, K.; BARTOŠOVÁ, I. *Elementární gramotnost a písmo ComeniaScript*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2014, s. 51.

²² PENC, V. *Metodika psaní: prozatímní učebnice pro pedagogické školy pro vzdělání učitelů národních škol*. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961, s. 13-15.

²³ KOŠEK, K.; BARTOŠOVÁ, I. *Elementární gramotnost a písmo ComeniaScript*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2014, s. 51.

i ergonomie nebo psací potřeba.²⁴ Věda, která se zabývá odrazem jednotlivce (např. psychologickou stránkou, návyky atd.) v jeho písemném projevu, je nazvána grafologie. Písmoznaectví je pak oborem zaměřeným na identitu autora písma a má své uplatnění například v kriminalistice, kdy je zkoumána pravost dokumentů a podobně.

²⁴ PENC, V. *Metodika psaní: prozatímní učebnice pro pedagogické školy pro vzdělání učitelů národních škol.* vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961, s. 13-15.

2. Písanky, jejich proměna a variabilita

V moderním školství jsou aktivně používány tzv. písanky, které slouží k výuce vázaného písma. Konkrétně se tedy jedná o učební pomůcku, respektive učební texty pro aktivní nácvik dovednosti psaní. Písanku není možné podceňovat a je třeba vnímat nezbytnost jejího správného osvojení si, jelikož se jedná o celoživotně využívanou dovednost.²⁵ Ve školství obvykle bývá písanka provázána s učebnicí do jednoho funkčního celku, ale existují i samostatná vydání, včetně písanek v online podobě, které je možné stáhnout a vytisknout (např. pro domácí trénink). Původně tuto funkci plnily nejčastěji malé tabulky, na které žáci psali křídou. V moderním školství využívají buď papírových sešitů, nebo samostatných listů, na které píší obvykle perem, tužkou nebo jiným psacím nástrojem.²⁶

2.1 Kategorizace písanek v českém školství

Používání písanek na základních školách je regulováno ze strany státu, a to skrze proces získávání schvalovací doložky od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Tento proces je aktivován na základě žádosti nakladatele. Ministerstvo si nejprve nechá vypracovat recenze a při splnění podmínky dvou kladných recenzí je schvalovací doložka na daný učební materiál udělena, a to s platností na 6 let. Kategoricky jsou pak písanky označovány jako učební texty současně s ostatními materiály, jako jsou například pravidla českého pravopisu nebo nejrůznější tabulky, atlasy a další materiály používané ve vyučování. Můžeme se však přiklonit k zařazení do kategorie ostatní texty a materiály, k čemuž dochází tehdy, pokud učebnice a písanka nevytváří jeden funkční celek, ale jsou samostatné. Do této kategorie pak patří současně s materiály, jako jsou sbírky úloh, slovníky nebo třeba samostatné zvukové výukové materiály.²⁷

Písanka, na rozdíl od některých ostatních učebních pomůcek, není pouze učebním materiálem, ale je možné ji do jisté míry chápat i jako grafický materiál či ilustraci, jelikož jejím autorem může být právě grafik. Obvykle jsou písanky vydávány pod záštitou nakladatelství, která mohou být navíc zaměřena na vydávání literatury a dalších materiálů se vzdělávací tematikou. Jedná se pak nejčastěji o sešity či tiskoviny bez pevných desek

²⁵ JEDLIČKA, J. *Úvod do metodiky elementárního čtení a psaní.*, Ostrava : Moravské tiskařské závody, 1972, s. 12 a 15.

²⁶ MLČÁKOVÁ, R. *Grafomotorika a počáteční psaní.* Praha : Grada, 2009, s. 62-64.

²⁷ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* 2019

ve formátu A4 nebo A5. Obsah takových písanek cílí na uvolnění ruky a zápěstí, na nácvik kresebných tahů a nácvik dalších specifických grafomotorických dovedností skrze překreslování předdefinovaných tvarů, prvků a později pak písmen a číslic samotných.²⁸ Zároveň mohou být současně s písankou používány i prázdné sešity (obvykle nalinkované širšími řádky) pro individuální trénink žáků nebo pro doplnění.

2.2 Provázanost písanek s dalším obsahem učiva

Použití písanky by mělo korespondovat s výukou čtení. A i v případech, kdy není písanka propojena s učebnicí, je dobré dbát na to, aby docházelo k souladu a jednotlivá písmena (případně slabiky) se v obdobnou dobu učila číst i psát. Vzhledem k tomu, že psaní bývá považováno za druh řečové činnosti a jeho osvojení je spjato s určitou mírou vyspělosti v oblasti psychické a mentální. Jde například o schopnost vnímání rozdílu v rámci zvukové a významové oblasti řeči, provázanosti mezi psanou a zvukovou formou nebo také schopnost vyhodnocení substance řeči na fonémy a jejich následná transformace do podoby grafémů. A opačně.²⁹ Vše je pak v rukou samotného vyučujícího. Ten musí dbát na to, aby zde existovala provázanost a žáci učivo lépe vnímali a vstřebávali. Právě díky propojení při výuce čtení a psaní pomocí syntaxe písanky a učebnice. Obvyklé je však převážně to, že písanka je propojena s učebnicí, je vydávána vydavatelem ve stejné edici a díky tomu má stejnou grafickou podobu jako učebnice a především je zde díky tomu, že tvoří jeden funkční celek, zaručena právě zmiňovaná provázanost výuky čtení a psaní.³⁰

Výuka psaného písma v naší zemi pracuje převážně s vázaným písmem. Jistou alternativou však může být například písmo comeniascript, které je nevázané. Tato cesta byla na vzestupu okolo roku 2010. V roce 2010 až 2012 dokonce MŠMT v rámci pilotního testování aplikovalo tento druh psaného písma ve výuce na celkem 33 základních školách v České republice.³¹ I když má tento druh psaného písma své výhody a výsledky testování byly převážně kladné, tak aktuálně i historicky je nejběžnější (a ve výuce dokonce dominantní) formou psaného písma právě písmo vázané.³²

²⁸ DOLEŽALOVÁ, Jana. *Prvopočáteční psaní*. Vyd. 2. Hradec Králové : Gaudeamus, 1998, s. 83-6 a 116-137.

²⁹ FABIÁNKOVÁ, B.; HAVEL, J.; NOVOTNÁ M. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno : Paido, 1999, s. 38.

³⁰ FASNEROVÁ, M. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, s. 78-79.

³¹ COMENIA SCRIPT: *Informace o písmu*. 2014.

³² MŠMT, *Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2013 – 2015*.

2.3 Různorodost metodiky nácviku psaní

Písanky vychází z určitého metodického rámce pro nácvik psaní a čtení. V dnešní době existují různé metody, jak se děti mohou čtení a psaní učit, včetně výše zmiňované možnosti výuky nevázaného písma. Obecně nejrozšířenější metoda pro nácvik psaní je tzv. analyticko-syntetická. Tato metoda je spjata s hierarchickým vývojem používaných písanek, respektive s jejich proměnou spočívající v postupném stupňování náročnosti obsahu z hlediska jeho grafomotorické proveditelnosti. Začíná se jednoduchými tahy, které střídají složitější. Po zvládnutí tohoto nácvikového grafomotorického obsahu je již přecházeno k nácviku písmen a později pak k tvorbě prvních slov, posléze vět. Žáci tak postupně prochází etapovitým vývojem písanek, který je pozvolna směřuje k zvládnutí samostatného psaní tak, aby jejich písmo bylo úhledné a čitelné. V rámci této metody dítě prochází několika základními obdobími výuky, v nichž postupně získává určité dovednosti a dále je rozvíjí a propojuje. Konkrétně se pak jedná o období uvolňovacích cviků, období nácviku vlastních grafémů, období procvičování psaní textů.³³

V prvním období, které by mělo započít již v rámci předškolního vzdělávání, se dítě učí správně držet psací potřebu a opisovat předkreslené tvary (nebo je napodobovat či dokreslovat). Úroveň náročnosti postupně roste a dítě, které prvně hýbalo při svých tazích celou rukou, by mělo postupně uvolnit zápěstí a aktivně s ním při těchto cvicích pracovat.³⁴ V rámci nácviku vlastních grafémů je obsah písanek zaměřen na opisování určitých tvarů a později již konkrétních písmen a číslic, se kterými se dítě současně seznamuje i v rámci nácviku čtení. Dítě se učí psát minuskule i majuskule a zároveň se seznamuje s pravidly pro jejich použití. Objevuje se tedy současně i první kontakt s pravidly pravopisu. Po seznámení se s několika prvními písmeny navíc nechybí v písankách ani započítí práce s jejich kombinacemi a přepisem prvních slov. Plynule na to pak může navázat třetí období, tedy procvičování psaní textů, ve kterém se žáci postupně učí psát souvislé věty, aby později mohli být schopni vytvořit i vlastní texty. V rámci všech období je dbáno nejen na to, aby dítě správně psalo jednotlivá písmena, ale také na to, aby v písankách psalo úhledně, čitelně a správně a aby současně dodržovalo adekvátní hygienická pravidla pro psaní.³⁵

³³ FASNEROVÁ, M. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, s. 115-120.

³⁴ FABIÁNKOVÁ, B.; HAVEL, J.; NOVOTNÁ M.: *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno : Paido, 1999, s. 38.

³⁵ FASNEROVÁ, M. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, s. 115-122.

Písanky jsou vytvořeny s předpokladem, že děti v prvních ročnících základních škol mají již určité kompetence pro nácvik psaní. Tyto kompetence si osvojují zejména během povinného předškolního vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy. Tehdy je jim i na základě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání stanoveno právě získávání předpokladů pro nácvik psaní a čtení, jako je například nácvik správného úchopu tužky, stejně jako je v předškolním vzdělávání běžné i provádění různých uvolňovacích cviků.³⁶

2.4 Ostatní faktory ovlivňující osvojování dovednosti psaní

Školní písanky se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Zároveň by ustanovení v těchto dvou vzdělávacích programech měla zajistit provázanost a plynulý přechod ze získávání kompetencí pro psaní k nácviku psaní samotného. Písanky ve vzdělávání spadají do kategorie Jazyk a jazyková komunikace, kde jsou začleněny pod předmět Český jazyk, do jeho dílčí kategorie komunikační a slohová výchova, kam právě spadá i oblast výuky psaní. V souvislosti s tím jsou dále rámcovým vzdělávacím programem stanoveny i očekávané výstupy výuky. Konkrétně se pak jedná o to, že žáci si v období 1. – 3. třídy osvojí například psaní správných tvarů písmen a číslic včetně jejich spojování, dokážou svůj psaný projev kontrolovat a správně psát snazší formulace nebo získají základní hygienické návyky s psáním související. Co se týče hygienických návyků rozumí se tím jak úchop tužky, tak i ergonomie sezení a místa v lavici, ale třeba i dodržování správných zásad v souvislosti s ochranou zraku (např. vzdálenost mezi papírem/tabulí a okem nebo správné a dostatečné osvětlení).³⁷ Faktorů, které ovlivňují hygienu a ergonomii psaní je velmi mnoho. Liší se i jejich významnost. Vedle správného sezení a úchopu psacího nástroje je však třeba zdůraznit i důležitost správného natočení sešitu (eventuálně papíru, nebo jiného materiálu, na který žák píše). V krajních případech může být řešení i to, že je žákům na lavici nakreslen obrys znázorňující správné umístění či natočení.³⁸ V rámci 4. a 5. ročníku pak navazuje druhé období, ve kterém podle rámcově vzdělávacího programu mají být žáci schopni formálně, ale i obsahově správně vytvořit texty určitého základního žánru (např. oznámení, osobní dopis, vyprávění příběhu, popis vlastního zážitku, adresa, nabídkový inzerát atd.).³⁹

³⁶ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha : 2021

³⁷ MŠMT, *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : 2019

³⁸ KŘIVÁNEK, Z.; WILDOVÁ, R.: *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha : 1998, s. 71.

³⁹ MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2019

Písanky se zaměřují na techniku psaní a jejich cílem je naučit žáka písmena správně psát a zároveň dbát na úhlednost a čitelnost jeho psaného projevu včetně správných formálních náležitostí i jazykové správnosti. Písanky jsou, v souvislosti s výše zmíněným rozvojem psacích schopností, zpracovány tak, aby žáka postupně provázely od základních grafomotorických cvičení, přes opisování jednotlivých písmen nebo slabik, až k samostatnému psaní souvislých slov a textů. Navazují jedna na druhou a vedou k postupnému růstu psacích dovedností s ohledem na formální i grafickou správnost.

3. Vývoj dítěte ve vztahu k psaní a vývoj grafomotoriky

Osvojení si dovednosti psaní je přímo provázané s kreslením a grafomotorickým vývojem v předškolním období. Grafomotorická vyspělost je nejen jednou z posuzovaných způsobilostí pro zahájení školní docházky, ale především je úroveň její vyspělosti přímo provázána se způsobilostí osvojit si psaní. Čím lépe ovládá dítě psací potřebu v předškolním věku, tím lepší má předpoklady pro snazší a kvalitnější osvojení si dovednosti psaní. Šupšáková dokonce hovoří o vizuální gramotnosti, která propojuje zvukovou stránku řeči s její grafickou podobou a zabezpečuje porozumění grafické podobě komunikace.⁴⁰

1.4 Počáteční grafomotorika a její vývoj

Vývoj grafomotoriky započíná již v raném dětství, kdy dítě přichází do prvního kontaktu s psacími potřebami a tzv. čmárá. Přibližně okolo věku tří let dochází k vytváření dětských obrázků, které jsou již čitelné a je zřejmé, co dítě nakreslilo. Obvykle se jedná o kresby postav, sluníček nebo třeba domečků. Postupem času, v rámci psychického i motorického vývoje, dostávají kresby stále více reálnou a čitelnou podobu, jsou složitější. Dětské kresby jsou často hodnoceny například v rámci zkoumání úrovně intelektu, ale podle Bednářové a Šmardové není vždy zaručeno, že děti s lepšími kresbami musí mít zároveň lepší intelekt, jelikož například i jejich rodiče mohou být méně zdatní malíři či se pouze jedná o zatím méně rozvinutou oblast, ve které nevyčníkají.⁴¹ Podle Lipnické se: „*grafomotorika vyvíjí etapovitě a individuálně, avšak fyziologicky k individuálním zvláštěm se mohou objevovat specifické odchylky ve smyslu pomalejšího či rychlejšího grafomotorického vývoje.*“⁴²

Přípravné cviky pro psaní jsou důležitou činností, která pomůže k lepšímu zvládnutí a osvojení si písma. Tyto predispozice je možné i posuzovat například z hlediska vedení čáry a plynulosti tahů (pravidelnost/nepřavidelnost, jistota, jasnost, rozhodnost, spojitost a návaznost), tloušťky čáry a tlaku na tužku, obsah kresby (zadaný/zvolený a případně jaký),

⁴⁰ ŠUPŠÁKOVÁ, B. *Vizuální gramotnost*. Brno : Tribun EU, 2015, s. 66-68.

⁴¹ BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno : 2006, s. 6.

⁴² LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní : preventivní program, který napomáhá předcházet vzniku dysgrafie*. Praha : Portál, 2015, s. 6.

práce s prostorem (využití místa, detaily, zmenšování předmětů podle vzdáleností a podobně), barevné zpracování nebo způsob zakončení.⁴³

3.1 Specifika prvopočátků dětského písma

Pokud bychom takto chtěli hodnotit samotné dětské písmo, je možné soustředit se na jednotlivá písmena, ale i dílčí čáry a jejich linie. Posuzovat můžeme základní písemné charakteristiky, mezi které se řadí písmo ve vztahu k jeho vlastnostem:⁴⁴

- čitelnosti (čitelné / čitelné s obtížemi / pouze pro znalé / čitelné jen autorovi / nečitelné),
- plynulosti (hodnocení pravidelnosti, rozhodnosti, dynamiky, tlaku, návaznosti a uvolněnosti),
- správnosti tvarů (tvary správné / nepřesné / deformované / bez souvislostí / dezorientované a jinak nepřesné písmo),
- úhlednosti (velmi úhledné / úhledné / méně úhledné / neúhledné),
- rychlosti a tempu psaní.

⁴³ SVOBODOVÁ, J. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*. Praha : Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1998, s. 20-21.

⁴⁴ SVOBODOVÁ, J. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*, Praha : Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1998, s. 21 -22.

Tabulka č. 1: Grafomotorický vývoj podle věkového období⁴⁵

Období věku dítěte	Grafomotorika v tomto období
1 – 2 roky	První zkušenosti s držením psací potřeby, úchop do dlaně a tahy celou rukou, čmárání bez cíle na papír i běžně dostupné předměty (nejčastěji zdi a vybavení místnosti).
2 – 3 roky	Psací nástroj již bývá držen třemi prsty a je jím spontánně pohybováno, dochází k napodobování tahů dle vzoru dospělých a kreslení prvních kruhů a spirál, čar ve svislém i vodorovném směru. Kresby jsou obvykle pojmenovány (je určeno, co mají představovat), dochází k fixaci správného úchopu.
3 – 4 roky	Kresby postav mají podobu oválů s obličejem a čarami místo končetin (tzv. hlavonožci), dítě kreslí sluníčka a další jednoduché obrazce pomocí napodobování kreseb dospělých. Dítě nakreslí základní geometrické obrazce, ale bez pojmového porozumění (spirálu, kruh, čtverec, trojúhelník, kříž atd.).
4 – 5 let	Obrázky začínají být čitelnější a propracovanější a dochází ke kombinaci různých tvarů, postavy mají trup i končetiny, předlohou pro kresby jsou primárně lidé a další předměty z okolí dítěte, omalovánky vybarví, i když s nepřesnostmi, celkové vnímání se v této oblasti rozvíjí.
5 – 6 let	Kresba postavy obsahuje trup s dalšími hlavními částmi, kresby jsou velmi bohaté a doplněné o různé další předměty (např. tráva, hlína, obloha, příroda okolo, dům s plotem atd.), dítě propojuje čarou body, užívá štětec, dítě překreslí velká tiskací písmena a další symboly a tvary podle vzoru, dokáže takto napodobit (a rozeznat) i svůj podpis, aniž by umělo číst.

Při nácviku psaní mají přípravné cviky specifický úkol. I když jsou obecně přínosné, tak zároveň jednotlivé skupiny cviků mají své opodstatnění pro snazší osvojení si konkrétních dovedností při psaní. Především to jsou krátké tahy čarou (grafomotorická cvičení typu prší, prší, nebo travička zelená), které uvolňují zápěstí a přispívají k nácviku psaní jednotlivých písmen. Plynulé dlouhé tahy na papíru (např. cvičení typu běhej, běhej neb šup do díry) podporující plynulost psaní. Kreslení klubíček a kružnic přispívající k lepšímu osvojení si písmen a, o, d, g a q. Obecně je proto zapotřebí u grafomotorických cvičení dbát i na jejich

⁴⁵ Inspirováno M. Lipnickou (2015, s. 7).

variabilitu, která vede ke komplexní přípravě dítěte pro osvojení si psacích dovedností. A to včetně činností, jako je vybarvování, které přispívá nejen ke zlepšení pohybů zápěstí, ale vede také k posílení dukce, flexe a circumdukce nebo k osvojení si respektu k předdefinovanému tvaru a jeho dodržování.⁴⁶

Mohou nastat i situace, kdy má dítě s nácvikem psaní problém. Například, kdy dítě zaměňuje písmena, má problémy s koordinací tahů tužkou nebo si osvojí určité nesprávné stereotypy (např. píše některé útvary opačným směrem). V tomto případě je třeba tento problém včas odhalit a snažit se jej co nejrychleji a nejlépe napravit, což musí být obvykle dosaženo i v kooperaci s rodiči a domácím cvičením. Některé problémy v nácviku psaní navíc mohou signalizovat i přítomnost jiné poruchy, jako jsou specifické poruchy učení (nejznámější dysgrafie a dyslexie).⁴⁷

⁴⁶ SVOBODOVÁ, J. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*. Praha : Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1998, s. 29-31.

⁴⁷ BALŠÍKOVÁ, O.; DAN J. *Náprava čtení a psaní*. Praha : SPN, 1991, s. 19-27.

4. Metodologie

Praktická část se věnuje výuce vázaného písma v praxi, respektive k jeho osvojování. A to konkrétně nepřesností a chybám, ke kterým během jeho osvojování nejčastěji dochází. Hlavním cílem této diplomové práce je identifikovat možné odchylky při psaní písmen v prvním ročníku ZŠ. V rámci praktické části diplomové práce proto budou postupně analyzovány vybrané znaky nebo skupiny znaků. Jde primárně o písmena, nechybí ale ani psaní související interpunkce. Bude zkoumáno to, jakým způsobem se nejčastěji odlišují žákovská provedení od vzorové předlohy.

Celá tato průzkumná část bude realizována na základě materiálů, které byly nasbírány během učitelské praxe. Ať už se jedná o materiály z písanek vlastních žáků autorky, nebo o písanky dětí z prvních ročníků od jejích kolegyň, z nichž byly pro jednotlivá písmena vyhodnoceny nejčastější chyby, kterých se žáci opakovaně dopouštěli. Provázanost grafomotorické průpravy s eliminací problémů při osvojování si psaného písma byla začleněna do 6. kapitoly věnované shrnutí závěrů a stanovení vlastních doporučení.

V 5. kapitole a především jejích dílčích subkapitolách jsou postupně identifikovány a analyzovány zjištěné odchylky v porovnání se vzorovou podobou písmene. Není vyloučeno, že existují i další odchylky při psaní. Některé navíc mohou být velmi individuální. V případě této diplomové práce jsou uvedeny odchylky, se kterými se autorka setkala při vyhodnocování, a zároveň se jedná o takové odchylky, jejichž výskyt byl alespoň 5%. V textu je pak vždy vyčísleno, jaký podíl měla daná odchylka nebo nepřesnost při psaní v rámci zkoumaného vzorku písanek. Rovněž je třeba zmínit i to, že v případě všech zkoumaných materiálů se jedná o žáky ze ZŠ Kraslice, kteří navštěvovali první třídu v období 2021 až 2022. S těmi žáky pracovali v období prezenční výuky.

Všechna písmena velké a malé psací abecedy byla utříděna ve vědecko-didaktický systém. Na základě analýzy psacího pohybu při psaní jednotlivých písmen byly vytvořeny tvarové skupiny, jejichž posloupnost koresponduje s postupně se rozvíjejícími schopnostmi začínajících pískařů. Při rozdělování písmen se vycházelo z metodiky V. Pence a ze zařazení ve výše zmíněné písance. Do první tvarové skupiny řadíme písmena, jejichž hlavním tvarovým prvkem je horní klička a písmena s hlavními tahy, které se vytvářejí podobně jako horní kličky. V našem případě se jedná o písmena: „e“, „l“, „t“. Ve druhé tvarové skupině jsou písmena, jejichž hlavním tvarovým prvkem je horní nebo dolní zátrh: „i“, „u“, „n“, „m“, „v“. Písmena zařazená do třetí tvarové skupiny se v naší písance nenacházejí. Ze čtvrté

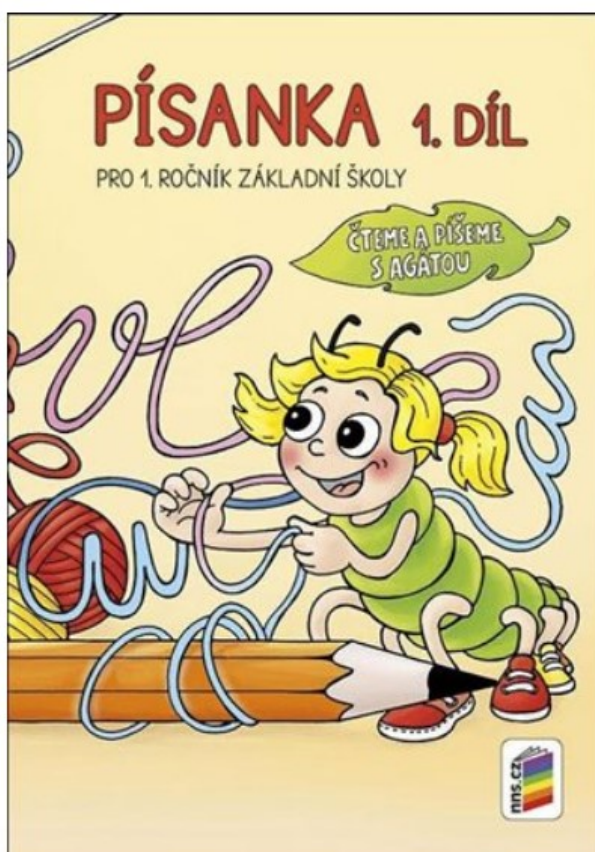
tvárové skupiny se jedná o písmena, jejichž hlavním tvarovým prvkem je uzavřený ovál, a jsou to: „a“, „o“. Do páté tvarové skupiny jsou zařazena písmena s dolní kličkou, což jsou: „j“, „p“, „y“. Posledním písmenem, jímž jsme se zabývali, je písmeno „s“ patřící do osmé tvarové skupiny, pro něhož je charakteristický typický tvar srdcovky.⁴⁸

⁴⁸ PENC, V. *Metodika psaní: prozatímní učebnice pro pedagogické školy pro vzdělání učitelů národních škol*. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961, s. 20-23.

5. Vyhodnocení

V této části jsou identifikovány a popsány nejčastější odchylky při psaní, které byly zjištěny v rámci kontroly písemných prací (tzv. písanek) žáků základní školy v Kraslicích. Při vyhodnocování byly brány v potaz pouze grafické odchylky, které se opakovaly. Nebyly hodnoceny chyby, jako je například záměna znaků nebo pochybení v oblasti gramatické. Písanky, které byly v této části použity, mají název „Písanka pro 1. ročník ZŠ 1. díl - Čteme a píšeme s Agátou“, jsou z nakladatelství Nová škola, s. r. o. a jejich autory jsou Mgr. A. B. Doležalová, Mgr. M. Novotný. Tento první díl písanky byl hodnocen v případě všech zkoumaných žákovských prací, jelikož se jedná o materiál, který je používán v prvním ročníku základní školy Kraslice a posléze je na něj navázáno dalšími díly a provázanými učebními materiály ze stejného nakladatelství.

Obrázek č. 1: Titulní strana hodnocené písanky⁴⁹

⁴⁹ SEVT.cz. Písanka pro 1. ročník ZŠ : díl čteme a píšeme s Agátou, Praha, 2019.

Tyto písanky pak samozřejmě také udávají, že je v celé škole jednotně vyučováno primárně vázané písmo. Důvodem, proč byla pro tuto diplomovou práci zvolena pouze jedna písanka namísto kompletního rozboru všech písmen abecedy a souvisejících znaků, je především zacílení se na kvalitativní stránku analýzy písemného projevu, namísto kvantitativního obsahového cíle této diplomové práce.

Výběr tohoto učebního materiálu byl proveden na základě vzájemné domluvy mezi vedením základní školy a pedagogy vyučujícími na prvním stupni. Učitelé si tak nevybírají individuálně učební materiály, ale vychází z těch, které byly hromadně přijaty jako nejvhodnější. Není však vyloučeno, že dojde k jejich aktualizaci. Nicméně jednotnost učebnic, cvičebnic, písanek a dalších materiálů používaných na prvním stupni zabezpečuje efektivnější průběh výuky napříč třídami (např. v případě nutnosti spojování tříd, suplování nebo dalších personálních změn). Stejně tak může být nalezen i benefit pro rodiče více dětí, kteří jsou již od staršího sourozence na dané materiály zvyklí, a může tak pro ně být jednodušší pomáhat mladším sourozencům s jejich domácí přípravou.

Co se týče hodnoceného obsahu písanky je důležité říci, že se zaměřuje pouze na část písmen abecedy. Další písmena jsou pak obsahem navazujících dílů písanek, tedy písanky 2 a 3. V prvním díle písanky se žáci seznamují s písemnou podobou písmen *i, u, e, l, m, a, o, s* a *p*, která si již v tiskací podobě osvojili v provázané knize *Živá abeceda*. Dále jsou obsahem této písanky také znaky *t, j, y, n* a *v*, se kterými se žáci souběžně seznamují v rámci slabikáře, opět ze stejného nakladatelství, respektive z provázané řady učiva.

Této písance pak předchází období grafomotorických a uvolňovacích cviků, následované obdobím psaní prvních grafémů. V dalším hodnocení byly shrnuty nejvýraznější problémy, které se objevovaly u většího počtu žáků, v některých případech to byla dokonce více jak polovina všech sledovaných žáků. U některých odchylek se objevoval problém například pouze při prvních opakováních psaní daného jevu, později pochybení vymizelo a žák již dokázal písmeno zapsat správně. Jindy se chyba opakovala dlouhodobě a přetrvávala i při psaní dalších písmen, která měla například podobnou nebo totožnou techniku daného obratu při psaní.

Je třeba zdůraznit, že pro všechna písmena bylo u velké části žáků společné to, že žáci měli problém se zvládnutím správného sklonu písma a dodržováním liniatury. Velmi často se objevovalo, a to nejen v příkladech uvedených v této práci, že žáci vedli tah při psaní příliš doprava. Nebo v případech, kdy má být veden tah vertikálně, rovněž do tohoto tahu přidávali sklon doprava. Výjimkou však nebylo ani vedení tahu opačným směrem, tedy směrem doleva. Dále se pak také objevovaly problémy s kostrbatostí písma, nebo dokonce nedodržováním

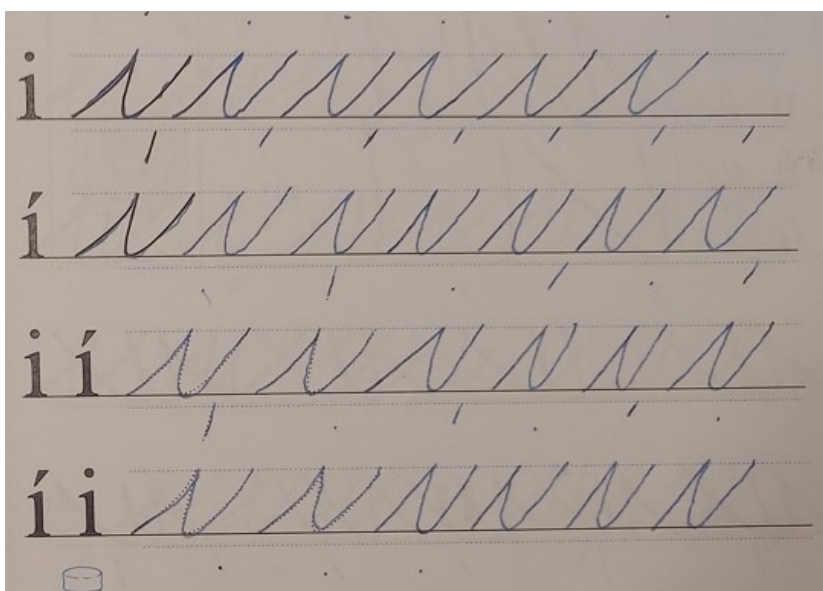
původních předepsaných tvarů písmen a psaní vlastních smyšlených podob. Problémy s tímto přesným opisem se objevily alespoň dvakrát napříč všemi písankami, zatímco kostrbatost písma se opakovaně objevila u více než poloviny žáků.

Dodržování liniatury bylo rovněž zásadním problémem napříč celou písankou, a to zejména dodržování horních linek, které žáci často přetahovali. Výjimkou však nebylo ani psaní nedostatečně vysokých písmen, která končila naopak pod liniaturou. Stejně tak určité obraty, jejichž provedení je spjato s umístěním na liniatuře (např. křížení nebo zpětný tah) byly velmi často prováděny v jiném místě, a písmeno tak pozbývalo svůj oficiální tvar. Nelze ani opomenout problematiku související s užíváním inkoustového pera, jakožto možného zdroje nevzhledných stop na papíře i v dalším okolí pisatele. Tento problém se vyskytuje zejména u chlapců, kteří mají v sešitech rozpitá místa, nebo (v závislosti na používaném psacím nástroji) dokonce i inkoustové šmouhy.

5.1 Osvojování psané podoby znaku *i*

Prvním písmenem, se kterým se žáci v písance setkávají, je písmeno „i“ v jeho podobě vázaného písma. Tento znak v sobě zahrnuje horní ostrý obrat, ze kterého pak tah přechází do dolního zátrhu. V závěru pak dítě doplňuje tečku. I když je toto písmeno umístěno jako počáteční, nelze jednoznačně tvrdit, že se jedná o jednoduchý symbol, vzhledem k obsahu více tahů, které mohou být problémové. Pokud bychom se pak měli věnovat konkrétním výsledkům v písankách sledovaných žáků, je jednoznačné, že největší problémy žákům činily právě tyto tři tahy. Vzor, jak má být správně napsáno písmeno „i“ vázaným písmem, je možné zhlédnout na obrázku č. 2.

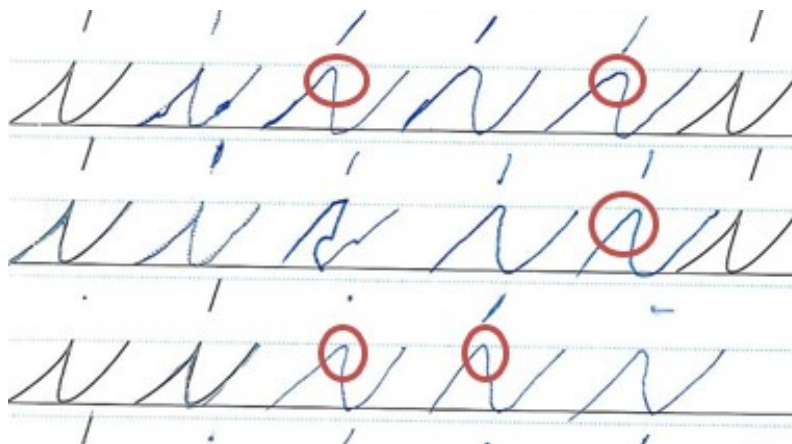
Obrázek č. 2: Správně napsané písmeno *i*

Z hlediska grafomotoriky je potřeba dostatečně opakovat nácvik psaní vratného tahu, protože pro žáky byl nejproblematictější horní ostrý obrat. V něm žáci chybovali nejčastěji a jeho dokonalé provedení bylo pro značnou část z nich velmi obtížné. Konkrétně se pak alespoň jedno výraznější pochybení v ostrém horním obratu u písmena „i“ objevilo u celkem 52 žáků. Nejčastěji se jednalo o situaci, kdy se tento tah tzv. rozjížděl a vnitřní mezera mezi tahem nahoru a dolů byla příliš široká. Dalším úskalím vratného tahu bylo pro žáky vést tah kolmo dolů, obvykle jej směřovali dál doprava, čímž se celkový tvar výsledného písmene značně rozšířil. Dalším velkým pochybením v případě psaní tohoto vratného tahu bylo, že žáci jej nedokázali zapsat dostatečně ostře. V celkem osmi případech se dokonce objevilo, že žák tento vratný tah provedl velmi plochým obloukem. Výrazné nepřesnosti v provedení

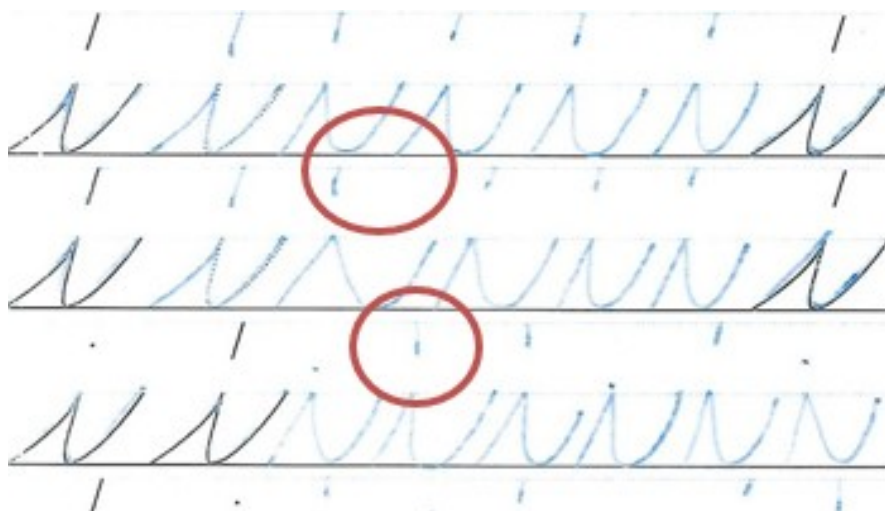
tohoto tahu jsou označeny na obrázku č. 3 a odpovídají velmi četnému chybnému provedení, které se v hodnocených písankách opakovaně objevovalo.

Obrázek č. 3: Písanka s problémy – chyby při psaní vratného tahu

Co se pak týká nácviku dolního zátrhu, problémy s jeho psáním se objevily celkem ve 45 případech. V tomto případě žáci naopak nejčastěji nahrazovali dolní zátrh velmi hlubokým obloukem, který dále pokračoval přímo nahoru k liniatuře (viz obrázek č. 4). Rovněž velmi často nesměřovali tento zátrh ze spodního oblouku dále nahoru, ale spíše se jednalo o středově orientovaný sklon jejich tahu. Mnohem častější byl ale problém s tím, že tento tah nebyl dotažen až k liniatuře, naopak byl ukončen předčasně, jak je rovněž možné pozorovat na obrázku č. 4. Tento problém se alespoň jedenkrát vyskytl u 32 písanek.

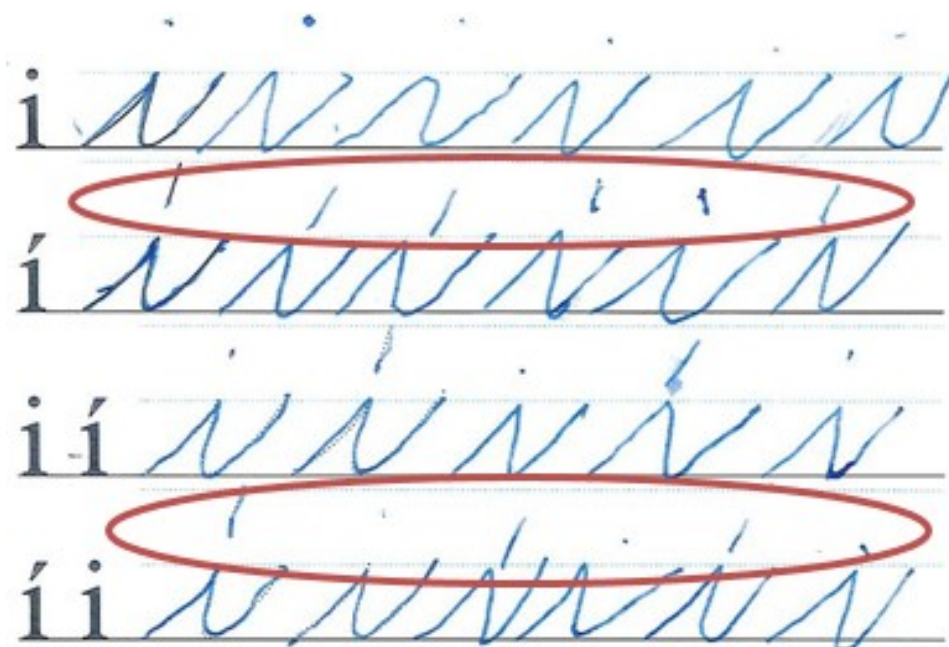
Obrázek č. 4: Písanka s problémy – chyby při psaní dolního zátrhu

Dalším zmiňovaným problémem byla tečka nebo jiná související interpunkce. V tomto případě žáci měli problém zejména s jejím umístěním zvláště z hlediska horizontální polohy

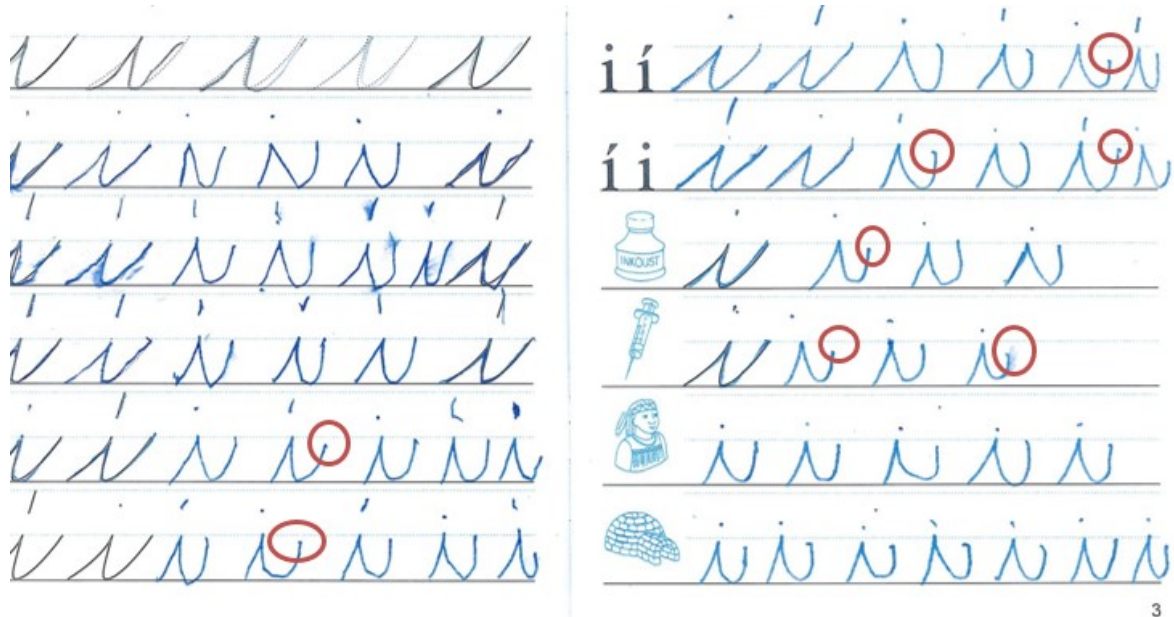
přímo nad vratným tahem. Směřovali ji více doprava nebo doleva, ale také dodržování správné výšky nebylo vždy korektní. Navíc se často tato výška mezi jednotlivými, po sobě jdoucími písmeny, lišila. Stejně tak při psaní čárek se vyskytoval problém, který byl nejčastěji s jejich umístěním, délkou a sklonem. Žáci mají tendence čárky zkracovat, psát je rovně bez sklonu (např. jako při grafomotorickém cvičení „prší“), nebo dokonce jejich sklon zcela obracet. Tah byl z hlediska jeho provedení někdy nejednotný, zaoblený, nebo dokonce značně kostrbatý. Objevovaly se však i případy neúměrně dlouhých čárek. Někteří žáci náhodně interpunkci zcela vynechávali. Významnější problém s psaním interpunkce nad písmeno „i“ se objevil ve 39 případech. Vzor problémů při psaní interpunkce je zachycen na obrázku níže. Červeně jsou vyznačeny nejvýraznější chyby, o kterých bylo pojednáváno výše.

Obrázek č. 5: Písanka s problémy – chyby při psaní interpunkce

Posledním problematickým jevem, který se při nácviu psaní objevil, bylo nerespektování kompletní podoby dolního zátřhu, jehož zakončení by mělo být ve výši středové liniatury. V tomto případě se celkem v 18 případech opakovaně objevovalo, že žáci tah zakončovali dříve. Někdy jej dokonce nevedli přímě směrem nahoru, ale zakončovali jej háčkem. Nedostatečné dotažení tohoto dolního zátřhu bylo tedy také opakovaným nedostatkem, který dělal žákům problémy. A to i přesto, že tento tah nelze přímo spojit s grafomotorickou obratností, ale spíše lze hovořit o tom, že se jedná o nepozornost ze strany žáků, kteří nerespektují původní tvar tohoto písmene a přizpůsobují si jej individuálně.

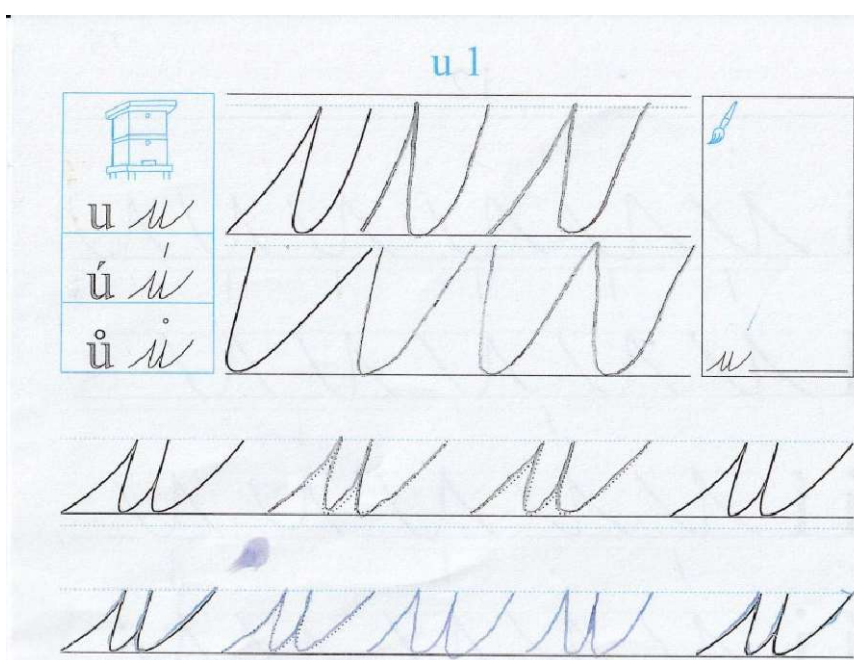
Obrázek č. 6: Písanka s problémy – předčasné završení dolního zátřhu

5.2 Osvojování psané podoby znaku *u*

Druhým znakem, který si v písance žáci osvojovali, byl znak „*u*“. Tento znak má mnohé společné s předchozím znakem „*i*“. V jeho podobě psané vázaným písmem se dá říci, že jeho první část více méně vychází z písmene „*i*“, ale s tím, že zakončení dolního zátrhu směřuje příměji nahoru (nejde tolik do šířky jako u písmene „*i*“) a od liniatury se pak opět mění vratným tahem na navazující svislý tah směřující k dolní liniatuře, kterou již písmeno „*i*“ neobsahuje. Znak „*u*“ má tedy dolní zátrh nahrazen dolním obloukovým obratem a dále přechází ve svislý tah shora dolů.

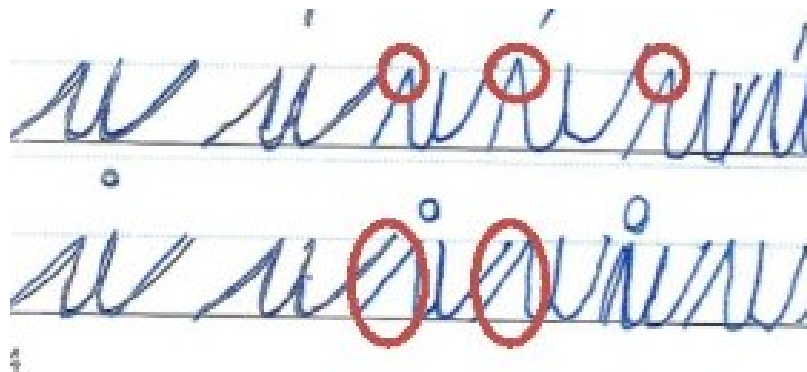
Obrázek č. 7: Správně napsané písmeno „*u*“

Opakovaně se objevovaly chyby, které se vyskytovaly také při psaní písmene „*i*“ u tahů, které jsou pro tato písmena společné. Některé z těchto nedostatků, respektive ty nejčastější, je možné vidět na uvedeném obrázku č. 8. Jednalo se o pochybení v první části vratného tahu směrem nahoru ke středové liniatuře. Tento tah se u sedmnácti žáků opakovaně prohýbal, namísto toho, aby byl přímý. Stejně tak se opakovaně objevovaly problémy hned v další části vratného tahu, který byl u některých žáků příliš široký (postrádal tedy ostrost), nebo dokonce připomínal až obloukový tah. V souvislosti s tím rovněž žáci přesně

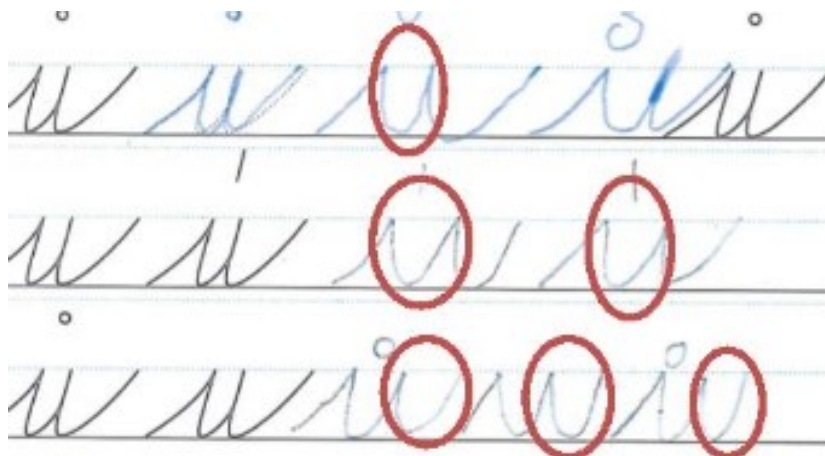
nedodržovali liniaturu. Tyto nedostatky se opakovaně objevily celkem u 41 žáků. U obou dvou tahů je tak evidentní, že se pokles písanek s nedostatky u těchto společných tahů snížil, ve srovnání s výsledky u písmene „i“, kde se prohýbání šikmého tahu objevilo celkem 22x a problémy s psaním vratného tahu mělo 52 žáků. Dá se tak hovořit o snížení chybovosti přibližně o 20 %.

Obrázek č. 8: Písanka s problémy – problémy s vratným tahem

Co se pak týká vyhodnocení problémů při osvojování tahů, které byly pro písmeno „u“ nové, je možné zdůraznit zejména problémy s psaním dolního obloukového obratu, který byl často příliš široký nebo naopak příliš úzký. Nejčastěji se jednalo o problém, který je znázorněn níže, kdy se dolní obloukový tah příliš rozšiřoval. Provedení zároveň neodpovídalo předepsanému vzoru v tom, že se nejedná o rovnoměrný oblouk, ale spíše o dolní zátrh, který nesměruje dále doprava a po zalomení začne směřovat prudce vzhůru směrem k liniatuře. A právě tento rozdíl, tedy přechod v prudké přesměrování zátrhu směrem nahoru (namísto šikmo nahoru směrem doprava) rozlišuje provedení písmene „u“ od písmene „i“. Tento problém proto mohl být částečně ovlivněn i tím, že po předchozím osvojení si písmene „i“ žáci vycházeli z tohoto předem osvojeného stereotypu. Na obrázku č. 9 je tato podoba s psaním písmene „i“ na chybně označených písmenech evidentní, a to zejména v prostřední řadě.

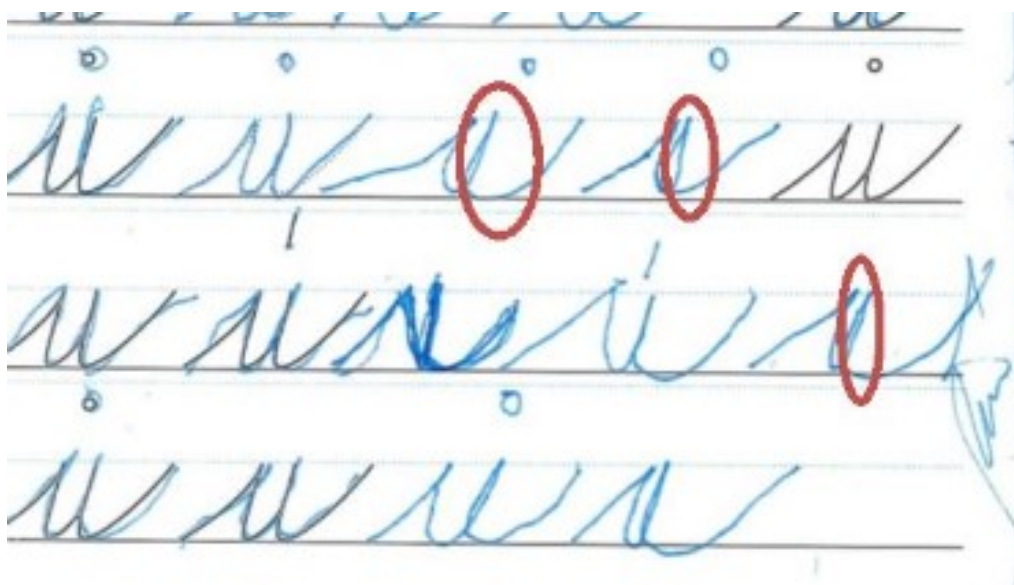
Obrázek č. 9: Písanka s problémy – problémy s dolním obloukovým obratem.

Písmeno *i* se pak rozšiřuje o další tahy, které u písmene *i* chyběly. Tyto tahy mají specifické charakteristiky, avšak na předchozím obrázku č. 9 je zřejmé, že žáci chybovali v tom, že oba dva dolní oblouky psali relativně stejným způsobem (již zmiňované rozšiřování prvního dolního obloukového tahu). Oba dva dolní oblouky zároveň často postrádaly zátrh nebo jej měli silně zploštělý. Velmi výraznou a opakovanou chybou, která se objevila celkem ve 48 písankách, bylo, že žáci 2. vratný tah, který přechází ve svislou čáru směrem dolů, zaměnili za vratný tah, který přecházel do šikmé čáry směrem dolů. Celé písmeno se díky tomu natahovalo, a jeho podoba se tak odchylovala od podoby písmene „*u*“ a mnohdy jej nepřipomínala.

Další příklady nedokonalého provádění již zmiňovaných tahů je možné sledovat na obrázku č. 10. V tomto případě je na obrázku naznačen případ, kdy student v 2. ostrém obratu směrem kolmo dolů sice nerozšiřoval tento tah, ale naopak se až příliš vracel směrem zpátky a přetahoval až směrem do prvního dolního oblouku, z čehož vznikly níže označené případy. Zde se dokonce dá pozorovat, že namísto dvou čar, které prochází stejným směrem, čímž z nich vzniká jedna souvislá čára (ve správně provedeném případě) se tyto rozdělují, dokonce se někdy dá hovořit i o vzniku jakési kličky s ostrým horním zakončením.

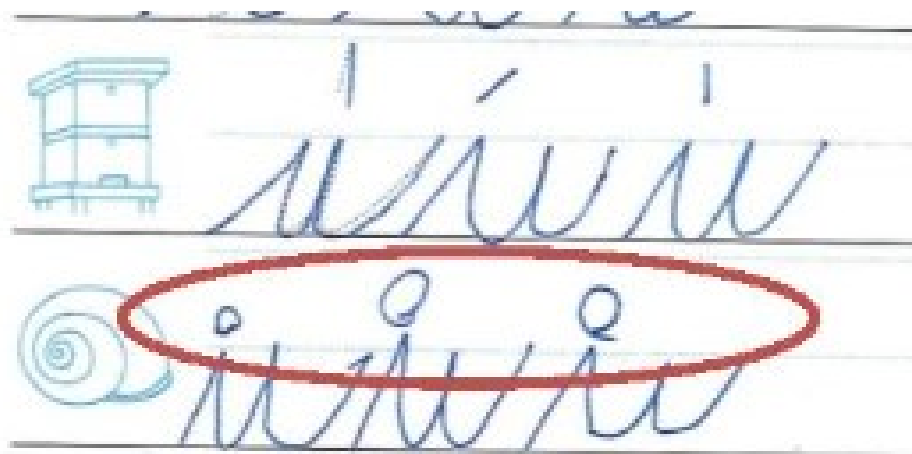
Obrázek č. 10: Písanka s problémy – předčasné završení tahu

Interpunkční znaménka činila žákům rovněž podobné obtíže jako v případě prvního nacvičovaného písmene. A to zejména v případě čárek, které nebyly správně vycentrované (přibližně 30 % žáků s tím mělo problém), nebyly plynulé (kostrbaté, prohýbaly se) nebo špatně využívaly prostor pro ně určený (byly kratší nebo delší) a velmi často měly nesprávný sklon (příliš nakloněné doprava nebo doleva). Interpunkce písmene „u“ je rozšířená oproti písmenu „i“ o symbol kroužku. Ten byl pro žáky tedy novým tahem. Žáci měli jednak problémy s jeho umístěním, podobně jako v případech ostatní interpunkce (horizontální i vertikální poloha), ale především s jeho provedením.

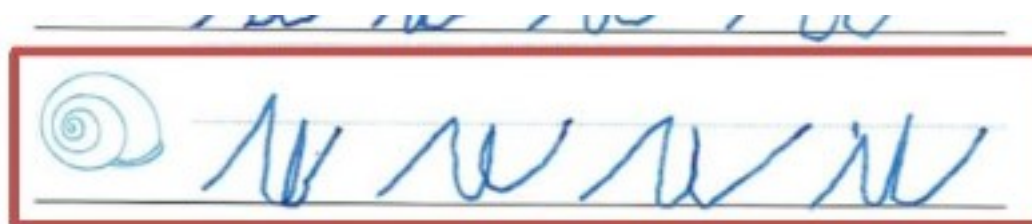
Na obrázku č. 11 je pak zobrazeno, jak může vypadat problém s provedením správné velikosti interpunkčního kroužku, s jeho tvarem i návazností tahů. Žáci velmi často měli kroužky nesouměrně veliké (ať už v porovnání ke vzoru nebo i mezi jednotlivými vlastními provedeními). Nejčastěji však kroužky psali nedokonale z hlediska jejich kruhového tvaru (zplošťování nebo celkově nesprávné přizpůsobování si tvaru). Mezi chybujícími žáky mělo 37 z nich problém s tím, aby zakončení kroužku plynule navazovalo a nebylo viditelné. Vznikaly tak otevřené kruhy nebo kruhy s tzv. ocásky, jak je možné rovněž pozorovat na níže označeném příkladu problémové písanky.

Obrázek č. 11: Písanka s problémy – interpunkční znaménka

Zároveň je možné opět zmínit problémy s dodržováním liniatury, které se vyskytovaly téměř u všech žáků. Může to být dáno právě i tím, že při psaní písmene „u“ je zapotřebí ji dodržet celkem 6x, ať už se jedná o začátek, konec nebo mezní obrátové tahy. Problémy nastávaly nejčastěji právě u těchto mezních tahů a jak je vidět na obrázku níže, nebo také u předcházejícího obrázku č. 12 zobrazujícího primárně interpunkci, tak žáci často psali písmena nad rámec prostoru vymezeného liniaturou (tahy byly delší). Nebo tyto tahy naopak končily předčasně v neurčitém prostoru mezi linkou, což je možné označit za zkracování předepsaných tahů.

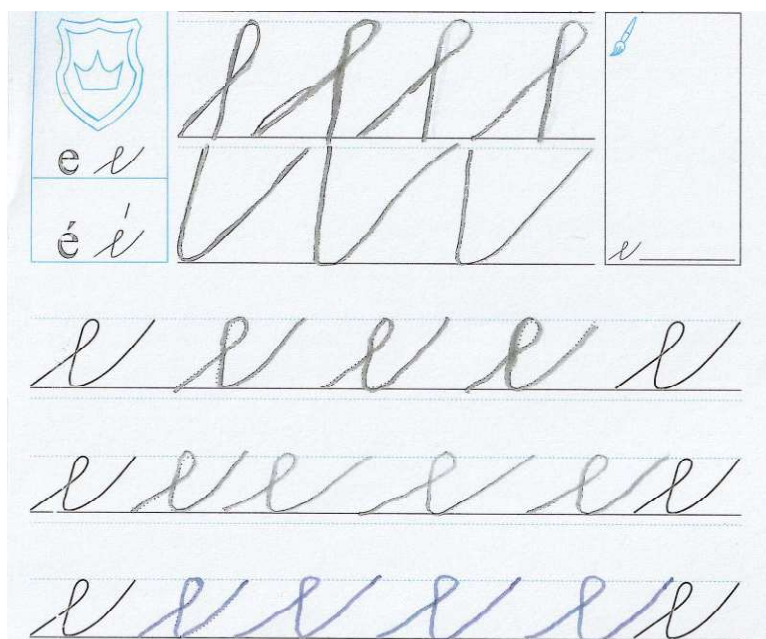
Obrázek č. 12: Písanka s problémy – nedodržení liniatury

5.3 Osvojování psané podoby znaků *e* a *l*

Tyto dva znaky jsou z velké části příbuzné, co se týče jejich technického zvládnutí a grafomotorických obrátů, a proto byly i sjednoceny při jejich vyhodnocování, jelikož chyby, které se v písankách objevovaly, jsou velmi podobné a obvykle souvisely s provedením obou dvou těchto znaků. Zároveň tyto znaky po sobě následují v pořadí výuky. Po písmenu „u“ totiž nejprve následuje písmeno „e“ a hned poté písmeno „l“. Pro oba dva tyto znaky je technicky důležité správné zvládnutí psaní kliček, jelikož právě kličky jsou jejich klíčovým aspektem. Hlavním rozdílem mezi psaním těchto dvou znaků je pak umístění kličky. U písmene „e“ žáci zakončují kličku těsně pod středovou liniaturou a u písmene „l“ je pak klička protáhnutá do délky a směřuje od středové liniatury až k té horní. Psaní písmena „l“ je tedy zároveň prvním znakem v pořadí, který končí až u horní liniatury.

Obrázek č. 13: Správně napsané písmeno „e“

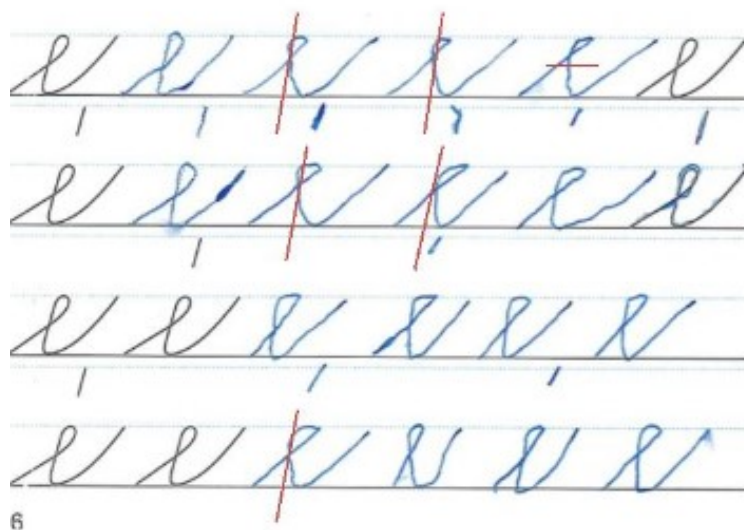

Obrázek č. 14: Správně napsané písmeno „l“

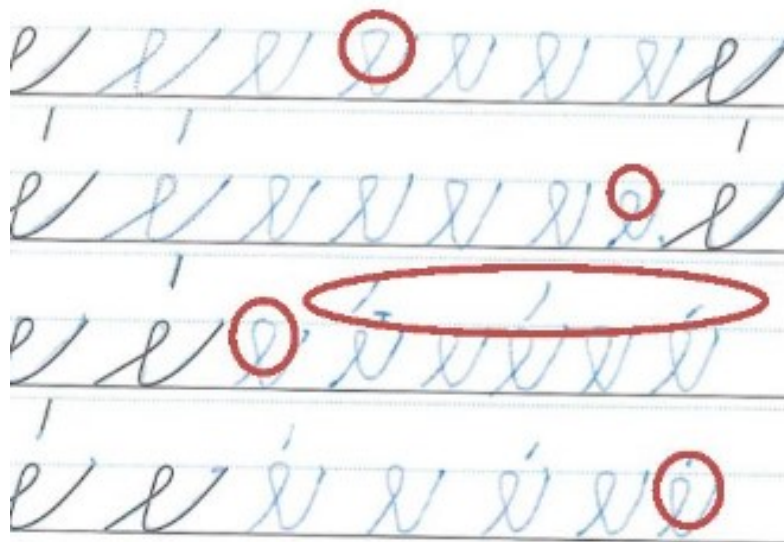
Písmeno „e“ bylo v pořadí psaní v písance první. A zároveň je i prvním písmenem, které obsahuje kličku. V případě písmene „e“ nemá klička přesně vymezeno její křížení liniaturou (na rozdíl od „l“). Liniatura však určuje její vrchní polohu, ve které se tah vrací opět dolů. Žáci přibližně ve 43 případech špatně zvládali obloukové vedení této kličky pod liniaturou. Buď liniaturu přetahovali, nebo upravili tvar tak, aby se pod liniaturu vešli (je to možné sledovat na obrázku níže) a zároveň je na obrázku červenou kolmou čarou naznačeno předčasné zakončení kličky. Větším problémem však bylo kolmé směřování vratného tahu z kličky směrem zpět dolů. Tento problém je na obrázku níže svislou čarou naznačen. Žáci tah vedli směrem doprava, namísto dolů, a celkový tvar písmene se tak rozšiřoval. Tato chyba se objevovala více jak v polovině případů.

Obrázek č. 15: Písanka s problémy – problémy s kličkou a zpětným kolmým tahem

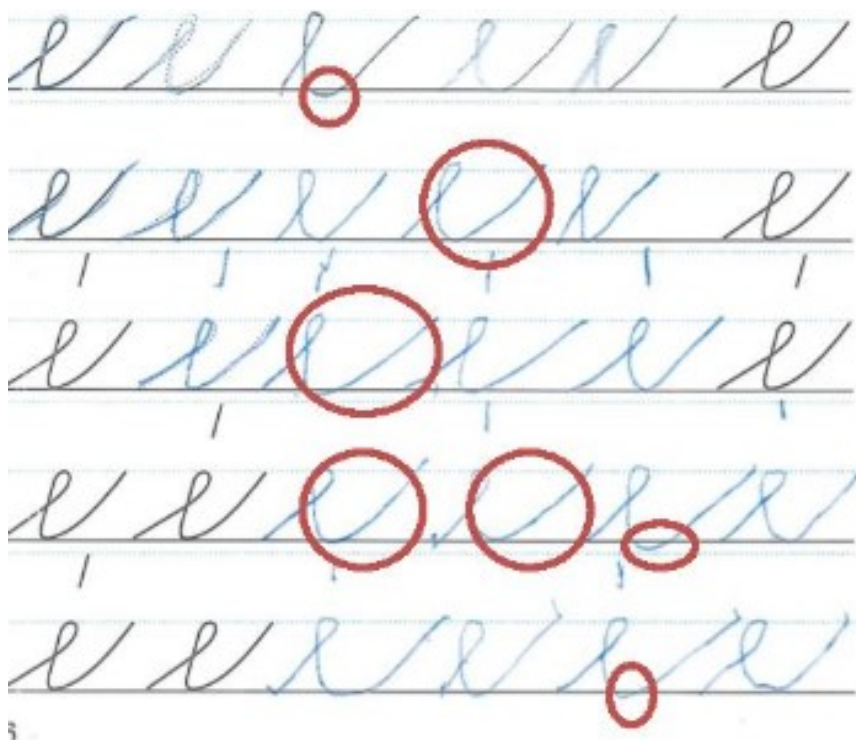
Dále se problémy s kličkou projevovaly zploštěním horního tahu kličky, čímž se její tvar deformoval. Tyto již zmiňované problémy se správným zvládnutím kličkového tahu a jeho umístěním v rámci předepsané liniatury je možné sledovat i na obrázku níže.

Obrázek č. 16: Písanka s problémy – špatně provedená klička a interpunkce

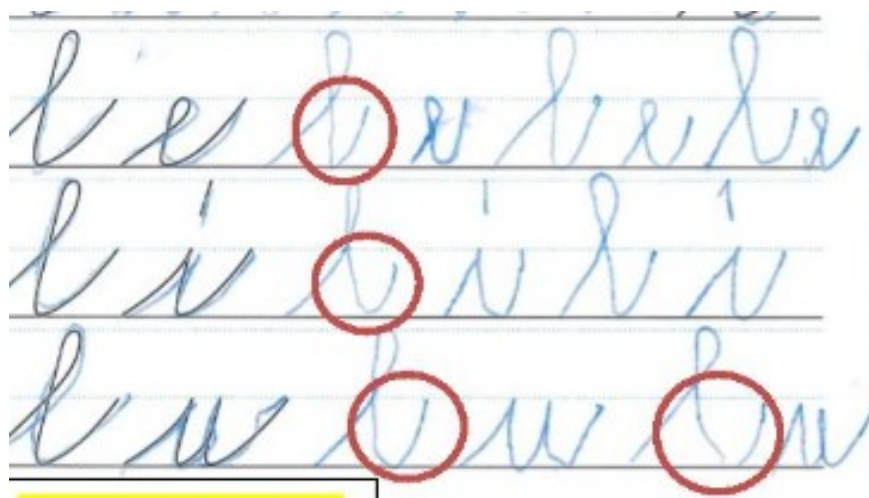

Opakujícím se problémem v písankách pak byla samozřejmě také interpunkce. Konkrétně pak čárka pro dlouhé „é“, u které se opět objevilo špatné horizontální i vertikální určení její polohy, a pak především problémy s jejím sklonem, délkou a přímostí tahu (kostrbatý nebo prohnutý tvar). Tyto problémy je možné sledovat na předcházejícím obrázku.

Obrázek č. 17: Písanka s problémy – dolní zátrh

Obrázek č. 18: Písanka s problémy – nedodržení liniatury

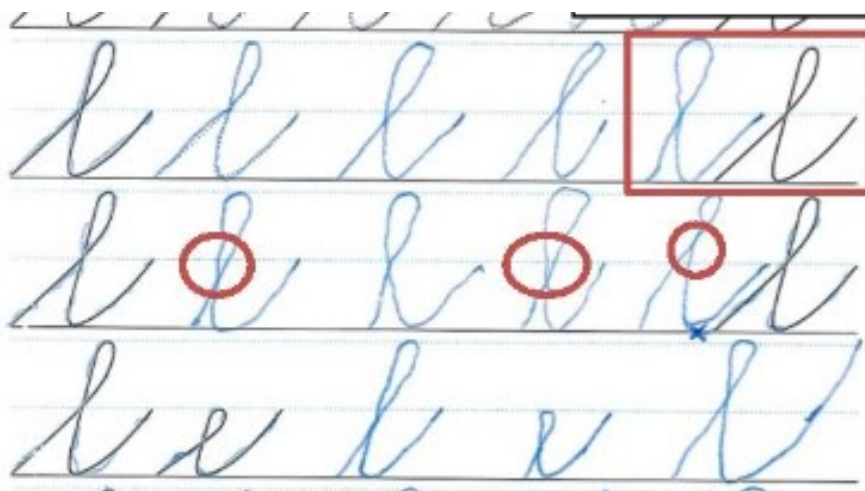

Předcházející 2 obrázky se věnují opakovaným problémům s dolním zátrhem a vedením tahu více doprava, než je žádoucí, čímž se značně zvětšuje celková šíře písmene. A to jak v případě písmen „e“, tak i později při psaní písmene „l“. Je zde rovněž evidentní, že dále přetrvávají problémy s dodržováním liniatury a žáci dolní zátrh píší nad linkou i pod linkou. Tyto problémy se vyskytly ve 28 písankách.

Písmeno „l“ je pak de facto prodlouženou podobou písmene „e“ s tím, že závěrečný tah končí totožně na středové lince. Ze sledovaných písanek vplynuly proto zcela totožné

ústřední problémy při psaní tohoto písmene. I když v tomto případě středová liniatura přesně vymezuje prostor pro zakončení kličky, žáci opětovně křížení kličky psali nad, ale i pod touto linkou. Nejčastěji to však bylo křížení nad liniaturou, jak je vidět na obrázku níže. Problémy s umístěním křížení se tentokrát objevily u 36 žáků. Hranatě označený tvar v písance pak svědčí o tom, že dále přetrvávají problémy s kostrbatostí některých písmen (největší problémy se objevily v 26 písankách), ale především je zde zachycena chybovost v celkovém provedení kličky. U žáků přetrvávají tendence tyto kličky rozšiřovat a zplošťovat. Příčinou je to, že žáci nevedli tah šikmo dolů, namísto toho jej směřovali spíše obloukem směrem doleva a zpět.

Obrázek č. 19: Písanka s problémy – nedodržení liniatury u křížení kličky

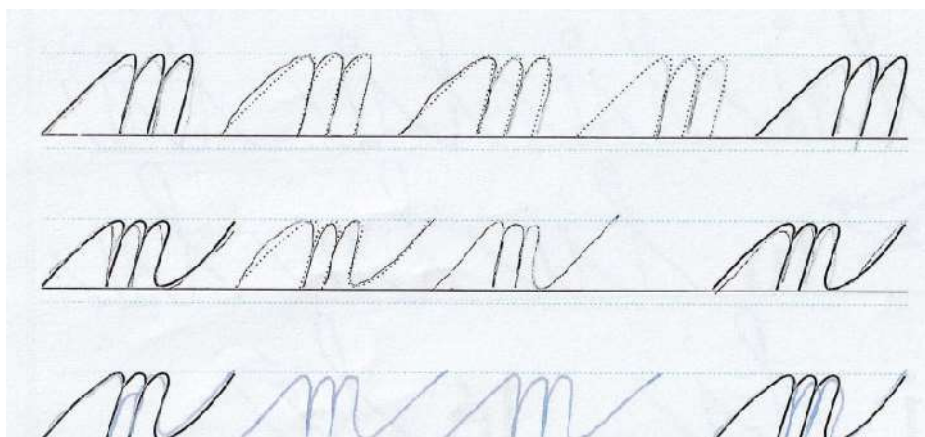
Sklon jednotlivých tahů, který se v případě těchto dvou písmen často mění, byl pro žáky velmi problematický a jeho nedodržování pak způsobovalo mnohé zmiňované nedostatky související s rozšiřováním psané podoby písmene nebo celkové odchylování se od předepsaného vzoru.

5.4 Osvojování psané podoby znaků *m* a *n*

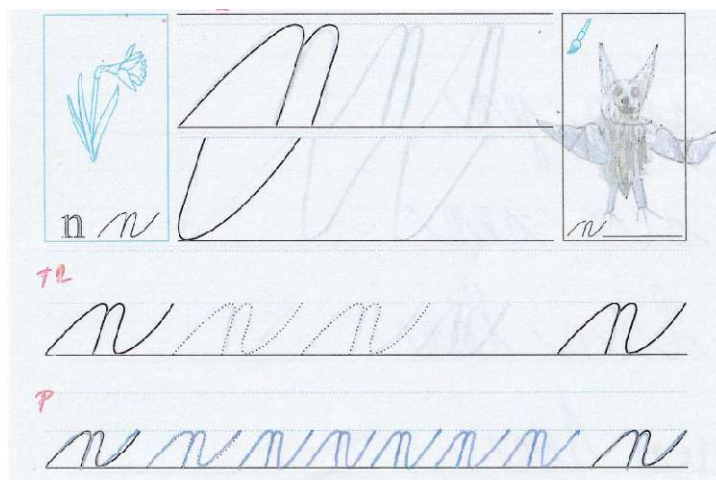
Další dva znaky „m“ a „n“ jsou v písance opět po sobě jdoucí, ale z hlediska jejich technické proveditelnosti a chybovosti žáků, byly pro hodnocení opět sloučeny, jelikož se jedná o velmi blízké znaky, díky čemuž byla chybovost v případě společného základu velmi blízká. Podobně jako u předchozích dvou znaků, tedy písmene „e“ a „l“, se některé chyby postupně zmírňovaly nebo v průběhu psaní do písanky zcela vymizely. Dá se tak říci, že tyto znaky s příbuzným nebo totožným základem dávají dětem větší prostor pro jejich nácvik, což může pozitivně působit na eliminaci chyb vznikajících při nácviku dovednosti psaní.

Znaky „m“ a „n“ se mezi sebou vzájemně liší primárně počtem horních oblouků psaných vratným tahem, který pak přechází v psaní svislého tahu shora dolů. U písmene „m“ jsou tyto tahy provedeny dvakrát a je rozšířen o vratný tah směrem nahoru, na rozdíl od písmene „n“, u kterého se provádí pouze jednou. Zatímco společný počátek obou písmen je stejný. Jejich správně zvládnutý tvar v písankách zachycují následující obrázky.

Obrázek č. 20: Správně napsané písmeno „m“

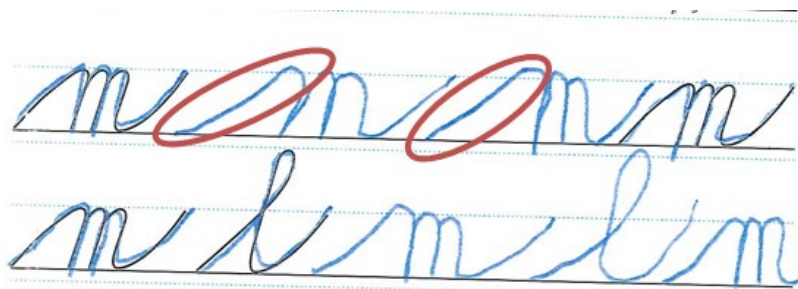

Obrázek č. 21: Správně napsané písmeno „n“

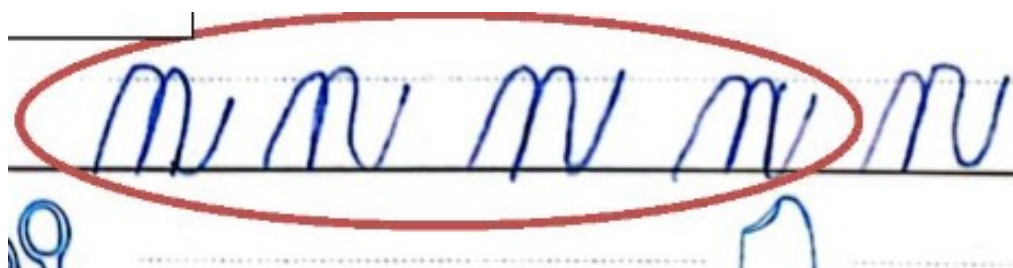
Co se pak týče chyb při psaní těchto písmen, tak se opět objevily problémy s psaním hned prvního tahu směřujícího od spodní liniatury vzhůru. V tomto případě se nejčastěji jednalo o prohýbání tohoto tahu směrem dolů, jak je možné pozorovat na obrázku č. 22. Zároveň tento obrázek zachycuje i podobně častý problém s natahováním tohoto tahu, který je pak ve srovnání s předlohou mnohonásobně širší.

Obrázek č. 22: Písanka s problémy – nájezd na horní zátrh

Objevoval se ale i opačný negativní projev psaní prvního nájezdu s patřičným sklonem v prvním tahu. A to příliš krátký nájezd, díky kterému se tento sklon více blížil kolmici směrem vzhůru do prvního oblouku. Dá se říci, že žáci první nájezd přizpůsobovali tvaru dalších navazujících oblouků, které jsou již úzké a více kolmé mezi liniaturami. Tento problém se objevil v celkem 14 písankách. Zachycuje jej obrázek č. 23.

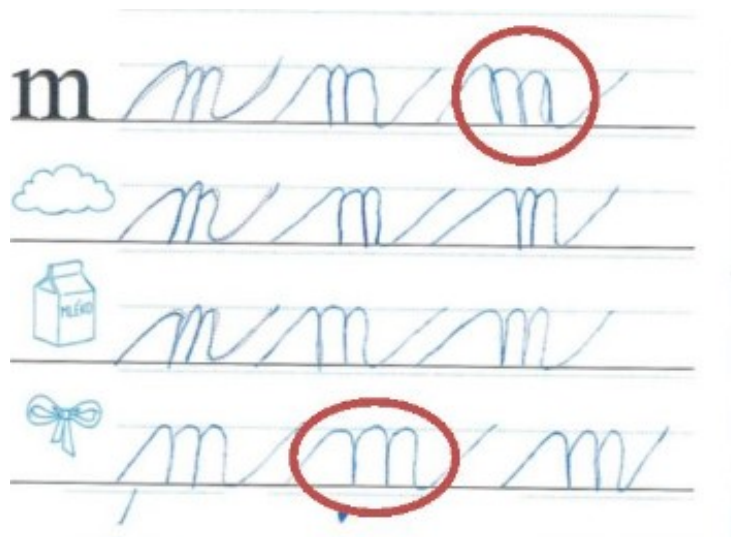
Obrázek č. 23: Písanka s problémy – absence nájezdu s patřičným sklonem v prvním tahu

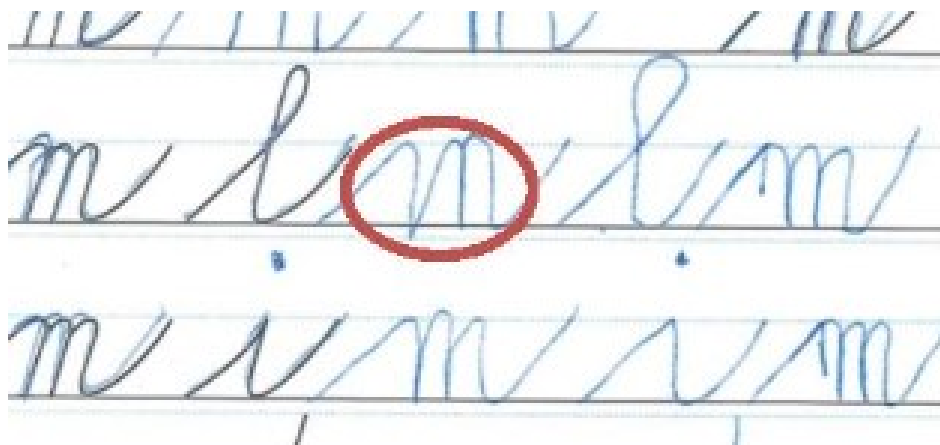
Obrázek č. 24 zachycuje to, jaké problémy se vyskytovaly se sklonem těchto dvou písmen. Ta mají být psána pod mírným sklonem směrem doprava, zatímco žáci byli schopni tento sklon vynechat a psát písmena rovně (kolmo k lince), nebo dokonce i se sklonem doleva, jak je možné sledovat níže.

U písmen „m“ a „n“ je důležité psát vratné tahy od spodní liniatury ve stejném tahu, jako byl veden předcházející tah dolů. Tyto tahy se nesmí rozcházet, ale musí být vzájemně v identické lince. Nesmí tedy tvořit ani ostré kličky, ani se vzájemně oddalovat jak rozevřené nůžky. Na obrázku níže je zakroužkován případ, kdy vznikly právě kličky vlivem nedodržení původních tahů. A na dalším obrázku je pak problém rozevřeného písmene, které vzniklo právě neprovázaností tahů. Problémy s přesným navázáním zpětného tahu mělo přibližně 42 žáků.

Obrázek č. 24: Písanka s problémy – sklon a velikost tahů + neudržení tahů v jedné lince

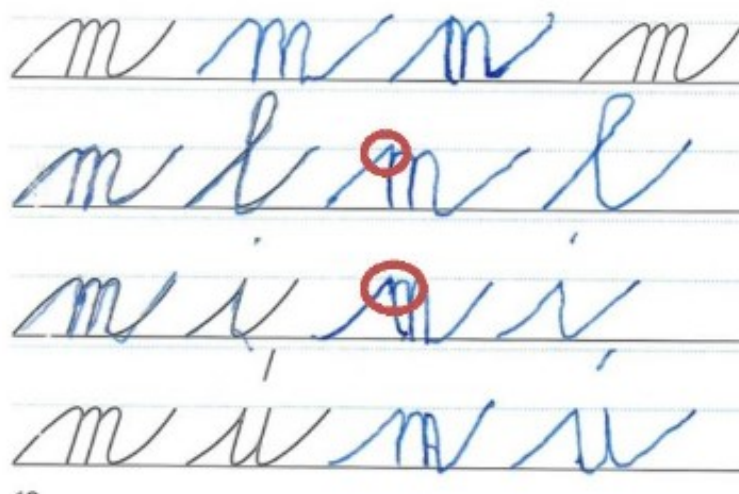

Obrázek č. 25: Písanka s problémy – nesouměrné oblouky a nedodržení tahů v jedné lince

Obě dvě tato písmena mají horní zátrhy završeny přesnými obloučky. Tyto tahy jsou v ideální podobě velmi symetrické a postrádají ostrost. Část žáků měla však tendenci si tyto obloučky zostřovat, a to zejména v případě prvního zátrhu. Problémy s horní špičkou se objevily celkem v 35 písankách. Na obrázku níže je možné sledovat, jak žáci namísto plynulého obloukového přechodu tento tah ostře zalomili směrem dolů, čímž vznikl tvar připomínající spíše hrot než oblouk.

Obrázek č. 26: Písanka s problémy – horní špička

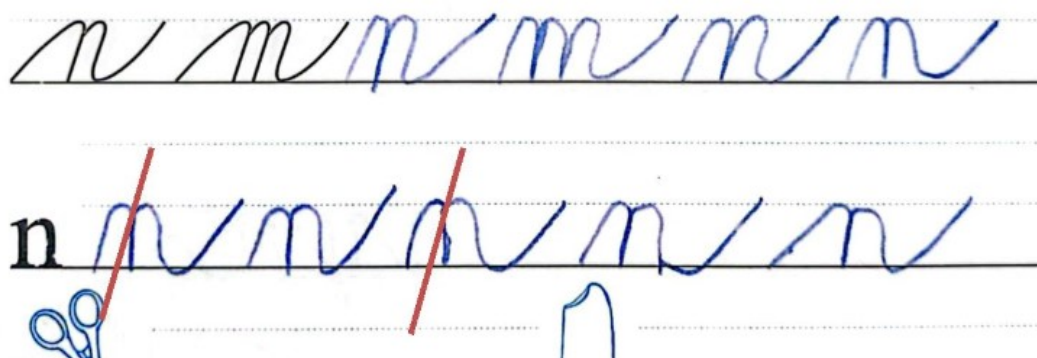
Dalším specifíkem, které se u těchto dvou písmen výrazněji projevilo, bylo zaměňování šířky písmen. Na obrázku č. 27 je uveden příklad, kdy došlo k zužování. Oblouky byly provedeny jako příliš úzké, a celkový tvar písmene se tak z horizontálního hlediska smršťil. Nicméně objevily se i případy, kdy žáci tyto tahy naopak psali jako příliš široké. Konkrétně se tento problém objevil u 35 žáků, přičemž 21 z nich představovalo žáky píšící tyto oblouky příliš široké.

Obrázek č. 27: Písanka s problémy – příliš úzké oblouky

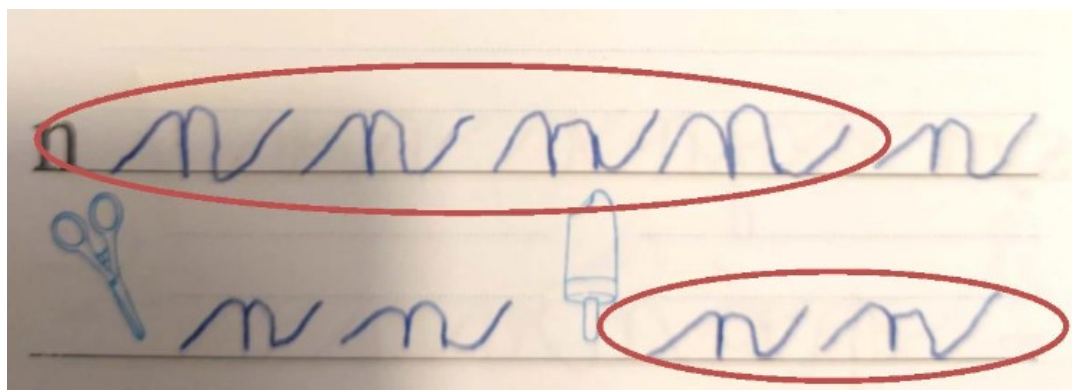

Problematiky sklonu písmene se již řešila u předcházejících písmen a dá se říci, že některé studenty provázela po celou dobu práce s touto písankou. U jiných se postupně během nácviku psaní sklon podařilo srovnat na správnou úroveň. Tento problém ale někdy přetrvával i při psaní navazujících tahů písmen „m“ a „n“. Přibližně 25 žáků mělo problém s celkovým sklonem písmene, přičemž ve všech vertikálních tazích neměli správný sklon. Příklad tohoto typu pochybení je možné sledovat na obrázku níže. V tomto případě se objevuje jak problém s nedostatečně širokým prvním horním zátřhem, tak především problém s navazujícími vertikálními tahy k dolní línii a zpět, kdy tahy jsou k ní kolmé (v úhlu 90 °), nikoli pod úhlem (ideálně o velikosti 75 °).

Obrázek č. 28: Písanka s problémy – špatný sklon

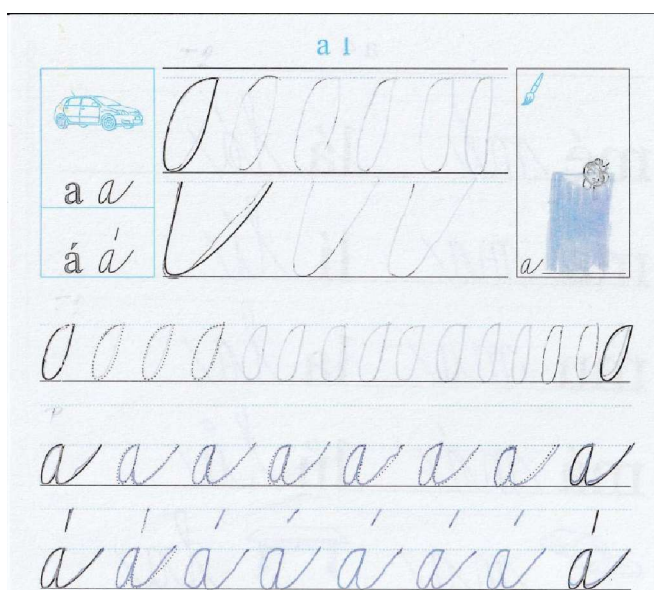
Obrázek č. 29: Písanka s problémy – nedodržení línii

5.5 Osvojování psané podoby znaku *a*

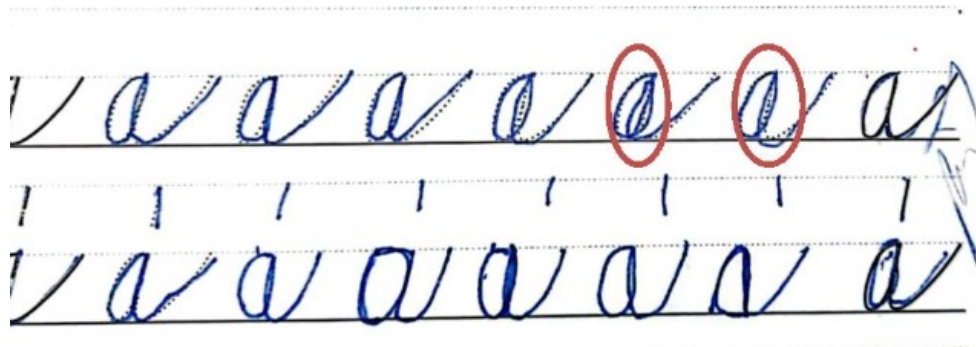
Písmeno „a“, kterým písanka dále pokračuje, je pro žáky změnou v tom, že jeho první tah nezačíná u spodní linky, ale naopak nahoře. Žáci tak nyní musí zvládnout jeho psaní, které začíná nahoře a vrací se obloukem směrem doleva, aby tento tah dále pokračoval obloukem opačným směrem k dolní liniatuře, kde se opět obloukem vrací nahoru, tentokrát rovným tahem s mírným sklonem doprava a po dosažení původního počátečního bodu psaní (začátek tahu) se po stejné lince vratným tahem vrací po stejné linii dolů, kde přechází do dolního zátřhu, kterým písmeno končí. Jedná se tak o technicky relativně pozměněný způsob psaní, v porovnání s předcházejícími písmeny. Správnou podobu psaní tohoto písmene zachycuje obrázek níže.

Obrázek č. 30: Správně napsané písmeno „a“

Velmi zásadním a častým problémem, který se u písmene „a“ objevoval, bylo neprotínání tahů tak, jak je zobrazeno na obrázku. Nejčastěji se jednalo o případ, kdy oba dva tahy byly vedeny obloukem, ale s rozdílným sklonem. Tím pádem namísto rovné souvislé čáry s mírným sklonem doprava vznikl jakýsi špičatý ovál, jak je možné sledovat na níže označených písmenech. Může to být dáno i jako následek toho, že se žáci přizpůsobovali již nacvičenému psanému tvaru písmene „e“, avšak více pravděpodobná je jejich nepozornost a absence pečlivosti, díky čemuž nevedly dva protisměrně se protínající tahy ve stejné lince. Tyto špičaté oblouky se objevily celkem ve 27 písankách.

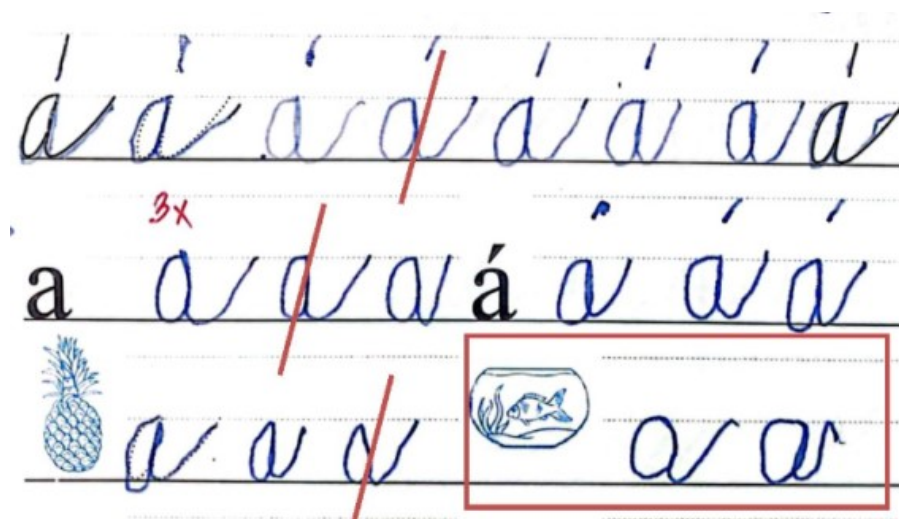
Obrázek č. 31: Písanka s problémy – tahy se neprolínají, ale odchylují

Další obrázek zachycuje hned několik problémových jevů, které se v písankách u tohoto písmene vyskytovaly. Konkrétně se jedná o problémy se špatným sklonem, které se vyskytují napříč všemi písmeny. V tomto případě měli žáci problém zejména se sklonem již zmiňovaného místa, ve kterém se prolínají dva protisměrné tahy. Žáci měli tendenci vést tyto tahy rovně, nebo dokonce mírně doleva, jak je na obrázku níže znatelné. Pokud se tedy u nich neobjevilo již zmiňované odchylení těchto tahů do podoby špičatého oválu.

Jako další chybu, která je na obrázku níže zachycena v červeném obdélníku, je psaní kapky tak široce, že může být až zaměňována s tvarem kolečka. Dá se říci, že v rámci zkoumaných písanek se problém s nafukováním této kapky u písmen „a“ objevil přibližně u 19 žáků.

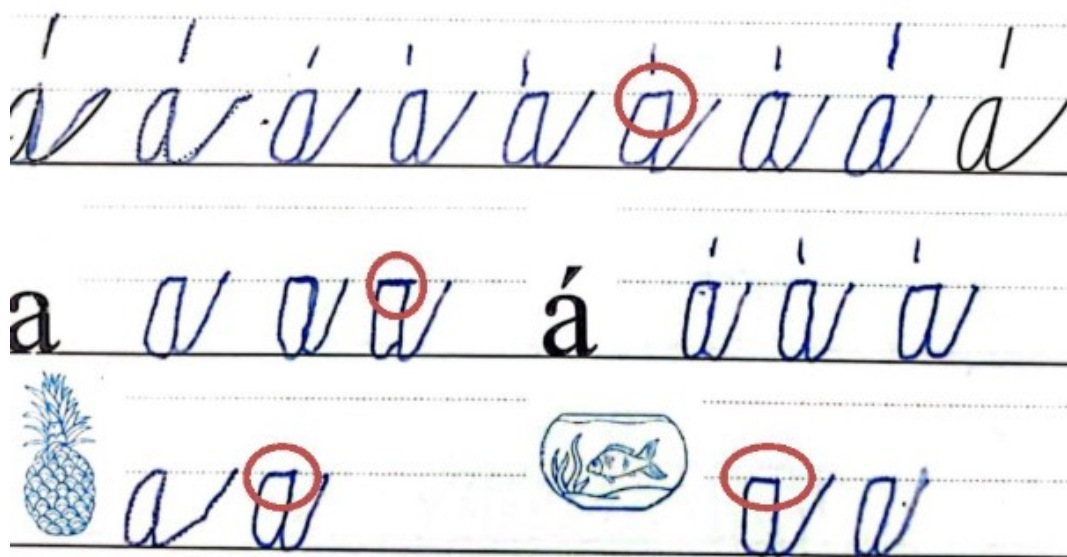
Obrázek č. 32: Písanka s problémy – špatný sklon, technika psaní, příliš nafouklé kapky a nedodržení liniatury

Na posledním obrázku se objevuje také již zmiňovaný problém s psaním podél liniatury, kdy žák vede tahy tak, že se u liniatury nesetkávají, a je proto nucen je spojit rovnou čarou podél liniatury, pokud nedojde k další chybě vyskytující se napříč písankami, kterou je

nedodržování liniatury a psaní nad ní (nebo pod ní). Právě tato špatná technika je již v předchozí přiložené ukázce dobře viditelná. Žák nedodrží liniaturu již při samotném začátku psaní. V níže uvedené ukázce se naopak dá hovořit spíše o tom, že žák vede první tah nejprve kolmo a až poté jej začne stáčet od oblouku směrem dolů namísto toho, aby rovnou z výchozího bodu směřoval svůj tah s mírným levotočivým obloukem směrem dolů. Vznikají tak rozšířené kapky. Obecně se tento problém se správným psaním písmena „a“ objevil alespoň jedenkrát ve 37 písankách.

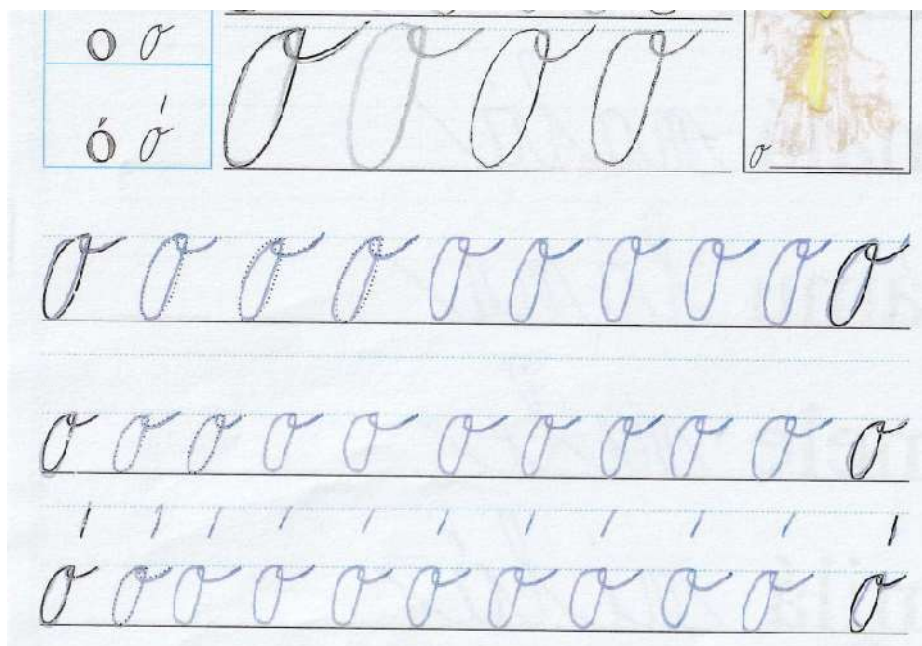
Obrázek č. 33: Písanka s problémy – dlouhá čára po horní liniatuře

5.6 Osvojování psané podoby znaku o

Písmeno „o“ patří stejně jako písmeno „a“ do čtvrté tvarové skupiny, shodují se totiž v uzavřeném oválu. Tento tvar, který byl důležitým základem pro zvládnutí písmene „a“, se nyní přesouvá jako základní prvek do nácviku psaní písmene „o“. Tah je veden z pravé strany, zaoblení směrem doleva a následně se přes dolní obloukovitý obrat tah vrací zpátky nahoru do výchozího bodu rovněž již přímou čarou. Rozdíl je v tom, že nenásleduje tah po stejné linii směrem dolů, ale přibývá zde prvek obloukového zátrhu. Správou podobu písmene je možné vidět na výstřižku vzorové písanky přiloženém níže.

Obrázek č. 34: Správně napsané písmeno „o“

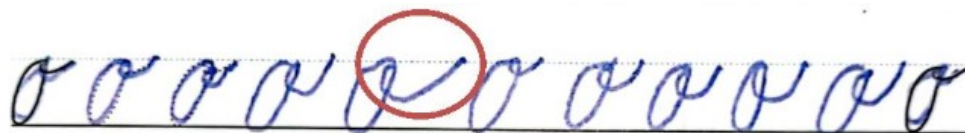
Díky tomu, že základní tvar má písmeno „o“ společný s písmenem „a“, se opět objevovaly nedostatky, související právě s psaním tohoto útvaru z jedné strany zaobleného a z druhé strany naopak spíše rovného. Tyto problémy již byly zmiňovány v předchozí kapitole, a není tak třeba se blíže zaměřovat na popis jejich charakteristiky. Nicméně celková nepřesnost související s psaním tohoto tvaru byla o něco málo nižší, než u předcházejícího písmene, kde se jednalo o novotvar. Je však problematické tuto nepřesnost kvantifikovat, jelikož se zlepšení projevovalo primárně tak, že jednotliví žáci měli v písankách celkově menší počet těchto nedostatků (na jednotlivé řádky či strany) než v případě písmene „a“.

Další problémy ale vznikaly při psaní závěrečného tahu, tedy svislého tahu shora dolů. V tomto případě docházelo k odchýlkám, kdy tah nebyl proveden kolmo k liniatuře, ale byl naopak často veden šikmo do dálky směrem doprava (měl tedy sklon doprava). Nebo byl špatně proveden předcházející horní ostrý obrat.

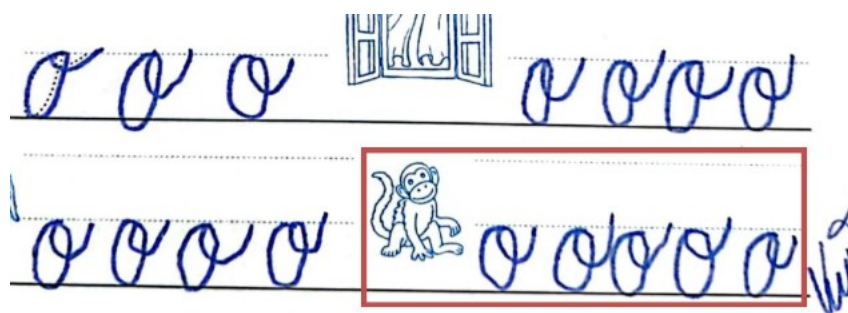
Dá se tedy říci, že novotvarem, který si zde žáci osvojovali, byla tzv. klička v závěru písmene, která je umístěna pod horní liniaturou a je pro toto písmeno jedinečná. Na obrázcích níže je možné pozorovat některé z problémů, které se při jejím psaní často vyskytovaly. Někteří žáci měli tendence tento tah prohlubovat více, než je žádoucí. Vytvářeli tak dlouhý

a hluboký oblouk (s úměrně prodlouženou kličkou), namísto malé kličky rychle přecházející do mírného a krátkého oblouku směrem zpět k liniatuře. Tento prohloubený a zároveň i prodloužený tah je možné sledovat na obrázku níže. Problém s psaním kliček mělo 39 žáků.

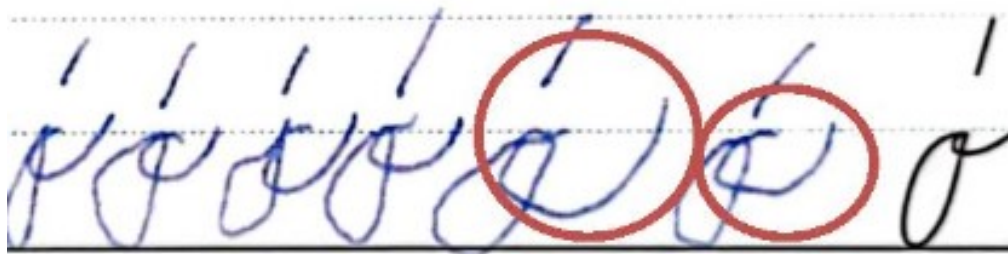
Obrázek č. 35: Písanka s problémy – prodloužená a prohloubená závěrečná klička

Obrázek č. 36: Písanka s problémy – špatný sklon a nácvik oválu, velké kličky a nedodržení liniatury

Obrázek č. 37: Písanka s problémy – příliš velká klička, která je navíc nesprávně vedena

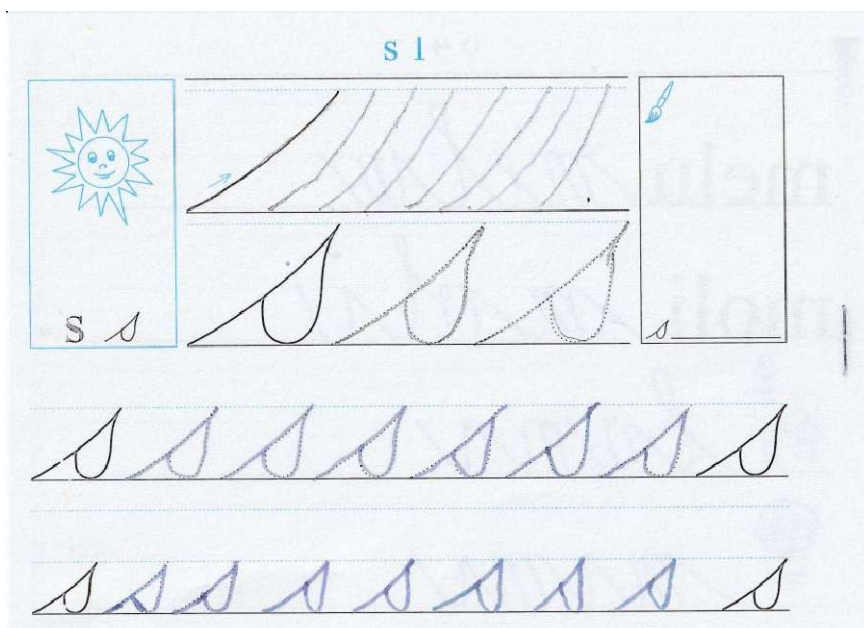
Všechny tři předcházející obrázky se věnují právě špatné kličce u písmene „o“ a je z nich evidentní, že byla pro žáky špatně zvladatelná. Příložené ukázky zachycují nejčastější varianty pochybení v tomto obratu. Žáci samotnou kličku (část umístěnou v ideálním případě uvnitř kapkovitého tvaru písmene „o“) psali příliš velkou, umísťovali ji mimo vnitřní prostor kapky nebo byla příliš protažena směrem dolů a v krajních případech se její psaní blížilo předcházejícímu písmenu „a“. Co se pak týče závěrečného obloukového „ocásku“ u písmene „o“, tak jak již vyplývá z příložených ukázek, docházelo k jeho zbytečnému natahování,

přílišnému prohlubování nebo naopak byl tah veden příliš kolmo nahoru, mnohdy až nad úroveň liniatury, která v ideálním případě udává jeho konec.

5.7 Osvojování psané podoby znaku s

Následující písmeno „s“ je pro žáky opět novotvarem, který přímo nevychází z předcházejícího, již osvojeného písmene. Navíc má relativně ostrý prvek na svém horním vrcholu, ze kterého pak tah dále pokračuje zpětným obloukovým tahem zpět do první poloviny počátečního velmi mírně prohnutého tahu nakloněného doprava. Vzorovou podobu psaného písmene „s“ v krasopisně vyplněné písance je možné sledovat na přiloženém výstřižku z písanky na následující straně.

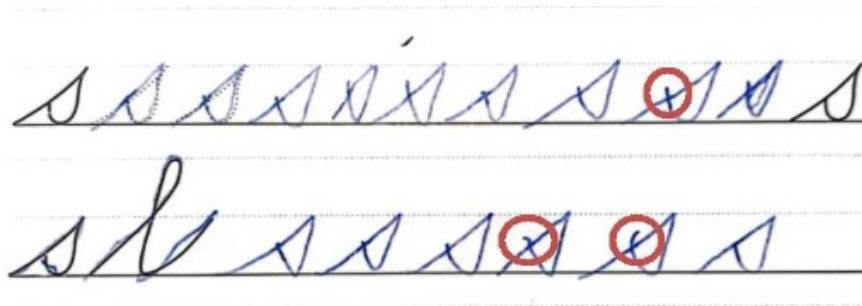
Obrázek č. 38: Správně napsané písmeno „s“

Tento novotvar žákům dělal obtíže v mnoha bodech. Na níže uvedeném obrázku jsou označeny případy, kdy žák neukončil svůj tah při psaní tohoto písmene přesně na lince, ze které písmeno vychází, ale přetnul ji. Vyskytoval se ale i opačný případ, kdy žáci naopak nedotáhli tah až na úroveň, kde má správně být zakončen, a vznikal tak otevřený vnitřní

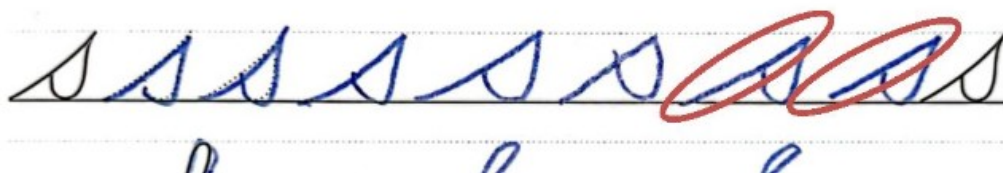
prostor písmene. Stejně tak se objevovaly nedostatky, kdy žáci závěr tahu nevedli šikmým obloukem vzhůru k výchozí lince, ale namísto toho jej vedli rovně, což způsobilo psaní jakýchsi nevzhledných trojúhelníků. Tyto chyby související se špatným vedením závěrečného konce tahu při psaní tohoto písmene se vyskytly v písankách u 39 žáků.

Obrázek č. 39: Písanka s problémy – špatné zakončení tahu

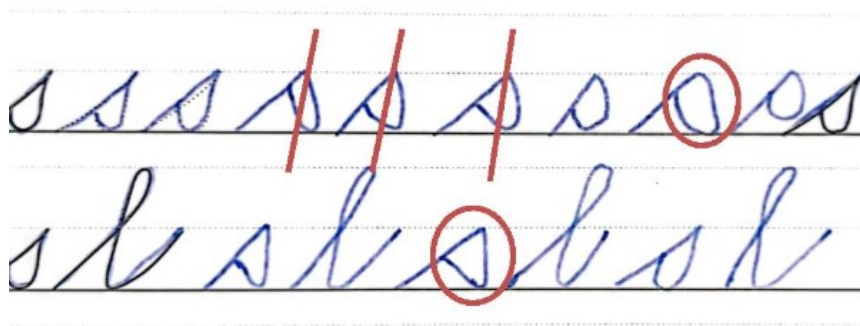
Obrázek na následující straně se věnuje opět problému, který se vyskytuje napříč všemi písmeny, a to špatnému sklonu. Na zakroužkovaných písmenech, a nejen na nich, je evidentní, že žák vedl první tah se sklonem pod větším úhlem, než je žádoucí. Díky tomu se tah prodloužil a celé písmeno nabralo na šířce.

Obrázek č. 40: Písanka s problémy – špatný sklon a délka tahu

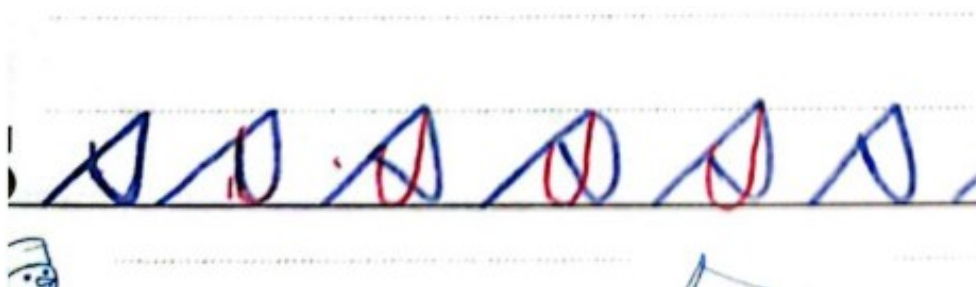
Špatný sklon se ale někdy týkal i jiných tahů. Na následujícím obrázku je zaznačen případ, kdy žák píše první šikmý tah relativně správně, avšak u následující části (tah směřující od špičky pomyslného polovičního listu) již vede tah v nesprávném sklonu a prodlužuje jej směrem doprava, namísto rovně dolů do vratného oblouku. Pomyslný tvar polovičního lipového listu je tak značně rozšířen a postrádá své linie. V některých případech, a to i díky špatnému vedení závěrečné části tahu (příliš vysoko nahoru), vzniká útvar, který se od správné podoby písmene „s“ značně odchyluje (viz první označený případ na následujícím obrázku). Podobně je to i u případů na obrázku níže, které jsou označeny červeným kroužkem. Žák se odchyluje od správné podoby písmena a přetváří ji do jakéhosi pomyslného trojúhelníku.

Obrázek č. 41: Písanka s problémy – špatný sklon

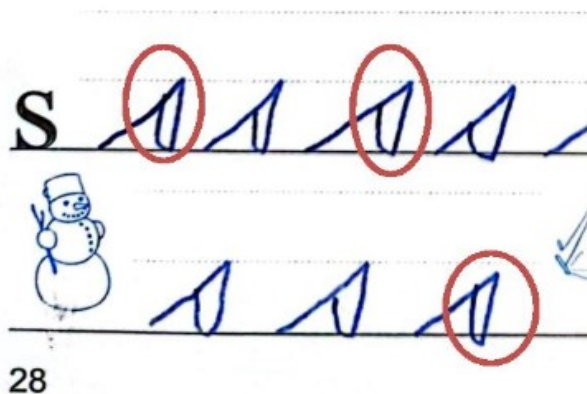
Problémy s psaním již zmiňovaného obratu na konci písmena se vyskytovaly přibližně u 30 žáků. Vedle již uvedených problémů se dále vyskytovaly problémy, jako je umístění spodního oblouku na lince příliš doprava, jak je možné sledovat na obrázku níže.

Obrázek č. 42: Písanka s problémy – vybočování tahu směrem doprava

Dalším problémem ale také bylo psaní příliš úzkých obloukových obratů. Obvykle to bylo v souvislosti s tím, že žák samotný závěr tahu směřoval příliš ostře nahoru, namísto mírného sklonu doleva. Ukončoval tak svůj tah výše, než je žádoucí, což je možné sledovat na následujícím obrázku.

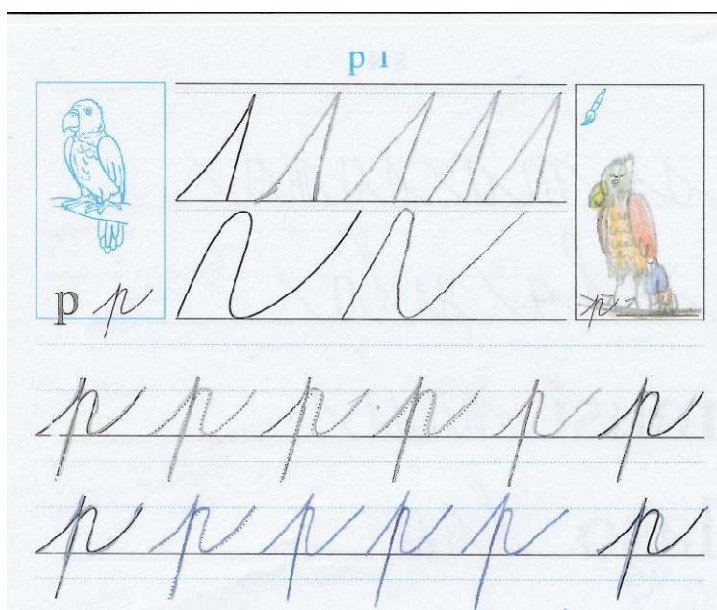
Obrázek č. 43: Písanka s problémy – závěr tahu směřován příliš vysoko

5.8 Osvojování psané podoby znaku *p*

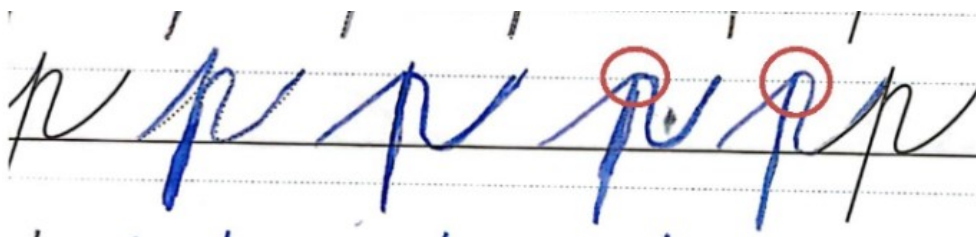
Dalším písmenem v pořadí bylo písmeno „p“. První část tahů vychází z předchozího písmene „s“ a dále pak pokračuje tahy, které je možné připodobnit závěrečnému oblouku písmen „m“ a „n“. Dá se tedy říci, že písmeno „p“ nepřináší žádné zásadní nové obraty a techniku psaní a žáci při jeho osvojení mohou čerpat z již nacvičených dovedností a dále je rozvíjet. Vzorově napsané písmeno „p“ můžeme sledovat na následujícím obrázku.

Obrázek č. 44: Správně napsané písmeno „p“

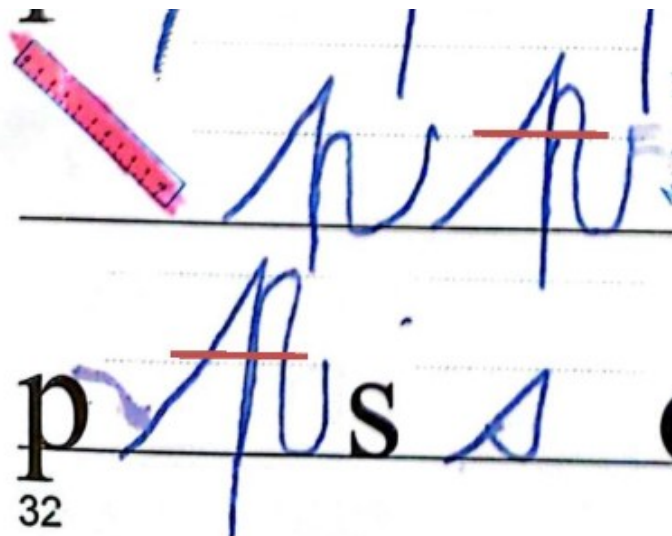

I přesto, že obraty při psaní tohoto písmene je možné považovat za již nacvičené, samozřejmě se opět objevovaly problémy a nedostatky, které se u žáků opakovaně vyskytovaly napříč jejich písankami. Ty nejzásadnější a nejčastější problémy jsou postupně vyhodnoceny v následujícím textu.

Obrázek č. 45: Písanka s problémy – absence špičky

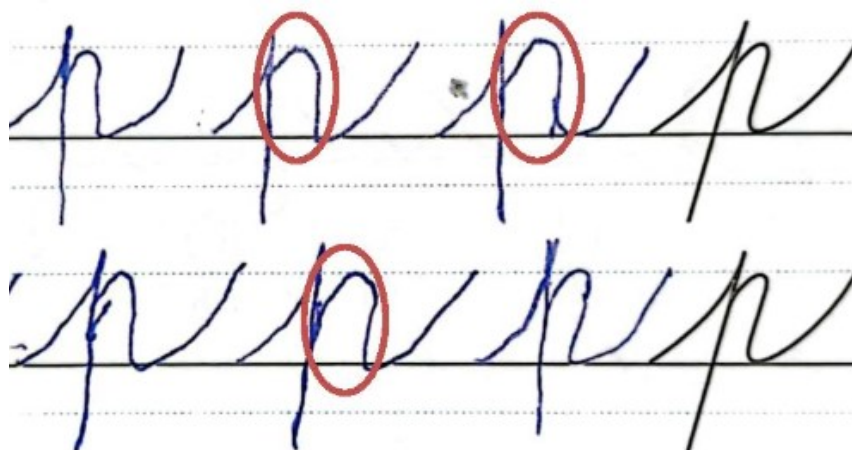
Obrázek č. 46: Písanka s problémy – obloukový tah příliš vysoko (nad liniaturou)

Předcházející dva obrázky zachycují problémy se zvládnutím ostrého obratu, vycházející z prvního tahu písmene a jeho rozdílného vertikálního umístění ve srovnání s následujícím obloukovým tahem, který je psán níže. První z obrázků zachycuje situaci, kdy žák de facto ignoroval výši ostrého obratu a zarovnal oba tahy na stejnou úroveň udávanou liniaturou, namísto toho, aby ho vytáhl o něco výše. Problém se zarovnáváním obou výšek na stejnou úroveň mělo přibližně 17 žáků. Na druhém obrázku je pak znázorněn nedostatek ve stejné oblasti, avšak tentokrát žáci vytáhli oba dva prvky nad úroveň liniatury. A ač je zde zachováno psaní špičky nad úrovní oblouku, tak je celkově písmeno příliš vysoké, jelikož tyto dva prvky nekončí na správné úrovni. Tento problém mělo dalších přibližně 8 žáků. Nejednalo se tak o příliš rozšířené nedostatky ve srovnání s tím, jak četný byl výskyt problémů u předcházejících písmen.

Při psaní písmena se dále objevovaly ale také další problémy, které již byly čtenější a mnohdy mají společné prvky s chybami, které již byly zmiňovány u předcházejících písmen. Na obrázku, který je uveden níže, můžeme sledovat problém s tím, že byl závěrečný obloukový tah u písmena psán příliš široce a v tomto případě rovněž i bez patřičného sklonu. Přílišné rozšiřování tahů bylo provázáno někdy s tím, že náběh na horní oblouk započal dříve, než je žádoucí (linka se dříve odchýlila od původního tahu, který má kopírovat směrem nahoru a až těsně pod liniaturou přecházet do oblouku). V některých případech byl ale tah zakončený ve správném místě veden příliš dlouze doprava, a vznikaly tak tyto široké oblouky. Problém se vyskytoval v písankách u 38 žáků.

Obrázek č. 47: Písanka s problémy - široké oblouky a předčasně odchýlený nájezd na ně

Dalším problémem bylo ukončování spodního vratného tahu ve správném místě. Na následujícím obrázku je případ, kdy žák psal tahy až příliš dlouhé a nerespektoval předepsanou liniaturu, která je navíc určena již pro další řádek psaní. Někteří žáci ale tento tah naopak ukončovali příliš předčasně. Může to být dáno i tím, že pro ukončení (respektive započítí vratného tahu po stejné lince) není v písance předepsaná liniatura a žák se již musí orientovat podle pomyslné úrovně udávané předepsanými písmeny. Problém s ukončením, respektive přechodem do zpětného tahu, ve správném místě, mělo až 49 žáků.

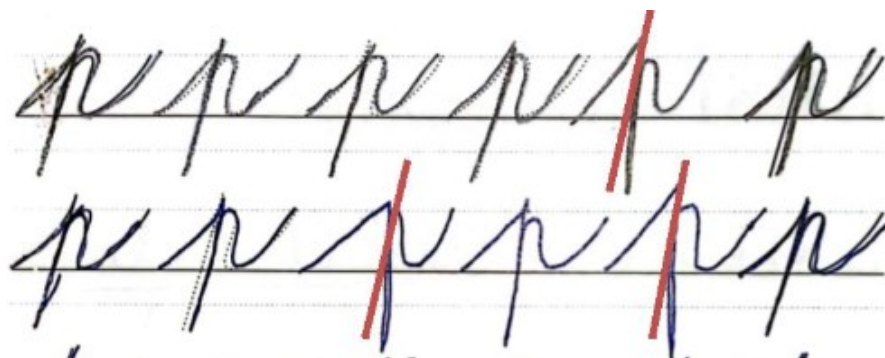
Na níže uvedeném obrázku je zároveň znázorněn i další četný problém, a tím je nedodržení zpětného tahu ve stejné linii, který je evidentní u prvního písmena „p“. Opět se jedná o nedostatek, který se již vyskytoval u předcházejících písmen. V případě tohoto písmene se objevil nedostatek ve 28 písankách. V některých případech byly vedeny dvě samostatné linky, jako je tomu právě na obrázku níže. Někteří žáci pak měli tendence se odchylovat až přibližně v polovině tahu, díky čemuž se někdy objevil otevřenější tvar tohoto písmene. Zřídka se objevilo i odchylení pouze ve spodní části, čímž vznikla jakási ostrá dolní klička.

Obrázek č. 48: Písanka s problémy – příliš dlouhé tahy

V závěru výčtu nejčastějších problémů není možné ani tentokrát zapomenout na problémy se sklonem písma. U písmene „p“ žáci nejčastěji chybovali u sklonu dvou dlouhých tahů od horní špičky dolů a ve stejné lince zpět, jak je znázorněno níže. Nejčastěji se objevoval případ, kdy žáci tyto tahy vedli kolmo dolů. Vedení sklonu opačným směrem bylo tentokrát spíše ojedinělé.

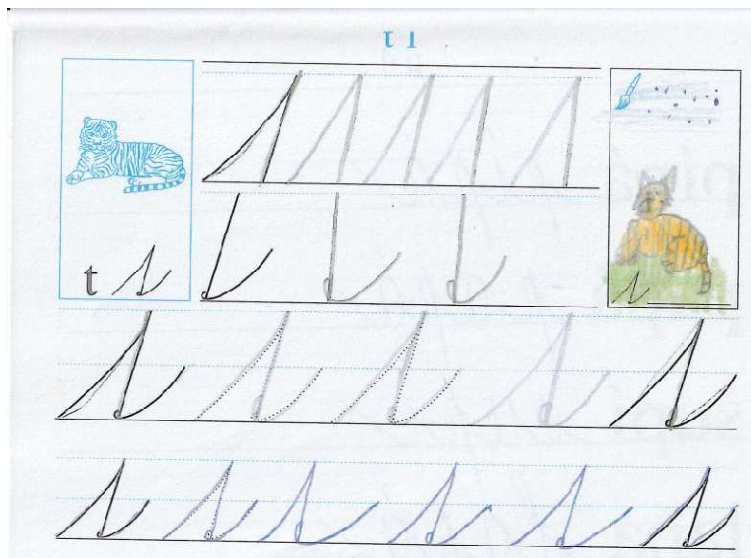
Obrázek č. 49: Písanka s problémy – špatný sklon a nedodržení souběhu tahů

5.9 Osvojování psané podoby znaku *t*

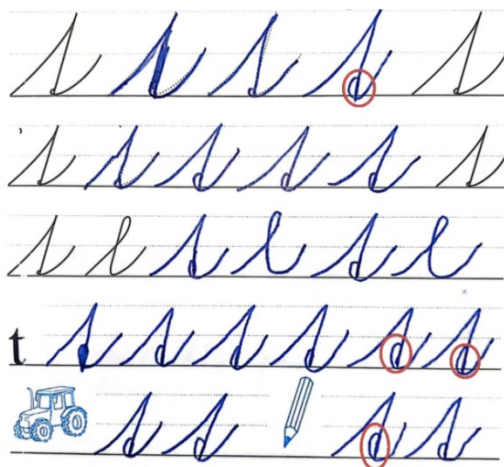
Písmeno „t“ je ve svém psaní provázané se psaním předcházejícího písmene „p“, se kterým má společnou první kolmou linku, na níž dále navazuje ostrý obrat do téměř kolmého tahu směrem dolů. Přičemž v případě písmene „t“ je pozměněna velikost a namísto do úrovně středové linky pokračuje psaní až k horní lince. Dále je psaní rozšířené o kličku a z ní vycházející mírně prohnutý tah směrem vzhůru. Správně napsané písmeno ukazuje následující obrázek.

Obrázek č. 50: Správně napsané písmeno „t“

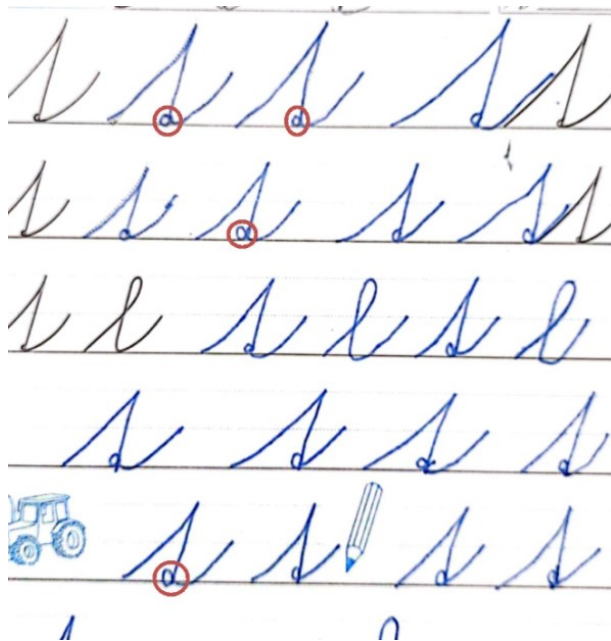
Co se týče problémů, které se zde nejčastěji vyskytovaly v souvislosti s nesprávným psaním tohoto písmene, je třeba zdůraznit problém s kličkami. Právě kličky, které jsou psány jako přechod do závěrečné části tahu, činily žákům největší obtíže. Jejich nesprávné provedení se objevilo celkem ve 44 písankách. Nejčastěji to byl problém, který zachycuje obrázek níže, tedy případ, kdy je klička zaměňována za jakési vnitřní bříško. Důvodem je jednak její nepřiměřené zvětšení, ale navíc postrádá tvar kličky a je psána téměř až jako půlkruh.

Obrázek č. 51: Písanka s problémy – nedostatky u kličky

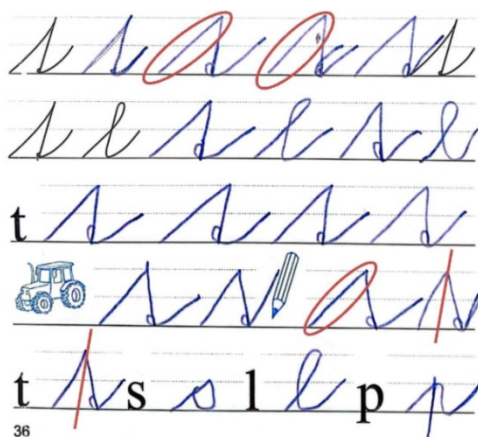
Druhou nejčastější deformací kličky pak bylo vytváření sice malé, ale přesto nežádoucí kuličky, jejíž podoba se rovněž odchylovala od žádané miniaturní kličky. Někdy dokonce připomínala tvarem zmenšené řecké písmeno alfa, jak je možné sledovat na obrázku níže.

Obrázek č. 52: Písanka s problémy – špatně zvládnutá klička

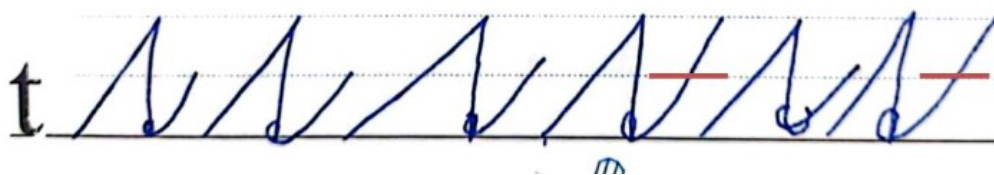
Časté opakující se chyby zachycuje obrázek č. 53. Jde o problém s příliš protáhlým prvním tahem směřujícím vzhůru příliš pozvolna (písmeno se tak zvětšovalo), který obvykle rovněž postrádal požadované mírné prohnutí. Někdy dokonce bylo písmeno celkově psáno namísto ostrého úhlu spíše jako rovnostranný trojúhelníkový útvar. Problémy se zvládnutím těchto obrátů mělo celkem 27 žáků.

Obrázek č. 53: Písanka s problémy – první tah s absencí mírného prohnutí a špatný sklon

V závěrečné části psaní tohoto písmene se pak opakovaně objevoval problém se špatným zakončením tahu. Ten má být zakončen přímo na středové liniatuře, nicméně žáci měli tendenci tento tah prodlužovat a zakončovat někdy až na horní liniatuře, jak je patrné z následujícího obrázku. Někteří žáci v písankách naopak zakončovali tah předčasně, ještě pod středovou liniaturou, nebo jinde v meziprostoru mezi liniaturami. Tento problém s ukončením písmene ve správné výšce mělo 32 žáků. Výjimkou pak u tohoto obratu nebyl ani špatný sklon, někteří žáci psali tah příliš ostře nahoru, jiní naopak příliš táhle směrem doprava bez ohledu na to, v jakém místě tah zakončovali.

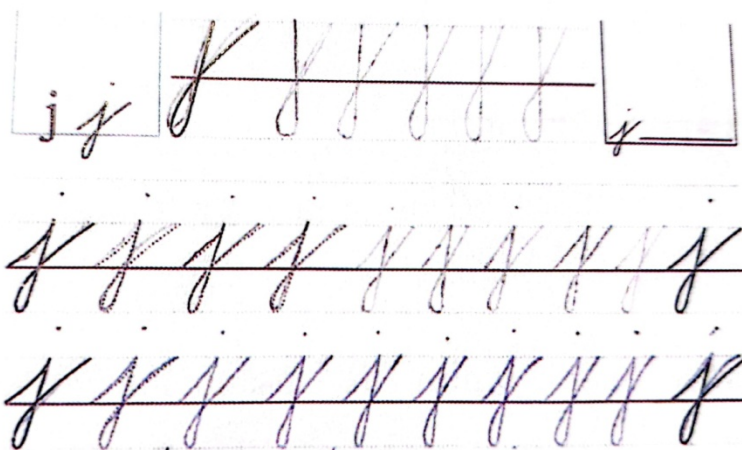
Obrázek č. 54: Písanka s problémy – špatné zakončení závěrečného tahu

5.10 Osvojování psané podoby znaku j

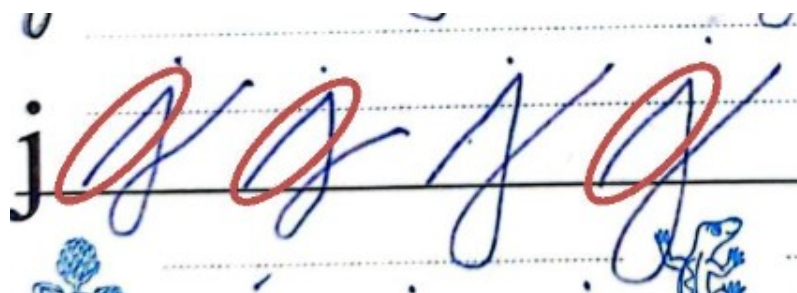
Znak „j“ je založen na psaní ostrého obratu v horní části písmena, stejně jako u předcházejícího písmena „t“. Tento útvar je pak dále doplněn o spodní kličku pod liniaturou, ze které se tah vrací zpět na úroveň středové liniatury. Psaní těchto dvou základních obratů, ze kterých se psaní písmen skládá, i vzorovou písanku správně napsaného celého písmene „j“, je možné pozorovat na níže přiloženém obrázku.

Obrázek č. 55: Správně napsané písmeno „j“

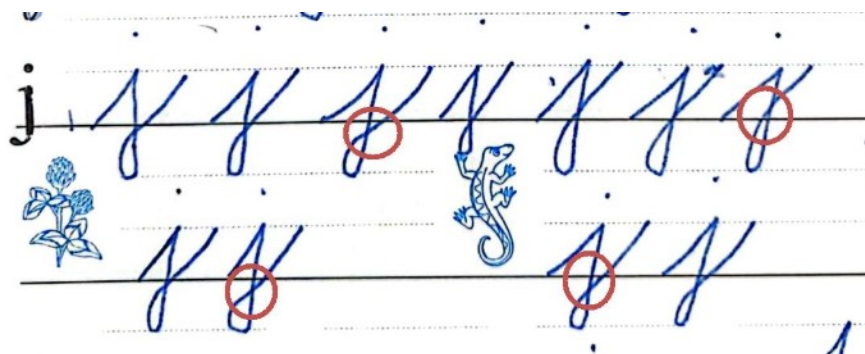
Nedostatky při psaní tohoto písmene se opět projevovaly napříč jednotlivými částmi, kterými tahy při jeho psaní prochází. V samotném počátku psaní, kde žák zapisuje šikmý tah od spodní liniatury směrem doprava a zároveň vzhůru, se opět vyskytoval problém s jeho přílišným prohýbáním, ale to pouze v 7 případech. Častější byl jev, který zachycuje obrázek níže. A to případ, kdy žáci tento tah vytahovali příliš vysoko a ostrý zlom, tedy přechod do tahu směrem dolů, nastával až nad liniaturou. Tento případ se mezi hodnocenými písankami objevil u celkem 33 žáků. Může se jednat o nepozornost studentů, nebo například tendence přibližovat se psaní písmen „t“ a „p“, která začínají podobným tahem a jejich zakončení je ve vyšší poloze než v případě tohoto písmene.

Obrázek č. 56: Písanka s problémy – špatná délka prvního tahu

Nedostatky se často dotýkaly i křížení dvou tahů souvisejících s psaním kličky. Šlo zejména o vytvoření křížení na nesprávném místě, ať už nad liniaturou nebo pod ní. Díky tomu pak sekundárně docházelo i k degradování správného tvaru kličky, která byla zkrácená nebo naopak příliš dlouhá. Problém s umístěním křížení na liniatuře mělo 25 žáků.

Obrázek č. 57: Písanka s problémy – špatná poloha křížení a nesprávný tvar dolní kličky

Opět se opakoval problém s velikostí a dodržováním předepsané liniatury, a to i přesto, že u tohoto písmene jsou všechny tahy ukončeny (eventuálně je změněn jejich směr nazpátek) právě na úrovni předepsané liniatury. Níže označený obrázek zachycuje případ, kdy

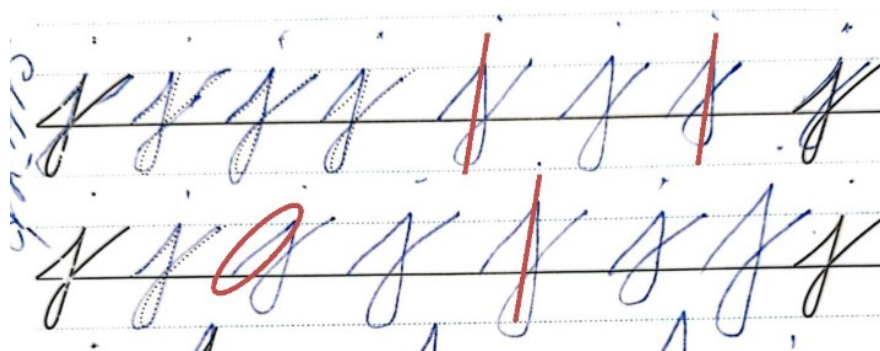
velikost spodní kličky značně překračuje prostor vymezený pro její psaní. Je zde i jemný náznak ostrého přechodu z oblouku do zpětného přímého tahu směrem zpět vzhůru.

Obrázek č. 58: Písanka s problémy – špatně zvládnutá klička

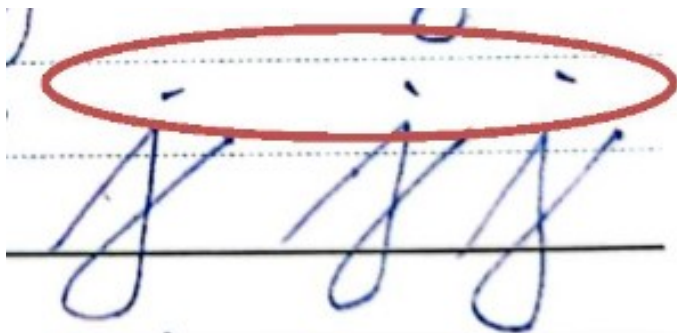
A ani v případě tohoto písmene nechyběly problémy s dodržováním správného sklonu, což je na následujícím obrázku jasně viditelné. Problémy byly zvláště se sklonem prvního tahu, který se díky tomu natahoval do dálky, jak je vyznačeno na obr. č. 59. Časté problémy se vyskytly také v tazích souvisejících s psaním kličky. Na obrázku je zřejmé, že žáci měli někdy tendence tento tah směřovat spíše doprava, namísto přímého vedení směrem dolů a stejně tak u závěrečného tahu žáci vedli sklon tahu příliš doprava, čímž vznikala otevřenější a širší podoba celého písmena. Díky nesprávnému sklonu těchto dvou tahů pak navíc mohlo sekundárně docházet i ke změně kličky. Problém se sklonem písma mělo tentokrát mezi žáky přibližně 29 z nich.

Obrázek č. 59: Písanka s problémy – špatný sklon

Písmeno „j“ je dále specifické v tom, že se nad ním píše tečka. Problémy s jejím psaním byly opět podobné jako u písmene „i“. Jednalo se o problémy s jejím vycentrováním na správné místo, jejím vynecháváním a vůbec samotným jejím psaním v optimální podobě. Žáci často psali útvary, které se přibližovaly spíše čárce či tečce s tzv. ocáskem. Nedostatky při psaní tečky se tentokrát objevily celkem ve 35 písankách.

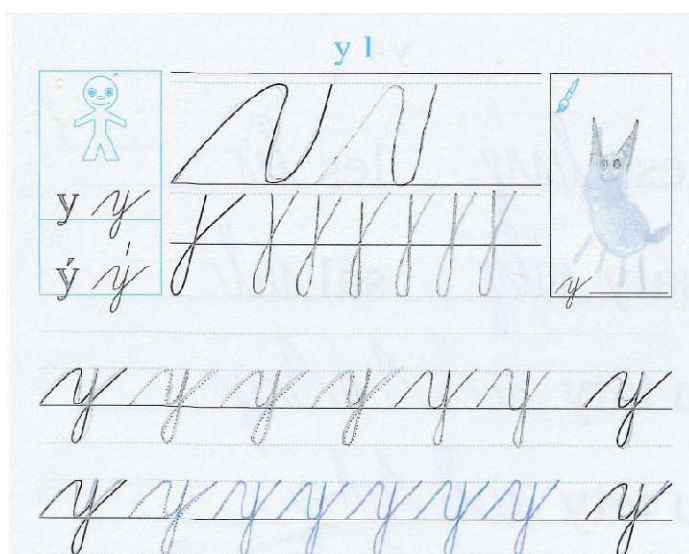
Obrázek č. 60: Písanka s problémy – tečka psaná jako čárka

5.11 Osvojování psané podoby znaku y

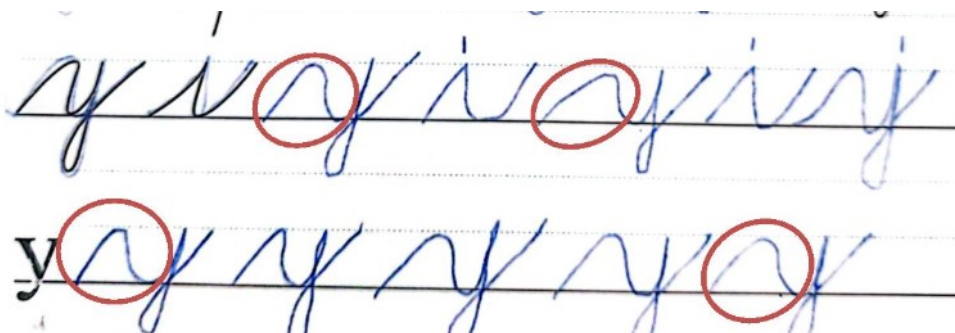
Předposledním písmenem písanky bylo písmeno „y“, které je velmi blízké předcházejícímu písmenu „j“ z hlediska techniky jeho psaní. Možná se dá hovořit o jakési symbióze písmen „j“ a „n“, eventuálně „u“. A právě díky tomu je možné tvrdit, že základní obraty při psaní tohoto písmene mají již žáci nacvičeny z předcházejícího psaní, čemuž odpovídaly i výsledky, protože celkově byly u tohoto písmene méně časté nedostatky a žáci si vedli lépe. Správně vyplněný výstřížek z písanky pro písmeno „y“ je možné pozorovat na následujícím obrázku.

Obrázek č. 61: Správně napsané písmeno „y“

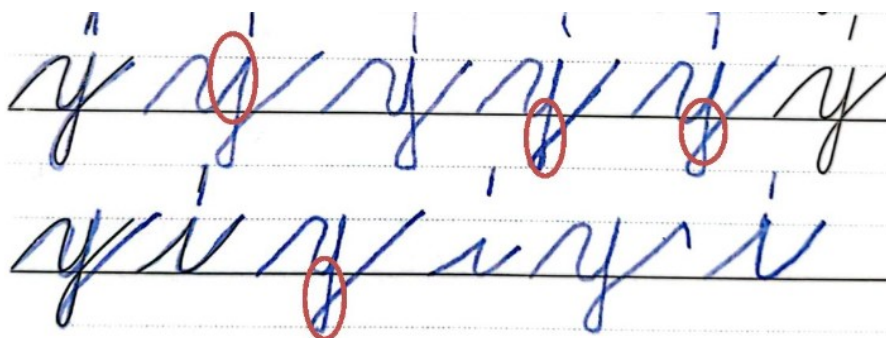
Nedostatky, které se objevovaly, pak byly totožné s těmi, které se již objevily při psaní předcházejících písmen s totožnými dílčími obraty. V případě prvního tahu, který vede směrem vzhůru a dále přechází ze zátrhu směrem dolů, byl problém se sklonem, nedodržením liniatury, ale především s celkovou podobou tohoto horního zátrhu. Na následujícím obrázku je zachyceno, jak žák tento zátrh píše spíše jako jakýsi rozšiřující se oblouk, namísto toho, aby tah směrem shora dolů vedl již rovně. Díky tomu vznikaly značně rozšířené útvary, které se vyskytly v 19 písankách.

Obrázek č. 62: Písanka s problémy – nedostatky u horního zátrhu

Dalším pochybením bylo připodobňování předcházejícímu písmenu „j“ a na obrázku níže je to v prvním kroužku zaznačeno. Jedná se o chybu, jelikož u „y“ má být mezi tahy souběh, namísto odchýlení od podoby vratného tahu. Tento problém mělo přibližně 15 žáků. Dále se opakovaly problémy s psaním klíčků a jejich křížením. Opět se vyskytovaly nedostatky v podobě příliš dlouhých klíčků, nebo naopak příliš krátkých, z hlediska jejich nesprávného zakončení na předepsané liniatuře. Docházelo tak k nežádoucím záměnám jejich tvaru, a to i vlivem nesprávného umístění křížení. Právě špatné křížení je rovněž zaznačeno na obrázku níže, kde vede k tvorbě velmi malých klíčků, někdy dokonce se zploštělou spodní stranou. Problém s velikostí klíčky a umístěním křížení se objevil přibližně ve 27 písankách.

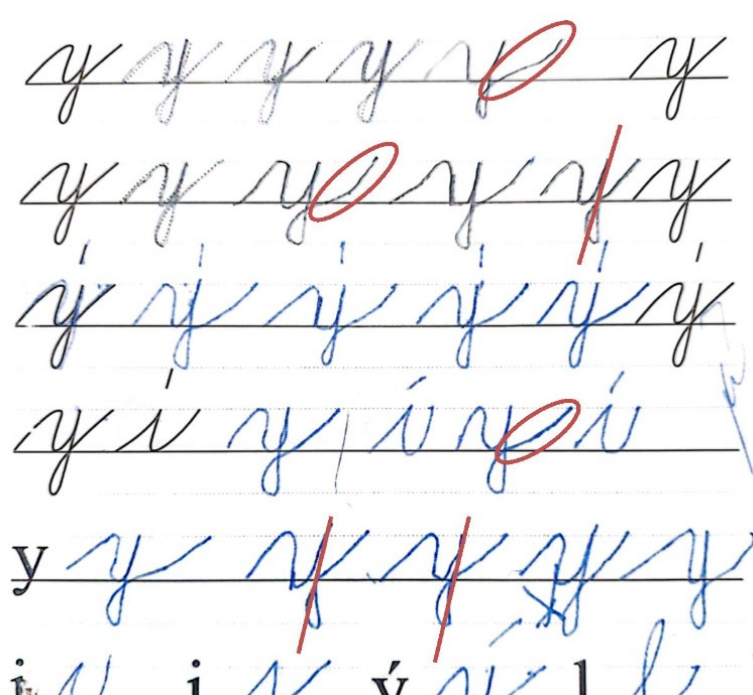
Obrázek č. 63: Písanka s problémy – špatné umístění křížení klíčky

Dalším nedostatkem, který se opakoval, bylo psaní příliš protáhlého závěrečného tahu dolní kličky, což mohlo být způsobeno nesprávným sklonem (příliš nakloněný tah směrem doprava). Za písmenem tak vznikaly nevzhledně dlouhé tahy, které navíc v některých případech byly i kostřbaté, jako právě na obrázku níže. Nechybělo pak samozřejmě ani předčasné ukončování tohoto tahu, nebo naopak jeho protahování až nad předepsanou liniaturu.

Ani tentokrát nebyly písanky bez pochybení spočívajícím ve špatném sklonu písmena, ať už písmena celého, nebo jeho dílčích částí. Problémy se sklonem mělo tentokrát až 38 žáků.

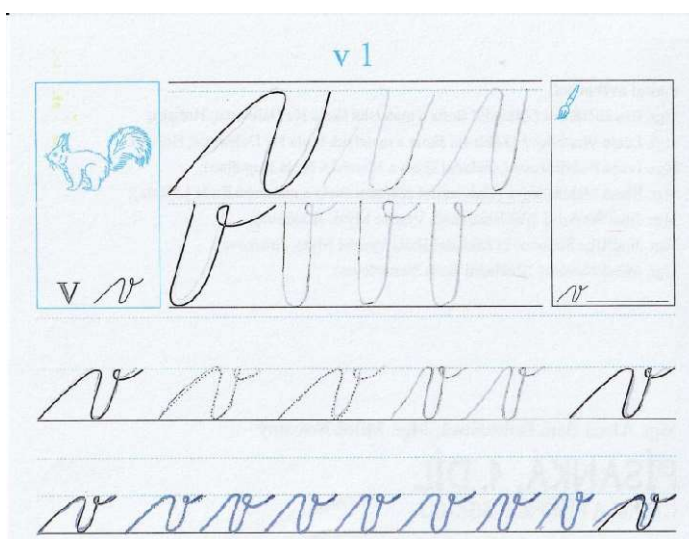
Obrázek č. 64: Písanka s problémy – problémy se závěrečným tahem

5.12 Osvojování psané podoby znaku v

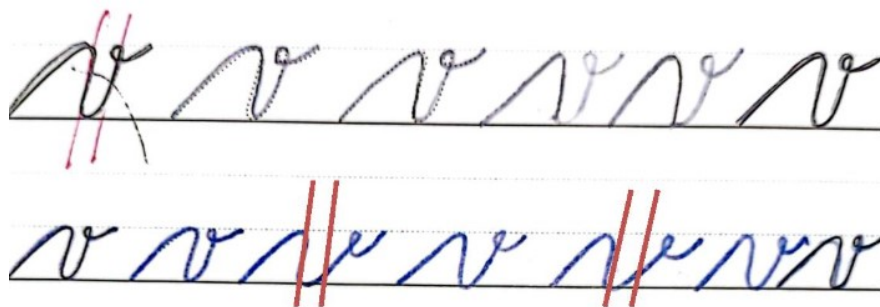
Poslední písmeno v tomto dílu písanky bylo písmeno „v“. Jeho podoba je z velké části shodná s předcházejícím písmenem „y“ s tím, že namísto spodní kličky je toto písmeno zakončeno malou kličkou v horní části písmene, podobně jako již u známého písmena „o“. Toto písmeno nemá žádné zásadní nové obraty, které by již žáci neznali z psaní předcházejících písmen, a dá se tak říci, že by jeho zvládnutí pro ně mohlo být snazší. Nicméně i tak se vyskytovaly nedostatky, které jsou shrnuty v dalším textu. Správná podoba psaní tohoto písmena je zachycena na následujícím obrázku.

Obrázek č. 65: Správně napsané písmeno „v“

Nedostatky se pak samozřejmě objevovaly i u tohoto posledního písmena v prvním dílu písanky. Dá se říci, že se shodovaly s nedostatky, které se již při obdobných obrazech objevily u předcházejících písmen. Avšak jejich četnost byla o poznání nižší. Z těch výraznějších a častějších nedostatků lze zmínit například problém špatně vedených tahů z hlediska jejich sklonu. A to obzvláště v případě vnitřního oblouku, který ve své 2. polovině přechází do horní kličky. V tomto případě měli žáci tendenci tah vést příliš ostře doprava, a docházelo tak k rozevírání celého písmena. Tuto chybu je možné sledovat na obrázku č. 66 na následující straně.

Obrázek č. 66: Písanka s problémy – špatně vedený tah

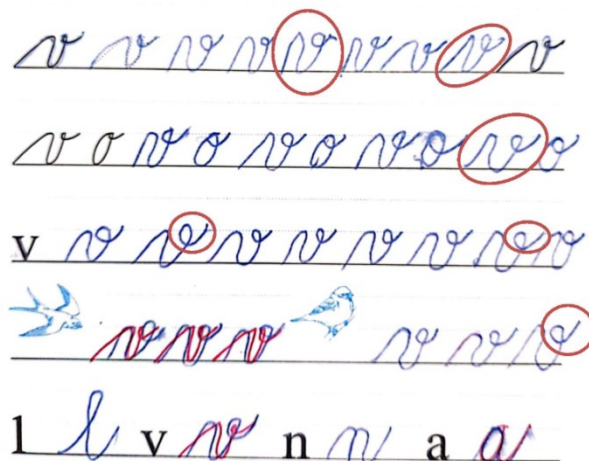
Problém související s příliš otevřeným úhlem dolního oblouku písmena „v“ měl v žákovských písankách různé podoby. Někdy dokonce došlo i k tomu, že dolní oblouk byl nahrazen dolním zátrhem. Další možné podoby nedostatků v tomto místě zobrazuje následující obrázek.

Obrázek č. 67: Písanka s problémy – příliš rozevřené písmeno

Kumulaci nedostatků pak zachycuje obrázek č. 68. Jsou zde jednak nesprávně provedené horní zátrhy, ale především nesprávně provedené kličky. Problém mělo tentokrát přibližně 18 žáků, a jejich počet se tak snížil ve srovnání s psaním podobných obrátů u předcházejících písmen.

Obrázek č. 68: Písanka s problémy – příliš velká klička

A ani u tohoto posledního písmene se mezi hodnocenými písmenami nepřestal vyskytovat problém s příliš protáhlým závěrečným tahem, jak je možné vidět na posledním obrázku. Žáci jej vedli buď příliš dlouze po horizontální linii, nebo jej protahovali nad liniaturu. Stejně tak se ale vyskytovaly nedokonalosti v podobě například obloukových útvarů u závěrečného tahu. Problém s jeho správným zvládnutím mělo 22 žáků.

Obrázek č. 69: Písanka s problémy – příliš dlouhý a špatně vedený závěrečný tah

Ve zkoumaných písmenách se pravidelně objevovaly nedostatky, vycházející především z grafomotorické nezralosti. Žáci měli opakovaně problém s jejich zvládnutím. Ať šlo o základní obraty, jako je psaní kličky, psaní horního a dolního zátrhu nebo vratných tahů, ale také psaní vratného tahu ve stejné lince. Problémem bylo také psaní interpunkce, včetně jejího správného horizontálního i vertikálního umístění na správné místo. U většiny písmen je možné nalezené nedokonalosti přisuzovat právě tomu, že si dítě začalo osvojovat vázané písmo ve stavu, kdy jeho výchozí grafomotorická pozice nebyla dostatečná. To pak způsobovalo četné množství nedostatků. A to i přesto, že písanka není prvním materiálem, který noví žáci v první třídě vyplňují. Předchází jí totiž speciální cvičebnice zaměřená na uvolňovací cvičení a grafomotoriku, která má za úkol případné nedostatky zachytit a eliminovat. Nicméně v případě, že i tento předstupeň se projevil jako nedostatečný, nezbyvá než uvažovat o potenciálu pro intenzivnější přípravu v rámci výuky v mateřských školách s důrazem na důslednost pedagogů při vykonávání této přípravy. Neměli bychom úlohu mateřské školy podceňovat a spoléhat na to, že jde pouze o hraní her a dítě se vše naučí až ve škole.

6. Shrnutí výsledků a vlastní doporučení

V praktické části byla postupně analyzována písmena, která jsou obsažena v prvním dílu písanky používané na ZŠ Kraslice v prvním ročníku. Na tuto písanku pak navazují její další díly, které pokračují s nácvičkou psaní dalších písmen a později již tvorbou slov a celých vět, jak je v našem školství na prvním stupni obvyklé. V práci proto bylo vyhodnoceno celkem 14 písmen, z nichž některá měla i společné prvky, a jejich psaní se tak v určitých částech přibližovalo.

Pro všechna hodnocená písmena byl zjištěn závažný nedostatek spočívající v problémech s dodržováním liniatury, a to především co se týče změn, které měla liniatura udávat (např. ukončení psaní, změna směru písma atd.). I když se počet nedostatků v závěru písanky snížil, jednalo se o velmi závažný problém, který způsoboval mnoho dalších chyb z toho vyplývajících. V průběhu psaní se však u většiny žáků snižovala celková četnost nedostatků (např. četnost jevů na stránku) spočívajících s nedodržováním liniatury a u některých navíc i postupně tento jev vymizel. Dalším společným nedostatkem napříč všemi písmeny byl pak problém s dodržováním správného sklonu, ať už z hlediska odpovídajícího úhlu psaní, tak i z hlediska jeho orientace (např. psaní se sklonem na druhou stranu). Mnohdy špatný sklon způsoboval i nežádoucí deformaci tvaru písmen (obvykle roztažení do šíře).

Dále je možné říci, že žákům činily problémy základní obraty, které jsou grafomotorického rázu a jsou důležitým předpokladem pro zvládnutí psacích dovedností. Je možné jmenovat například horní nebo dolní zátrh, jejichž plynulejší psaní může být podpořeno například grafomotorickým cvičením spočívajícím v psaní nejrůznějších druhů oblouků.

Dále pak měli žáci problém se zvládnutím rovnoměrných obloukových útvarů, což je možné rozvíjet například psaním tzv. hřebenů nebo střešních tašek. Ale ani v případě ostrých obrátů nedokázali žáci dobře zvládat tento cvik a chybovali. V tomto případě je možné doporučit jednotlivým žákům pro domácí přípravu opakované cvičení, jako je psaní zubů u pilky nebo v případě ostrého obrátu psaní vlnek v moři.

Hlavním doporučením pro učitele prvních ročníků, nebo rodiče žáků v první třídě, kteří mají problémy se zvládnutím písemného projevu, je především intenzivní domácí grafomotorické cvičení. Přesto, že žáci mají již být grafomotoricky připraveni z předškolního ročníku mateřské školy, ne vždy tomu tak je (např. dítě mohlo být velmi často nemocné nebo

příprava ve školce nepokryla jeho potřeby pro dostatečný rozvoj). Psaní v písance předchází již ve škole období uvolňovacích cviků, ne vždy to je pro dané dítě dostatečné. Pokud jsou jeho grafomotorické nedostatky výraznější, přetrvávají i dále, v období prvního psaní do písanky. Ideální je tyto nedostatky podchytit včas a s dítětem intenzivněji pracovat, nejlépe ve formě domácích úkolů (resp. cvičení), která jsou relativně nenáročná, a dítě při nich nepotřebuje žádnou zvláštní asistenci rodiče. Klíčový je v tomto případě dostatek materiálu k vyplňování. A zároveň takového materiálu, který bude korespondovat se zjištěným nedostatkem u konkrétního dítěte (pokud se nejedná o celkovou grafomotorickou zaostalost).

Tato doporučení jsou obecná a existuje i mnoho dalších možností nebo cvičení, jak předcházet opakujícím se problémům při psaní. Pro žáky je důležité zejména to, aby v rámci svého grafomotorického vývoje dosáhli potřebné úrovně grafomotorické zralosti již v období předškolního věku. Na jejich zralost by se tak měli soustředit především pedagogové v předškolních zařízeních, kdy předškolní docházka je u nás v posledním roce aktuálně povinná. Dále může být více než přínosné i to, pokud se na grafomotorickou průpravu svého dítěte zaměří také rodiče dětí. Obzvláště důležité to může být tehdy, pokud je například dítě často nemocné a z toho důvodu zamešká větší část výuky v mateřské škole.

Závěr

Ač byla v teoretické části zmínka o tom, že se písmo dále vyvíjí a jeho podoba se může měnit, není možné hovořit o tom, že odchylky, kterých se žáci při psaní dopouštějí, s tím nějak souvisejí. Naopak bylo v rámci praktické části poukázáno na celou řadu nedostatků, ke kterým při psaní opakovaně docházelo a lze je spojovat s žákovskou nepozorností a především s jejich grafomotorickou nevyspělostí. Obecně je totiž možné shrnout, že zjištěné nedostatky pramení právě z toho, že žáci nebyli schopni ve značném množství případů opsat předepsaná písmena na řádku takovým způsobem, aby zde nedocházelo ke vzniku odchylek.

Nedá se plošně říci, že by některé tahy byly více problematické, protože chybovost byla často individuální. Vyskytovali se žáci, kteří měli obecně v celé písance největší problémy se zvládnutím kliček, jiní měli jako hlavní problém dodržování liniatury, kostrbaté písmo nebo zpětné tahy po stejné lince. Žáci s méně uvolněnou rukou měli celkově větší chybovost v písankách, než žáci, kteří jsou na tom sice z hlediska grafomotorické vyspělosti lépe, ale i přesto se stále dopouštějí chyb. Nicméně lepších výsledků dosahovala děvčata, z nichž některá měla písanky takřka bez chyb, nebo pouze s nepatrnými odchylkami.

Také se projevilo, že žáci mají při nácviu vázaného písma problémy se zvládnutím základních grafomotorických obrátů. A tento jejich handicap, v podobě nedostatků v grafomotorice, se posléze prolíná dlouhodobě celou jejich písankou s tím, že může docházet k různé míře postupného zlepšení, nebo dokonce k vymizení daného nedostatku. V závěru písanky bylo nedostatků méně než u prvních písmen, což znamená klesající trend nedostatků. Některé nedostatky byly velmi individuální a souvisely například s profilem konkrétního žáka. Jednalo se například o psaní velmi malých písmen, nebo jiné specifické odchylky, které se vyskytovaly u malého počtu dětí, nebo byly opravdu jedinečné. Na druhou stranu existovaly závažné odchylky, které se objevovaly u velkého počtu zkoumaných písanek, které navíc vznikaly napříč celou písankou. Jako hlavní takový nedostatek lze označit problém s dodržováním liniatury. Šlo převážně o psaní nad ní nebo pod ní v případech, kdy to nebylo žádoucí. Někteří žáci dokonce psali i celkově se sklonem, mimo řádek, který nerespektovali (tento problém však byl také spíše individuální raritou). Ve zkoumaných písankách se objevila celá řada problémů s dodržováním liniatury napříč všemi písmeny. Jde primárně o problém s nepozorností, díky kterému žáci nebyli schopni psát tak, aby jejich verze odpovídaly předdefinovanému vzoru. Ale také může být příčinou i špatné zvládnutí vlastních

tahů, které díky nejistému vedení psacího nástroje nedokázali ovládat takovým způsobem, že jejich tah byl veden v oblasti liniatury, jak je očekáváno.

Podobným problémem napříč písankami pak bylo i to, že žáci měli špatný sklon písma. Ten měli buď celkový (celé písmeno psali v nežádoucím sklonu – obvykle doprava), nebo špatný sklon byl pouze u některých dílčích tahů v rámci písmenka, kdy ostatní části písmena byly relativně správné, avšak jeden nebo více z těchto dílčích tahů byly nakloněny nesprávně. Jako příklad lze jmenovat zejména závěrečné tahy u písmen. Ty žáci velmi často protahovali příliš dlouze doprava. Na druhou stranu tak mohlo jít o snahu zabrat co nejvíce místa, aby se posléze snížil počet opakování tohoto písmene na jednom řádku. Čili účelné natahování písmene ve snaze zjednodušit si práci.

Potvrdilo se, že odchylky, které se objevovaly při nácvičku psaní prvních písmen, se pak také opakovaly u písmen dalších. Avšak jejich počet se jeví jako postupně klesající. Respektive velká část písmen, která jsou obsahem prvního dílu písanky, má v určitých bodech svého psaní vzájemně společné obraty. Tím, jak žák prochází písankou, nacvičuje si nová písmenka, která jsou založena na postupně nacvičovaných tazích, jež se opakují a různě kombinují u jednotlivých písmen. Písmena mají společné prvky (v různých kombinacích). Není tedy možné říci, že je každé písmeno zcela nové. Obzvláště písmena v závěru jsou založena z velké části na tom, že žák při jejich psaní kombinuje tahy a obraty, které již použil u písmen předcházejících. A právě tyto tahy či obraty, které se u písmen průběžně opakují a kombinují, vycházejí z grafomotorické zručnosti žáka. Vázané písmo je totiž vrcholným umem, který grafomotorické obraty kombinuje tak, aby ve výsledku vytvořily určité dílo, tj. písmo, které je čitelné a úhledné.

Resumé

Odchylky v počátečním psaní a s tím související grafomotorika jsou hlavním obsahem této diplomové práce. Konkrétně se pak práce zabývá tématem nácviiku vázaného písma jak teoreticky, tak prakticky. Zkoumán je vznik, vývoj i dílčí kategorizace písma. Dále vývoj a důležitost grafomotoriky dětí v předškolním věku.

Praktická část této práce se zabývá vyhodnocením výskytu nejčastějších odchylek při nácviiku vázaného písma ve vybraných písankách 1. ročníku, ve kterých nedošlo k opravě vyučujícího pedagoga. Byly identifikovány nejčastější odchylky a popsán grafomotorický nedostatek vůči vzorové předloze daného písmena. V práci bylo zjištěno, že velká část nedostatků a odchylek se pravidelně opakuje. U různých písmen dochází ke stejným nebo podobným chybám, jejichž kořeny jsou spjaty právě s nedostatečnými grafomotorickými předpoklady dítěte a také jeho předškolní nepřipraveností. V práci jsou pak v přílohách uvedeny i vybrané cviky, kterými je možné některé z nejčastějších nedostatků postupně eliminovat.

Klíčová slova: písanka, vázané písmo, počáteční psaní, grafomotorika, odchylky při psaní.

Resume

Deviations in initial writing and related graphomotor skills are the main subject of this master's thesis. Specifically, the thesis focuses on the topic of cursive handwriting training, both theoretically and practically. The origin, development, and partial categorization of handwriting are examined. Furthermore, the development and importance of graphomotor skills in preschool children are explored.

The practical part of this thesis evaluates the occurrence of the most common deviations in cursive handwriting training in selected first-grade handwriting samples that were not corrected by the teacher. The most frequent deviations were identified, and the graphomotor deficiencies compared to the model template of each letter were described. The study found that a significant portion of the deficiencies and deviations regularly repeat. Different letters exhibit similar or identical errors, which are rooted in the insufficient graphomotor prerequisites of the child and their lack of preparedness before entering school. The appendices of the thesis include selected exercises that can gradually eliminate some of the most common deficiencies.

Keywords: handwriting, cursive script, initial writing, graphomotor skills, writing deviations.

Seznam literatury

- BALŠÍKOVÁ, O.; DAN, J. *Náprava čtení a psaní*. Praha : SPN, 1991. ISBN 80-04-25079-3.
- BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky : jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno : Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0977-1.
- BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost : co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno : ComputerPress, 2010. ISBN 978-80-251-2569-4.
- ČAPKA, F. *Vývoj písma v kostce*. Brno : Učebnice a knihy, 1994.
- ČAPKA, F.; SANTLEROVÁ, K. *Z dějin vývoje písma*. Brno : Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1792-9.
- DOLEŽALOVÁ, J. *Prvopočáteční psaní*. Hradec Králové : Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-938-5.
- ELIŠKA, J. *Vizuální komunikace - písmo*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2005. ISBN 80-7204-418-4.
- FABIÁNKOVÁ, B.; HAVEL, J.; NOVOTNÁ M. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85-931-64-8.
- FASNEROVÁ, M. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reformy ve školství*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3992-1.
- FASNEROVÁ, M. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha : Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0289-1.
- JEDLIČKA, J. *Úvod do metodiky elementárního čtení a psaní*. Ostrava : Moravské tiskařské závody, 1972.
- KOŠEK, K.; BARTOŠOVÁ, I. *Elementární gramotnost a písmo Comenia Script*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-494-6.
- KŘIVÁNEK, Z.; WILDOVÁ, R. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha : Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-86039-55-2.
- LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní : preventivní program, který napomáhá předcházet vzniku dysgrafie*. Praha : Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0880-8.
- LOUKOTKA, Č. *Vývoj písma*. I. vydání. Praha : Orbis, 1946. Knihovna Delta.

MAREČKOVÁ, M. *Přehled vývoje písma*. Brno : Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3807-1.

MLČÁKOVÁ, R. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha : Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2630-4.

PENC, V. *Metodika psaní : prozatímní učebnice pro pedagogické školy pro vzdělání učitelů národních škol*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961.

PRŮŠOVÁ, J. *Vznik a vývoj písma*. Praha : Jana Průšová, 2017. ISBN 978-80-270-3121-4.

ROBINSON, A. *Writing and skript : a very shortintroduction*. New York : Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-956778-2.

SANTLEROVÁ, K. *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno : Paido, 1995. ISBN 80-85931-05-2.

SOLPERA, J. *Klasifikace typografických písem latinkových*. Praha : Revolver Revue ve spolupráci s Vysokou školou uměleckoprůmyslovou v Praze, 2019. ISBN 978-80-7622-000-3.

ŠUPŠÁKOVÁ, B. *Vizuální gramotnost*. Brno : Tribun EU, 2015. ISBN 978-80-263-0934-5.

SVOBODOVÁ, J. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*. Praha : Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 1998.

ŠIMKOVÁ, I.: *Výuka prvopočátečního psaní*. Nakladatelství Vlastimil Johanus, 2012. ISBN 978-80-87510-11-7.

TOŽIČKA, B. *Písmo : Latinka, písmo provázkové a stužkové : se 34 příklady v textu a 13 tabulkami*. 2., rozš. vyd. Praha : Nová škola, 1927.

WILDOVÁ R. *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha : UK, 2002. ISBN 80-7290-103-6.

Internetové zdroje

COMENIA SCRIPT. 2014. *Informace o písmu*. [online]. Praha : MŠMT. [cit. 22. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.comenia-script.com/informace-o-pismu/>

MŠMT, 2019. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Upravené vydání. Praha : MŠMT [cit. 29. 11. 2022]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/29397/download/>

MŠMT, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha : MŠMT. [cit. 22. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>.

MŠMT. *Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2013-2015 [cit. 2022-12-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upravenyramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

SEVT.CZ [online]. *Písanka pro 1. ročník ZŠ: díl čteme a píšeme s Agátou, 2019*, Poslední změna 28.12.2023 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: https://www.sevt.cz/produkt/pisanka-pro-1-rocnik-zs-1-dil-cteme-a-piseme-s-agatou-32216008605/?gclid=Cj0KCQiApKagBhC1ARIsAFc7Mc5csvnS0AH2wp_abZe0wt0bYDIeqDumY4KDQTIvnVZn1ZqAUHq4YtIaAn-tEALw_wcB

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Titulní strana hodnocené písanky	20
Obrázek č. 2: Správně napsané písmeno i.....	23
Obrázek č. 3: Písanka s problémy – chyby při psaní vratného tahu	24
Obrázek č. 4: Písanka s problémy – chyby při psaní dolního zátrhu	24
Obrázek č. 5: Písanka s problémy – chyby při psaní interpunkce	25
Obrázek č. 6: Písanka s problémy – předčasné završení dolního zátrhu.....	26
Obrázek č. 7: Správně napsané písmeno „u“	27
Obrázek č. 8: Písanka s problémy – problémy s vratným tahem	28
Obrázek č. 9: Písanka s problémy – problémy s dolním obloukovým obratem.	29
Obrázek č. 10: Písanka s problémy – předčasné završení tahu	30
Obrázek č. 11: Písanka s problémy – interpunkční znaménka.....	31
Obrázek č. 12: Písanka s problémy – nedodržení liniatury.....	31
Obrázek č. 13: Správně napsané písmeno „e“	32
Obrázek č. 14: Správně napsané písmeno „l“	33
Obrázek č. 15: Písanka s problémy – problémy s kličkou a zpětným kolmým tahem	34
Obrázek č. 16: Písanka s problémy – špatně provedená klička a interpunkce	34
Obrázek č. 17: Písanka s problémy – dolní zátrh.....	35
Obrázek č. 18: Písanka s problémy – nedodržení liniatury.....	35
Obrázek č. 19: Písanka s problémy – nedodržení liniatury u křížení kličky .	36
Obrázek č. 20: Správně napsané písmeno „m“	37
Obrázek č. 21: Správně napsané písmeno „n“	38
Obrázek č. 22: Písanka s problémy – nájezd na horní zátrh.....	38

Obrázek č. 23: Písanka s problémy – absence nájezdu s patřičným sklonem v prvním tahu	39
Obrázek č. 24: Písanka s problémy – sklon a velikost tahů + neudržení tahů v jedné lince	39
Obrázek č. 25: Písanka s problémy – nesouměrné oblouky a nedodržení tahů v jedné lince	40
Obrázek č. 26: Písanka s problémy – horní špička	40
Obrázek č. 27: Písanka s problémy – příliš úzké oblouky	41
Obrázek č. 28: Písanka s problémy – špatný sklon.....	41
Obrázek č. 29: Písanka s problémy – nedodržení liniatury.....	41
Obrázek č. 30: Správně napsané písmeno „a“	42
Obrázek č. 31: Písanka s problémy – tahy se neprolínají, ale odchyľují.....	43
Obrázek č. 32: Písanka s problémy – špatný sklon, technika psaní, příliš nafouklé kapky a nedodržení liniatury.....	43
Obrázek č. 33: Písanka s problémy – dlouhá čára po horní liniatuře	44
Obrázek č. 34: Správně napsané písmeno „o“	45
Obrázek č. 35: Písanka s problémy – prodloužená a prohloubená závěrečná klička.....	46
Obrázek č. 36: Písanka s problémy – špatný sklon a nácvik oválu, velké kličky a nedodržení liniatury	46
Obrázek č. 37: Písanka s problémy – příliš velká klička, která je navíc nesprávně vedena.....	46
Obrázek č. 38: Správně napsané písmeno „s“	47
Obrázek č. 39: Písanka s problémy – špatné zakončení tahu.....	48
Obrázek č. 40: Písanka s problémy – špatný sklon a délka tahu.....	48
Obrázek č. 41: Písanka s problémy – špatný sklon.....	49
Obrázek č. 42: Písanka s problémy – vybočování tahu směrem doprava	49
Obrázek č. 43: Písanka s problémy – závěr tahu směrován příliš vysoko	49

Obrázek č. 44: Správně napsané písmeno „p“	50
Obrázek č. 45: Písanka s problémy – absence špičky	50
Obrázek č. 46: Písanka s problémy – obloukový tah příliš vysoko (nad liniaturou).....	51
Obrázek č. 47: Písanka s problémy - široké oblouky a předčasně odchýlený nájezd na ně.....	52
Obrázek č. 48: Písanka s problémy – příliš dlouhé tahy	52
Obrázek č. 49: Písanka s problémy – špatný sklon a nedodržení souběhu tahů	53
Obrázek č. 50: Správně napsané písmeno „t“	54
Obrázek č. 51: Písanka s problémy – nedostatky u kličky	54
Obrázek č. 52: Písanka s problémy – špatně zvládnutá klička.....	55
Obrázek č. 53: Písanka s problémy – první tah s absencí mírného pronutí a špatný sklon	55
Obrázek č. 54: Písanka s problémy – špatné zakončení závěrečného tahu ..	56
Obrázek č. 55: Správně napsané písmeno „j“	56
Obrázek č. 56: Písanka s problémy – špatná délka prvního tahu.....	57
Obrázek č. 57: Písanka s problémy – špatná poloha křížení a nesprávný tvar dolní kličky	57
Obrázek č. 58: Písanka s problémy – špatně zvládnutá klička.....	58
Obrázek č. 59: Písanka s problémy – špatný sklon.....	58
Obrázek č. 60: Písanka s problémy – tečka psaná jako čárka.....	59
Obrázek č. 61: Správně napsané písmeno „y“	59
Obrázek č. 62: Písanka s problémy – nedostatky u horního zátrhu	60
Obrázek č. 63: Písanka s problémy – špatné umístění křížení kličky	60
Obrázek č. 64: Písanka s problémy – problémy se závěrečným tahem	61
Obrázek č. 65: Správně napsané písmeno „v“	62
Obrázek č. 66: Písanka s problémy – špatně vedený tah.....	63

Obrázek č. 67: Písanka s problémy – příliš rozevřené písmeno	63
Obrázek č. 68: Písanka s problémy – příliš velká klička.....	63
Obrázek č. 69: Písanka s problémy – příliš dlouhý a špatně vedený závěrečný tah	64

Přílohy

Příloha A

NÁCVIK LEHKÉHO POSUNU RUKY PO PAPIŘE

CHODÍM, CHODÍM KOLEM STROMŮ,
BEZ HUB NECHCI PŘIJÍT DOMŮ.
CHODÍM LESEM SEM A TAM,
PLNÝ KOŠÍK BRZY MÁM.

MOTIVACE: O PŘÁZDNINÁCH

Příloha B

NÁCVIK DOLNÍHO OBLOUKU

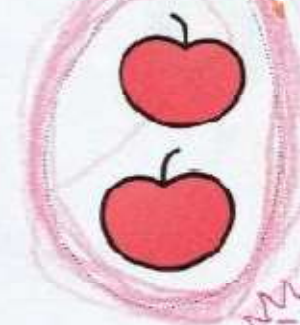
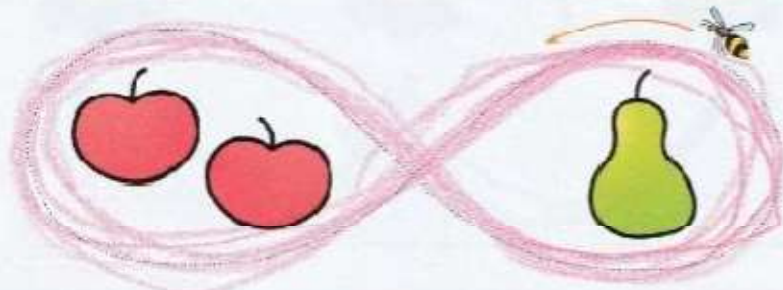
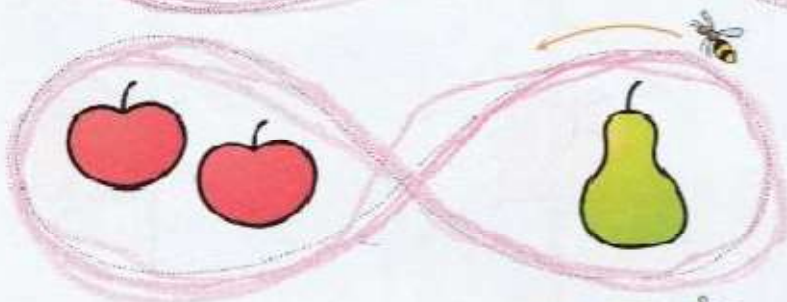
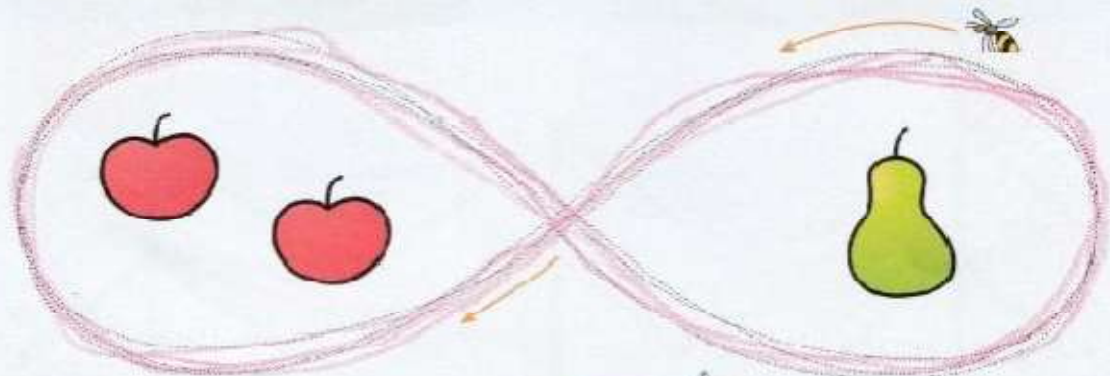
LETÍ MOTÝL, HOUPY, HOU,
Z JEDNÉ KYTKY NA DRUHOU.

Příloha C

CVIK K UVOLNĚNÍ RAMENNÍHO KLOUBU

VOSU LÁKÁ SLADKÁ VŮNĚ,
LÉTÁ, HLEDÁ, CO TO BUDE?
ZDA ČERVENÁ JABLÍČKA,
NEBO ŽLUTÁ HRUŠTIČKA?

Příloha D

NÁCVIK PSANÍ ŠIKMÉ ČÁRY SHORA DOLŮ

AŤ SI VENKU KLIDNĚ PRŠÍ,
MNĚ TO VŮBEC NEVADÍ,
KAPKY NA MŮJ VELKÝ DEŠTNÍK
ŤJKY, ŤUKY, ŤUKAJÍ.

Příloha E

NÁCVIK PSANÍ ŠIKMÉ PROHNUTÉ ČÁRY ZDOLA NAHORU

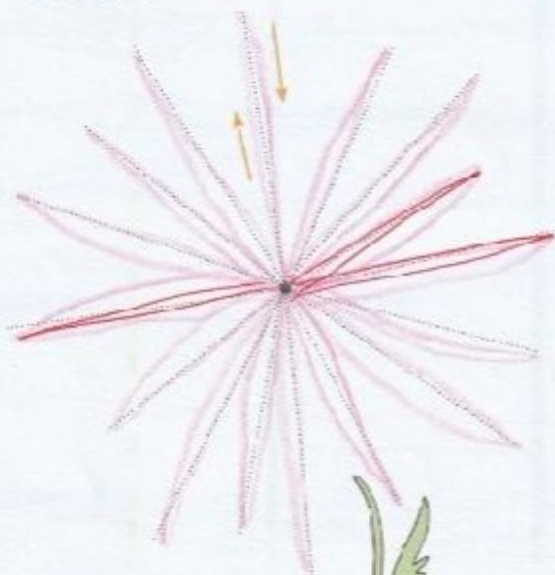
VEZMEME SI PASTELKU,
OBTÁHNEME LIST,
AŽ JICH BUDE PLNÁ STRÁNKA,
BUDE V NICH MÍT JEŽEK SKRÝŠ.

Příloha F

CVIK K UVOLNĚNÍ ZÁPĚSTÍ A PSANÍ ČAR RŮZNÝMI SMĚRY

NAKRESLÍME ROVNĚ ČÁRY
PĚKNĚ KOLEM DOKOLA,
MAMINCE PAK ASTRY DÁME,
ABY BYLA VESELÁ.

Příloha G

CVIK K UVOLNĚNÍ ZÁPĚSTÍ

POLEŤ, DRÁČKU, POLEŤ VÝŠ,
MEZI MRAKY NAJDEŠ SKRÝŠ.
PRŠÍ, PRŠÍ, JEN SE LEJE,
DRÁČEK SE VŠAK STÁLE SMĚJE.

Příloha H

NÁCVIK HORNÍ KLIČKY

ŘÍKALY SI VLAŠTOVIČKY:

„UŽ JE OPĚT ČAS!“

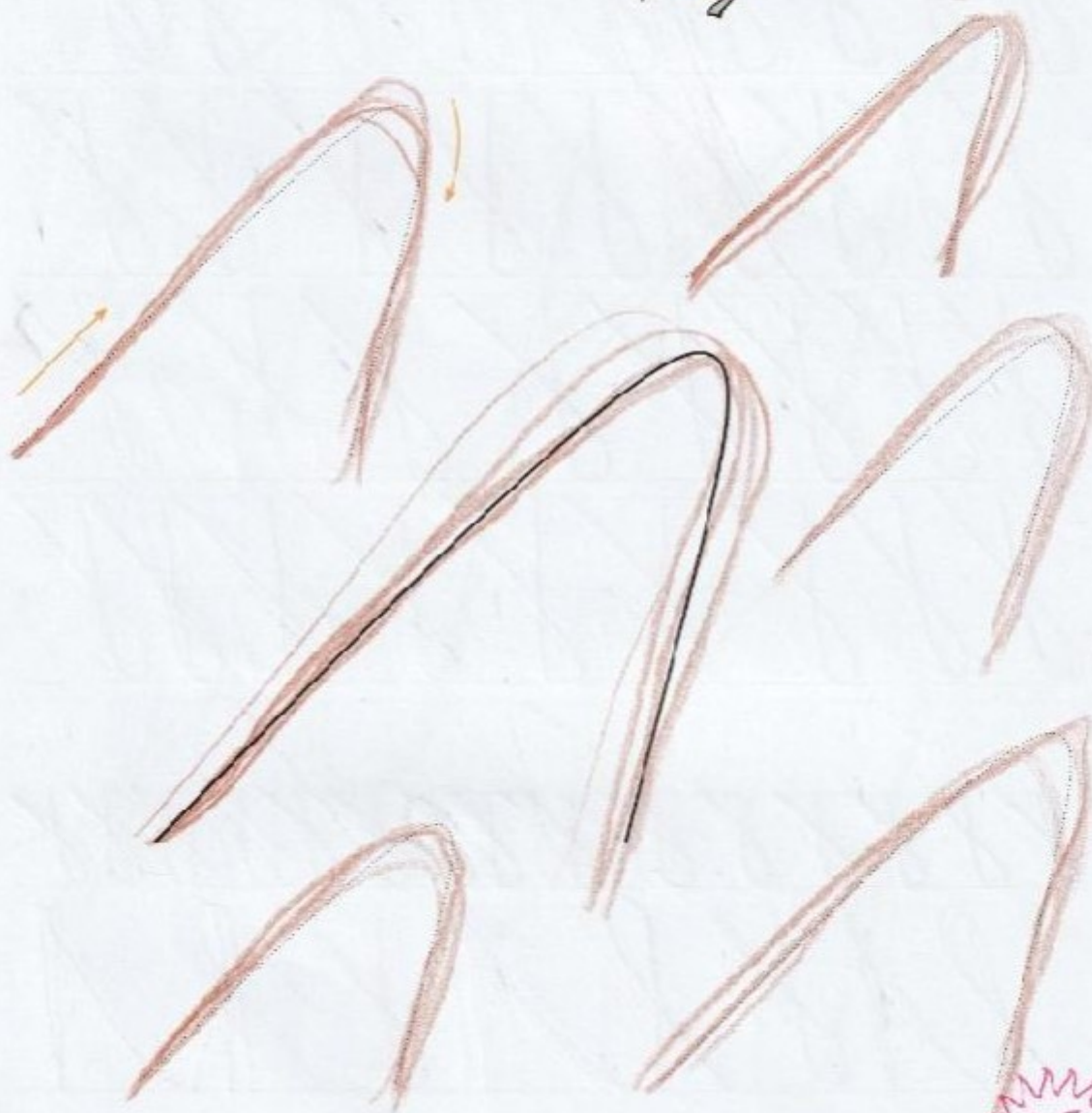
SLÉTLY SE NA DLOUHÝCH DRÁTECH,
ODLETĚLY ZAS.

Příloha CH

NÁCVIK HORNÍHO ZÁTRHU

VYLEZEME NA KOPEČEK,
ZAZVONÍME NA ZVONEČEK,
CINKY. LINKY, CINK.

MOTIVACE · VYCHÁZKA · VÝLET

Příloha I

NÁCVIK DOLNÍHO ZÁTRHU

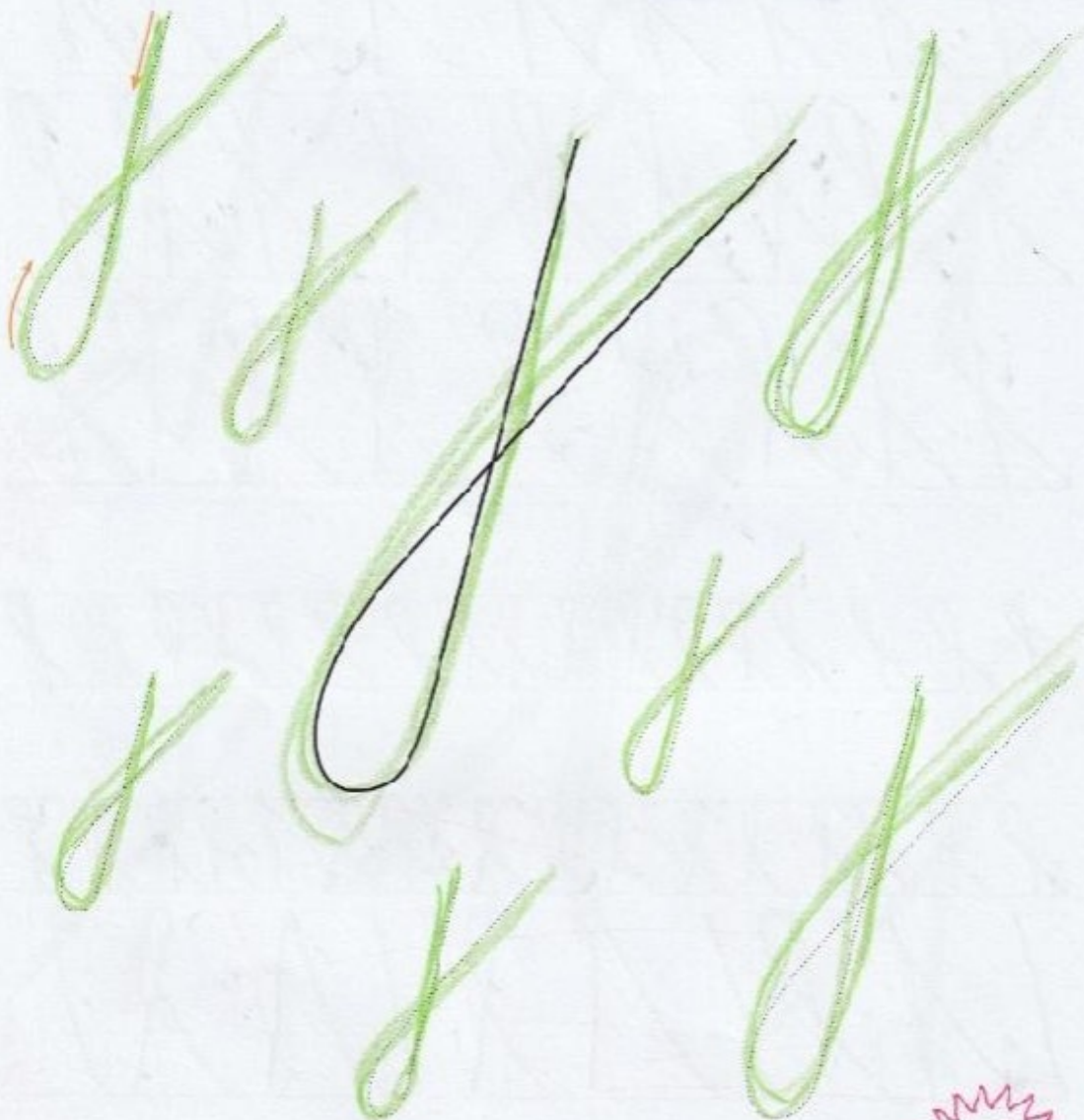
V JEDNÉ ZNÁMÉ POHÁDCE
KUŘE V JAMCE V ZAHŘÁDCE
PLÁČE, VOLÁ, VEN NEMŮŽE.
KDO KUŘÁTKU VYPOMŮŽE?

Příloha J

NÁCVIK DOLNÍ KLIČKY

VŠECHNY RYBY PLAVAT UMÍ,
PLOUTVE K TOMU MAJÍ.
JAKOU ŘEČÍ ASI MLUVÍ?
TO PŘED NÁMI TAJÍ.

MOTIVACE: CO VÍME O RYBÁCH

Příloha K

NÁCVIK PSANÍ VRATNÉHO TAHU

HONZA JEDE ZA PANNOU,
PRÁSKÁ BIČEM NAD HLAVOU.
KONĚ JEŠTĚ PŘIDAJÍ,
PODKOVY JIM KLAPAJÍ.

MOTIVACE: POHÁDKY PÍSENIČKY

14 MÍMKOVĚ

7A STR. 36-35

42

